

Co-funded by
the European Union

ERASMUS-EDU-2022-PEX-TEACH-ACA ERASMUS-PJG 101104036
TASC 36 maanden (1 juni 2023 – 31 mei 2026)

**Sociale verandering door
duurzame communicatie
binnen levenslang leren in scholen en de samenleving**

**Leverbaarheid 2.2
Werkpakket 2: Ontwikkeling van modules en trainingen**

DUURZAME COMMUNICATIE LEERKRACHTENTOOLKIT voor persoonlijke en professionele groei

Auteurs: BE EA, BE VIVES, DE LUE, LT VIKO, ES RM, PT ALMA, RO UBB,
RO WUT, TK ASIP

Hoofdbegunstigde: RO WUT

Uiterste indieningsdatum: 30/06/25

Disseminatieniveau: PU

Type: Elektronisch

Formaat en taal: Elektronisch / Engels

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite standpunten en meningen zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en geven niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur weer. Noch de Europese Unie, noch het agentschap kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

REVISIEGESCHIEDENIS

Auteur Partner (korte naam)	Beschrijving	Datum
RO WUT	Conceptversie deliverable	12/06/2025
BE VIVES	Herziening inleiding	19/06/2025
RO UBB	Herziening tools graad A	19/06/2025
LT VIKO	Herziening tools graad B	19/06/2025
ES MERAKE	Herziening tools graad C	19/06/2025
TK ASIP	Definitieve versie en vormgeving	30/06/2025

Inleiding

Projectoverzicht6

Duurzame communicatie.....6

 Bouwstenen van duurzame communicatie7

 Reflectief leren.....20

 Ervaringsgericht leren.....21

Hoe gebruikt u de leerkrachtentoolkit?22

 Navigeren door de toolkit.....23

 Werken met de tools23

 Afstemmen op de context.....24

 Geschikt voor individueel en groepsleren24

Referenties.....29

Inleiding tot graad A

Tool 1: Bewustwording32

Tool 2: Digitale intimidatie en cyberpesten.....34

Tool 3: Gezamenlijke probleemoplossing.....36

Tool 4: Wat weet ik over Europese waarden en identiteit?38

Tool 5: (On)gelijkheid in scholen.....42

Tool 6: Factoren van culturele diversiteit.....48

Tool 7: Mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen, stigma52

Tool 8: Het pad van non-discriminatie en sociale vooroordelen56

Tool 9: Consensus ~ Laten we de beste oplossing vinden!60

Tool 10: Emotiemapping en zelfportret64

Tool 11: Empathielens	68
Tool 12: Kies de duidelijkste!	74
Tool 13: Hoe luister ik?	78
Tool 14: Ik en mijn koffer-vis.....	82
Tool 15: Mijn proactieve cirkel: stap voor stap	86

Inleiding tot graad B

Tool 16: Wensboom van motivatie	94
Tool 17: Empathiemapping.....	98
Tool 18: De Walt Disney-methode.....	104
Tool 19: De democratische leerkracht in de klas	110
Tool 20: Inclusiviteitsuitdagingen en -kansen	114
Tool 21: Universal Design for Learning (UDL) of traditioneel onderwijs?.....	120
Tool 22: De impact van discriminatie, vooroordelen en stigma op onderwijsprocessen of -contexten..	124
Tool 23: Reflectie op en ondersteuning van genderdiversiteit	128
Tool 24: Consensus ~ Laten we luisteren!.....	132
Tool 25: Perspectieven herkaderen via empathie.....	136
Tool 26: Culturele denkkaders verkennen	140
Tool 27: Gegronde empathiemapping	144
Tool 28: De dialoog gaande houden.....	148
Tool 29: De zes denkhoeden voor het stellen van grenzen.....	152
Tool 30: Model voor besluitvorming op basis van consent.....	156

Inleiding tot graad C

Tool 31: Het RESET protocol.....	162
Tool 32: De vijf lenzen van inclusie.....	164
Tool 33: Digitale dialoogkaart.....	166

Tool 34: Identiteitsconflicten in de klas.....	168
Tool 35: Inclusief lesgeven verzekeren met Brookfields vier lenzen	174
Tool 36: Inclusiviteitschecklist.....	178
Tool 37: Verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten	186
Tool 38: Stappen van kritisch denken en criteria voor betrouwbare bronnen	190
Tool 39: Nominale groepstechniek	194
Tool 40: Wat als ik van mening verander?.....	198
Tool 41: Verbinden & reflecteren: hoe stel ik mij op in mijn relaties?	202
Tool 42: Relationale houdingskaart.....	204
Tool 43: Samenwerkingskompas.....	206
Tool 44: De kunst van het vragen stellen	210
Tool 45: Een driestappenaanpak voor het geven van feedback	214

Inleiding

Deze leerkrachtentoolkit is een resultaat van het Europese Teacher Academy Project TASC - Teacher Academy for Sustainable Communication.

Projectoverzicht

Europa staat voor ongekende uitdagingen door de opwarming van de aarde, de aanhoudende gevolgen van de COVID-19-pandemie, de complexe sociaal-culturele integratie van migranten en vluchtelingen, en politieke instabiliteit in buurlanden. Deze onderling verbonden dynamieken versterken de sociale en politieke polarisatie binnen de Europese Unie en hebben ingrijpende gevolgen voor onze gemeenschappen en onderwijssystemen. Het project Teacher Academy for Sustainable Communication (TASC) speelt rechtstreeks in op deze cruciale uitdagingen door de sleutelrol van leerkrachten te benadrukken in het versterken van inclusieve, veerkrachtige en democratische samenlevingen.

Het **TASC-project** wil deze uitdagingen aanpakken door zowel toekomstige als huidige leerkrachten uit te rusten met **vaardigheden in duurzame communicatie** – een essentiële competentie om inclusie te versterken, conflicten te verminderen en democratische waarden in het onderwijs te verankeren.

Het TASC-project wil:

- leerkrachten versterken in **duurzame communicatie**, met aandacht voor geweldloze, herstelgerichte en interculturele communicatie, samenwerking en reflectie, en met geïntegreerde digitale competenties;
- een **gezamenlijk opleidingsprogramma van 20 ECTS-studiepunten ontwikkelen**, waarin groene en inclusieve mobiliteitsmodellen volledig zijn ingebed;
- een **gestructureerd Europees partnerschap** uitbouwen tussen instellingen voor initiële lerarenopleiding en permanente professionele ontwikkeling;
- **beleidsrichtlijnen en aanbevelingen** formuleren voor de integratie van duurzame communicatie als transversale kerncompetentie voor leerkrachten.

Duurzame communicatie

Duurzame communicatie geldt als een essentiële transversale competentie voor leerkrachten en hun professionele praktijk en vormt binnen de Europese Onderwijsruimte een sleutelcompetentie voor inclusie, diversiteit, verantwoordelijkheid en samenwerking.

Daarom focust TASC op duurzame communicatie als onderdeel van de ethische professionaliteit van leerkrachten. Daarbij ligt de nadruk op hun engagement om waarderende relaties te bevorderen, evenals op hun vermogen om dergelijke relaties binnen de schoolcontext te ontwikkelen en te versterken. Leerkrachten in heel Europa worden opgeleid in competenties en vaardigheden die steunen op kennis en attitudes. Naast deze competenties heeft TASC als algemene doelstelling dat leerkrachten zich wendbaar ontwikkelen binnen een gedeelde Europese identiteit en gemeenschappelijke waarden. Dit gebeurt via vaardigheidstrainingen in geweldloze, interculturele en herstelgerichte communicatie, reflectie en actie, en draagt zo bij aan samenwerking binnen levenslang leren.

De vernieuwende kracht van TASC ligt in de focus op het versterken van Europese leerkrachten met vaardigheden die de basis vormen voor duurzaam onderwijs en een duurzame samenleving. Het project richt zich op vaardigheden die relevant zijn in elke onderwijscontext, ongeacht het studiegebied, het onderwijsniveau, het land of de culturele achtergrond. De implementatie van het gezamenlijk ontwikkelde en geteste opleidingsprogramma duurzame communicatie, goed voor 20 ECTS-microcredentials, in de verschillende partnerlanden van TASC, waarborgt een sterke transnationale dimensie en een brede toepasbaarheid van dit project in heel Europa. TASC draagt zo bij aan wat ons als leerkrachten verbindt: kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen, ondanks de toenemende polarisatie in onze samenlevingen.

Bouwstenen van duurzame communicatie

Met duurzame communicatie wil TASC bijdragen aan duurzaamheid. Duurzame communicatie is nauw verbonden met verschillende Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties. Ze sluit in het bijzonder aan bij het cluster 'mensen', met SDG 3 rond welzijn, SDG 4 rond kwaliteitsvol onderwijs met aandacht voor inclusie en levenslang leren, en SDG 5 ter bevordering van gendergelijkheid. Daarnaast is duurzame communicatie ook verbonden met het cluster 'welvaart' via SDG 10, dat inzet op het verminderen van ongelijkheid, met het cluster 'vrede' via SDG 16, gericht op het bevorderen van vreedzame samenlevingen, en met het cluster 'partnerschap' via SDG 17, dat het uitbouwen van partnerschappen ondersteunt om deze doelstellingen te realiseren.

Figuur 1. Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties

Het TASC-project is gebaseerd op een grondige nodenanalyse, waarin vijf essentiële bouwstenen werden geïdentificeerd die essentieel zijn voor duurzame communicatie in onderwijscontexten: interculturele communicatie, geweldloze communicatie, samenwerking, communicatief probleemoplossend vermogen en reflectie. Deze sluiten rechtstreeks aan bij de kernuitdagingen waarmee leerkrachten worden geconfronteerd in steeds meer diverse en gepolariseerde schoolomgevingen.

Figuur 2. Vijf bouwstenen van het Europees gezamenlijk opleidingsprogramma TASC

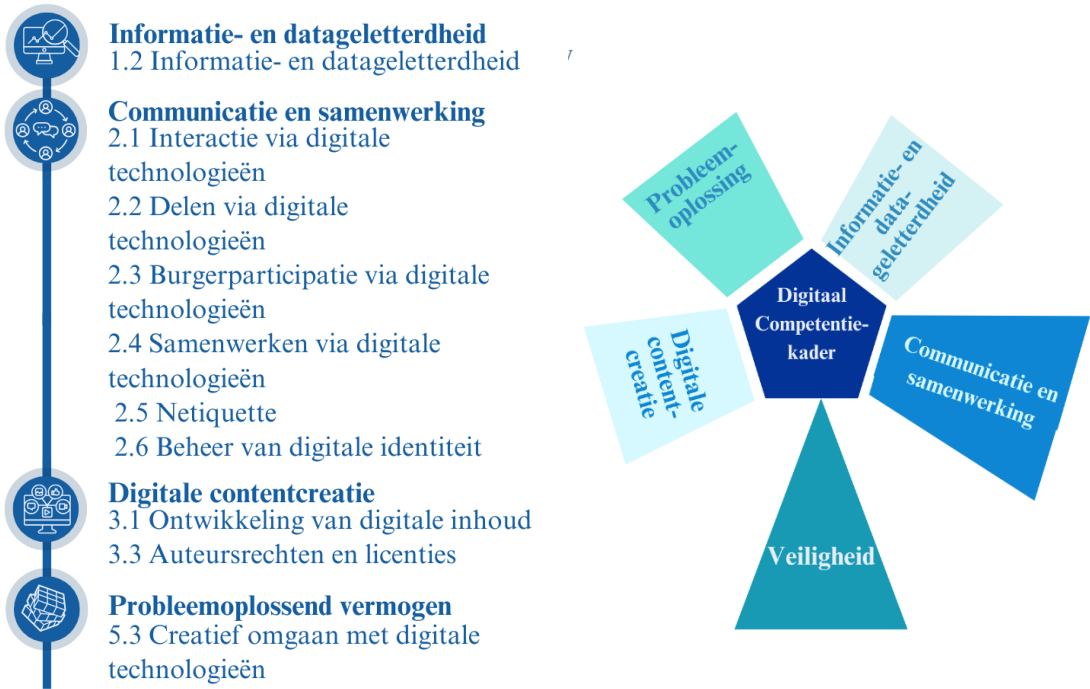
Uit een internationale bevraging blijkt dat deze bouwstenen nauw met elkaar samenhangen en elkaar versterken.

Om op deze noden in te spelen, ontwikkelde TASC een uitgebreid gezamenlijk Europees opleidingsprogramma, opgebouwd uit vijf onderling verbonden modules. Elke module is ontworpen om één of meerdere van de vijf bouwstenen te versterken, via duidelijke leerdoelen en beoogde

leerresultaten die aansluiten bij het Referentiekader voor Competenties voor Democratische Cultuur en het Europees Digitaal Competentiekader.

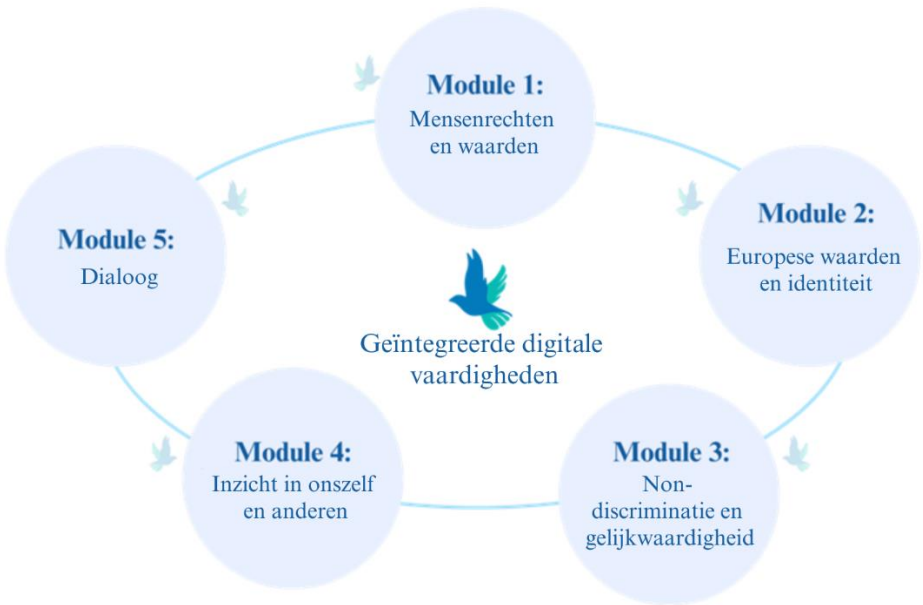

Figuur 3. Geselecteerde competenties uit het Referentiekader voor Competenties voor Democratische Cultuur - TASC

Figuur 4. Digitale competenties verbonden met duurzame communicatie, selectie uit het Europees Digitaal Competentiekader

Vijf opleidingsmodules, gekoppeld aan de competenties uit figuren 2 en 3, zijn opgezet om inclusief, gelijkwaardig en mensenrechtengebaseerd onderwijs te versterken. Ze behandelen thema's als mensenrechten en waarden, Europese waarden en identiteit, non-discriminatie en gelijkwaardigheid, inzicht in onszelf en anderen, en dialoog.

Figuur 5. Vijf modules – TASC

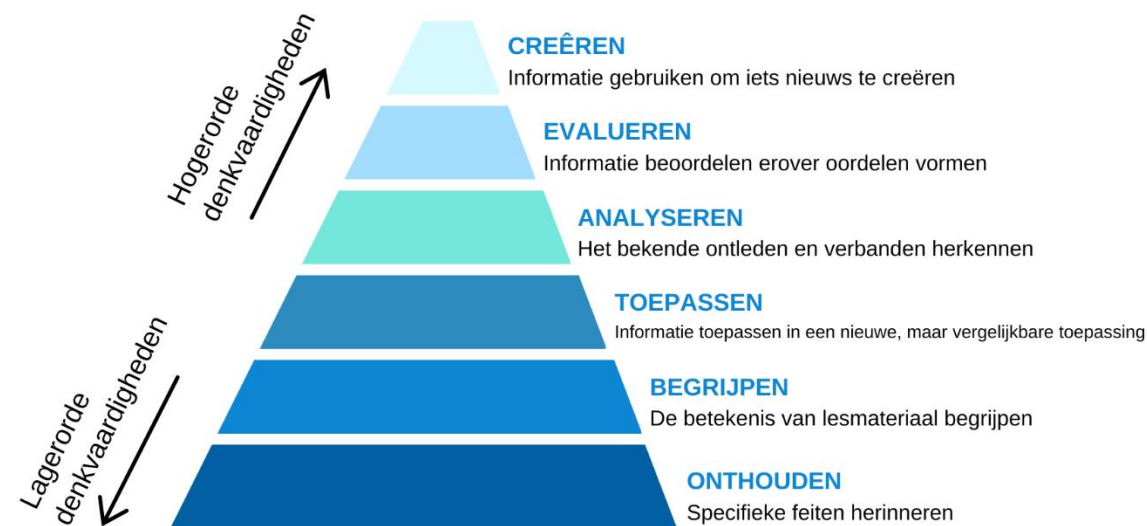
Deze modules zijn ontwikkeld om essentiële kennis en vaardigheden aan te reiken binnen verschillende thema's, met een duidelijke focus op duurzame communicatiepraktijken. Daarbij werd uitgegaan van de volgende kernconcepten:

Module 1	Mensenrechten en waarden	Universele en kernwaarden Belangenbehartiging en implementatie van mensenrechten Mensenrechten in het digitale tijdperk
Module 2	Europese waarden en identiteit	Identiteit Europese waarden Europese leerkrachtenidentiteit en waarden
Module 3	Non-discriminatie en gelijkwaardigheid	Respect voor diversiteit Het pad van non-discriminatie Consensus bereiken in een diverse groep
Module 4	Inzicht in onszelf en anderen	Inzicht in zichzelf Inzicht in anderen Inzicht in verbinding met anderen
Module 5	Dialoog	Empathische dialoogvaardigheden Probleemoplossings- en conflictoplossingsvaardigheden Samenwerkingsvaardigheden

Figuur 6. Vijf modules en kernbegrippen

Elke module bevat duidelijke leerdoelen (LD) en bijhorende leerresultaten (LR) die de competenties van de cursisten stapsgewijs ontwikkelen, van inzicht in de onderliggende concepten tot het toepassen van strategieën in reële onderwijscontexten (zie tabel 1).

Elke module is opgebouwd uit drie opeenvolgende graden: basis (graad A), gevorderde (graad B) en professionele (graad C) duurzame communicatie (graad A). Deze graden weerspiegelen een toenemende complexiteit en diepgang. Het opleidingsprogramma omvat in totaal 20 ECTS-studiepunten. De leerdoelen binnen alle modules volgen de taxonomie van Bloom en stimuleren een cognitieve ontwikkeling van basiskennis tot hogere orde-denken, kritische reflectie en verdieping.

Figuur 7. Taxonomie van Bloom

De drie opeenvolgende graden worden geoperationaliseerd via diverse leertrajecten – fysiek, blended en virtueel – die flexibiliteit en aanpasbaarheid waarborgen binnen verschillende nationale contexten.

Elke module is opgebouwd rond drie leerdoelen, die in complexiteit toenemen over de drie graden (A, B, C).

De bouwstenen zijn transversale thema's die doorheen het curriculum zijn ingebed en worden geoperationaliseerd via opdrachten, evaluaties en digitale competenties, afgestemd op het Referentiekader voor Competenties voor Democratische Cultuur en het Europees Digitaal Competentiekader.

De onderlinge samenhang tussen de bouwstenen zorgt ervoor dat het versterken van bijvoorbeeld empathie (binnen geweldloze communicatie) ook reflectieve praktijken en interculturele competenties bevordert.

De integratie van de vijf bouwstenen in de modulaire structuur van het gezamenlijke TASC-opleidingsprogramma waarborgt een holistische benadering van het versterken van leerkrachten in de competenties die nodig zijn voor duurzame communicatie. Elke module bouwt voort op deze bouwstenen om leerresultaten te realiseren die inspelen op de reële uitdagingen die in de behoefteanalyse werden geïdentificeerd – zoals diversiteit, conflict, socio-emotionele ontwikkeling en digitale betrokkenheid – en bereidt onderwijsprofessionals zo voor om inclusieve en respectvolle leeromgevingen in heel Europa te bevorderen.

Figuur 8. Visueel diagram TASC

Innovatieve bijdragen van het TASC-project

TASC bouwt voort op eerdere EU-projecten (INCLUDE-ED, HAND in HAND, SAFER, BREAK!, Learning to Be, EMPAQT, ETSIZE, GO PRINCE) door communicatie centraal te plaatsen in onderwijs-effectiviteit. Daarbij ligt de focus op de ethische professionaliteit van leerkrachten: hun engagement om waarderende en respectvolle relaties uit te bouwen, en om samenwerking in levenslang leren en een gedeelde Europese identiteit en waarden te bevorderen.

Module 1: Mensenrechten en waarden

Module	Leerdoelen (LD)	Leerresultaten (LR)
Module 1: Mensenrechten en waarden	Door actieve deelname aan en het afronden van de opleidingsactiviteiten zullen de cursisten in staat zijn om...	
	LD 1.1. De impact van mensenrecht-principes op het leven van mensen analyseren en beoordelen, met bijzondere aandacht voor hun onderwijskansen en toekomst-perspectieven.	LR 1.1A - De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging. LR 1.1B - De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging. LR 1.1C - Kansen identificeren om mensenrechten te integreren in onderwijscontexten, inclusieve beleidsmaatregelen en praktijken doeltreffend te bepleiten en omgevingen te bevorderen die de rechten van iedereen respecteren en waarborgen, en zo bij te dragen aan inclusieve en gelijkwaardige onderwijsomgevingen.
	LD 1.2. Communicatie-strategieën ontwikkelen die inzetten op begrip en samenwerking om mensenrechten-vraagstukken te verwoorden en zo open en respectvolle dialoog te bevorderen.	LR 1.2A - De impact van culturele, juridische en technologische dimensies op mensenrechten in het digitale tijdperk beschrijven door hun samenhang met hedendaagse vraagstukken te analyseren. LR 1.2B - Methoden van geweldloze communicatie doeltreffend inzetten op digitale mediaplatformen om mensenrechtenacties te ontwikkelen en te ondersteunen binnen onderwijscontexten. LR 1.2C - De impact van digitale technologieën op kernprincipes van mensenrechten analyseren, mogelijke ethische dilemma's identificeren en doeltreffende strategieën ontwikkelen om deze aan te pakken, en zo bij te dragen aan ethisch en rechtenrespecterend handelen.
	LD 1.3. Samenwerkings- en mensenrechten-sensitieve probleemoplossings-strategieën bevorderen en ontwikkelen bij verschillende onderwijsactoren (personeel, leerlingen, ouders en andere).	LR 1.3A - De samenwerkingsgerichte aanpak van probleemoplossing bij het aanpakken van mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten beschrijven. LR 1.3B - Efficiënte samenwerkings- en probleemoplossingsstrategieën analyseren en toepassen om hedendaagse mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten aan te pakken. LR 1.3C - Een holistische, inclusieve en mensenrechtensensitieve onderwijsomgeving bevorderen en creëren, gebaseerd op communicatiestrategieën die universele menselijke waarden integreren.

Module 2: EU-waarden en identiteit

Door actieve deelname aan en het afronden van de opleidingsactiviteiten zullen de cursisten in staat zijn om...	
LD 2.1. Strategieën waarderen, bevorderen en toepassen die menselijke waardigheid, mensenrechten en culturele diversiteit respecteren in het professionele leven.	LR 2.1A - De samenhang beschrijven tussen cultuur, identiteit en machtsstructuren in het kader van de legitimering van mensenrechten, en toelichten welke impact dit heeft op het onderwijssysteem. LR 2.1B - Mensenrechtensensitieve strategieën toepassen bij het aanpakken van specifieke situaties in cultureel diverse klasomgevingen. LR 2.1C - De impact van de implementatie van mensenrechten in onderwijsprocessen onderzoeken door verschillende situaties met elkaar te vergelijken.
LD 2.2. Respectvol communiceren en samenwerken met mensen met uiteenlopende culturele en sociale achtergronden (A28, A29, A39, V94).	LR 2.2A - Leerkrachten ondersteunen bij reflectie, en bij een beter begrip en aanvaarding van anderen als gelijke mensen. LR 2.2B - Iedereen als even waardevol behandelen in professionele communicatie en relaties. LR 2.2C - Professionele praktijken en communicatie toelichten en beoordelen in het licht van gelijkheid en mensenrechten.
LD 2.3. Culturele diversiteit, verscheidenheid en inclusief onderwijs actief bevorderen en aanmoedigen binnen onderwijscontexten en -praktijken.	LR 2.3A - Culturele diversiteit en haar componenten en determinanten toelichten (zoals sociale achtergrond, gender, etniciteit, religie, enz.). LR 2.3B - Passende didactische en communicatiestijlen aanpassen en toepassen voor verschillende leerlingen, rekening houdend met hun mogelijkheden, noden en verwachtingen. LR 2.3C - Reflecteren over en onderzoeken hoe doeltreffend een gelijke behandeling van mensen met uiteenlopende culturele en sociale achtergronden is binnen het onderwijsproces.

Module 3: Non-discriminatie en gelijkwaardigheid

Door actieve deelname aan en het afronden van de opleidingsactiviteiten zullen de cursisten in staat zijn om...	
LD 3.1. Inzicht verwerven in de dynamiek van discriminatie en de impact ervan op het leven van mensen (attitudes, gedrag en kansen) en op onderlinge interacties (gelijkheid, gelijkwaardigheid en eerlijkheid).	LR 3.1A - De mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen en stigmatisering binnen onderwijsprocessen en -contexten beschrijven, om ongepaste reacties en attitudes in onderwijscontexten te verklaren. LR 3.1B - De positieve en negatieve effecten van sociale en culturele diversiteit vergelijkend analyseren, met bijzondere aandacht voor kinderen in onderwijscontexten, om de aanvaarding van culturele diversiteit en het respect voor anderen als gelijke mensen te bevorderen. LR 3.1C - De verschillen onderzoeken tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten, met inbegrip van positieve acties, om hun uiteenlopende doelstellingen en gevolgen toe te lichten.
LD 3.2. Non-discriminatie bevorderen binnen onderwijscontexten door gebruik te maken van kritisch- en niet-stereotiep denken.	LR 3.2A - De impact beschrijven van interacties met mensen met uiteenlopende achtergronden op eigen overtuigingen, attitudes en emotionele en gedragsmatige reacties, met het oog op een grotere aanvaarding van culturele diversiteit en respect voor anderen als gelijke mensen. LR 3.2B - Pleiten voor gelijkwaardigheid en non-discriminatie in het onderwijs en in de samenleving, in het bijzonder voor mensen met een kwetsbare sociaaleconomische achtergrond of voor wie wordt geconfronteerd met genderdiscriminatie, om ongelijke behandeling te voorkomen. LR 3.2C - Een actieplan ontwerpen en uitvoeren, gebaseerd op kritisch denken en betrouwbare informatiebronnen, ter bevordering van inclusie en gelijkwaardigheid.
LD 3.3. Effectieve samenwerking versterken in diverse onderwijscontexten, ongeacht verschillen, met het oog op consensus en gedeelde, gedragen groepsdoelen.	LR 3.3A - Het bereiken van consensus in een diverse groep begrijpen en toelichten door verschillende perspectieven te identificeren, te begrijpen en met elkaar te verzoenen. LR 3.3B - Zelfreflectieve en onderhandelings technieken toepassen om consensus op te bouwen binnen onderwijscontexten. LR 3.3C - Een samenwerkingsplan ontwerpen voor het creëren van een diverse onderwijscontext.

Module 4: Inzicht in onszelf en anderen

Door actieve deelname aan en het afronden van de opleidingsactiviteiten zullen de cursisten in staat zijn om...	
LD 4.1. Inzicht verwerven in de samenhang tussen eigen overtuigingen, attitudes en gedrag.	LR 4.1A - Het ontstaan en de structuur van het zelfconcept beschrijven en aantonen hoe dit samenhangt met persoonlijke emoties en gedrag. LR 4.1B - De samenhang analyseren tussen overtuigingen, behoeften, emoties en gedrag om verschillen in menselijke reacties en attitudes te verklaren. LR 4.1C - De impact onderzoeken van veranderende mindsets en perspectieven op emoties, gedrag, attitudes en keuzes, met het oog op het ontwikkelen van alternatieve reacties op situaties.
LD 4.2. Communicatie en interacties met anderen verbeteren door een dieper inzicht in hun denkpatronen, emoties en behoeften.	LR 4.2A - De informatiebronnen beschrijven die helpen om de emotionele toestand en intenties van anderen te herkennen, om vooroordelen te vermijden en zich aan te passen aan uiteenlopende sociale situaties. LR 4.2B - Toelichten hoe verschillende sociale en culturele achtergronden leiden tot uiteenlopende mindsets en waarden, en zo verschillen in attitudes en reacties verklaren. LR 4.2C - Humanistische en empathische principes en methoden verwoorden en toepassen in de interactie met anderen, met het oog op een dieper begrip van de ander.
LD 4.3. Communicatie en onderlinge verbondenheid versterken door doeltreffende interpersoonlijke communicatie-vaardigheden in te zetten.	LR 4.3A - Het verschil beschrijven tussen observaties en evaluaties om het belang van duidelijke verzoeken in de communicatie met anderen toe te lichten. LR 4.3B - Communicatiestrategieën toepassen die gebaseerd zijn op wederzijds respect, authenticiteit, onvoorwaardelijke aanvaarding, actief luisteren en empathie, om gezonde, vertrouwensvolle en sterke relaties op te bouwen. LR 4.3C - Verbindingsgerichte benaderingen verwoorden en inzetten die aansluiten bij verschillende persoonlijkheden en diverse sociale en culturele achtergronden, om flexibel en sensitief te reageren op uiteenlopende situaties en contexten.

Module 5: Dialoog	Door actieve betrokkenheid bij en voltooiing van de trainingsactiviteiten zullen de cursisten in staat zijn om...	
	LD 5.1. Empathische dialoogvaardigheden verbeteren.	LR 5.1A - Empathie en actief luisteren toepassen om het wederzijds begrip te versterken. LR 5.1B - Openheid (verbondenheid) en eerlijke interacties verwoorden om authentieke dialoog te bevorderen. LR 5.1C - Op een natuurlijke manier een evenwicht bewaren tussen zelfverbinding, zelfexpressie en empathische vaardigheden om oprecht verbinding te maken met anderen.
	LD 5.2. Probleemoplossende en conflicthanteringsvaardigheden verbeteren.	LR 5.2A - Verbinding behouden bij het beluisteren van moeilijke boodschappen of inhoud, zonder (zelf)verwijt of (zelf)kritiek. LR 5.2B - Dialoogvaardigheden toepassen ondanks frictie of conflict om bij te dragen aan verbinding en duidelijkheid. LR 5.2C - Sociale interactie vormgeven met behulp van dialoogvaardigheden om bij te dragen aan probleemoplossing en conflicthantering.
	LD 5.3. Samenwerkingsvaardigheden verbeteren.	LR 5.3A - Empathisch luisteren en eerlijk spreken toepassen om het begrip van verschillende meningen te versterken. LR 5.3B - Het waarderen en meenemen van ieders noden in besluitvorming bevorderen om samenwerking en het samen leven/werken te waarborgen. LR 5.3C - Niet-gewelddadige en interculturele communicatieve vaardigheden toepassen om interculturele samenwerking te versterken.

Tabel 1: Leerdoelen (LD) en leerresultaten (LR) van de modules

Doel van de leerkrachtentoolkit

De leerkrachtentoolkit is een verzameling van oefeningen, technieken, strategieën en processen die zijn ontwikkeld om het vermogen van leerkrachten te versterken om doeltreffend om te gaan met uiteenlopende uitdagingen. Deze tools richten zich op persoonlijke groei, professionele ontwikkeling en het bevorderen van constructieve interacties. Door deze tools te oefenen en eigen te maken, kunnen leerkrachten adaptieve vaardigheden en gedragingen ontwikkelen die hun onderwijs versterken en aansluiten bij hun eigen doelen en waarden, met respect voor hun eigenheid en hun professionele rol.

Deze tools zijn ontwikkeld en gestructureerd om reflectief en ervaringsgericht leren te ondersteunen. Ervaringsgericht en reflectief leren zijn actieve leerbenaderingen die de nadruk leggen op persoonlijke ervaring en kritisch denken.

Deze leerkrachtentoolkit fungeert als een praktisch en toegankelijk hulpmiddel voor leerkrachten in verschillende fasen van hun professionele ontwikkeling. Vertrekkend vanuit de principes van duurzame communicatie die binnen het TASC-project zijn ontwikkeld, heeft de toolkit tot doel om:

- concrete tools en strategieën aan te reiken voor het bevorderen van geweldloze, interculturele en herstelgerichte dialoog in onderwijscontexten;
- leerkrachten te ondersteunen bij het ontwikkelen van hun eigen vaardigheden in duurzame communicatie;
- praktische handvaten te bieden voor het stimuleren van inclusie, het constructief omgaan met conflicten en het versterken van democratische waarden in de klas en de bredere schoolgemeenschap;
- reflectieve en ervaringsgerichte leerprocessen te faciliteren ter ondersteuning van continue professionele groei.

De leerkrachtentoolkit bouwt voort op centrale theoretische kaders uit communicatie, onderwijs en sociale verandering, waaronder duurzame communicatie, geweldloze communicatie, interculturele communicatie, herstelgerichte praktijken, sociaal-constructivisme en transformerend leren.

Reflectief leren

Reflectief leren is niet louter een proces, maar een transformatieve leerreis. Het stimuleert individuen om hun overtuigen, aannames en leerervaringen kritisch te onderzoeken. Hierdoor verdiept het inzicht en bevordert het zowel persoonlijke als professionele groei. In tegenstelling tot passief leren vereist reflectief leren een voortdurende zelfbewustwording, zelfbevraging en aanpassing op basis van nieuwe inzichten. Het is nauw verbonden met metacognitie, oftewel het denken over het eigen denken, en wordt vaak toegepast binnen onderwijs, leiderschap en professionele ontwikkeling.

Reflectief leren ondersteunt en bevordert bovendien verdere waardevolle persoonlijke ontwikkelingen:

- Het bevordert een diepgaand begrip door individuen aan te moedigen verder te gaan dan louter memoriseren en zich kritisch analytisch te verhouden tot leerinhouden, wat leidt tot een grondiger begrip van concepten (Mezirow, 1991).
- Het versterkt zelfbewustzijn en persoonlijke en professionele groei door voortdurende reflectie over eigen leerprocessen en aannames (Schön, 1983).
- Het verbetert besluitvormings- en probleemoplossende competenties door eerdere ervaringen te analyseren en toekomstige handelingen hierop af te stemmen (Moon, 1999).
- Het stimuleert aanpassingsvermogen en openheid, waardoor men ontvankelijk blijft voor nieuwe perspectieven en flexibel kan inspelen op verandering.
- Op die manier draagt het bij aan versterken aan veerkracht, een essentiële eigenschap in een complexe en voortdurend veranderende wereld (Bolton, 2014).
- Tot slot overbruggt reflectief leren de kloof tussen theorie en praktijk door kansen te bieden om theoretische inzichten effectief toe te passen in reële praktijksituaties (Dewey, 1933).

Reflectief leren is een transformatieve benadering die kennis verdiept en tegelijk zelfbewustzijn, aanpassingsvermogen en kritisch denken cultiveert. In een tijdperk van snelle informatiestromen en complexe mondiale uitdagingen is het vermogen om te reflecteren over het eigen leren en zich daar flexibel op af te stemmen crucialer dan ooit.

Deze toolkit stimuleert reflectief leren door leerkrachten aan te zetten hun eigen communicatieve praktijken, overtuigingen en mogelijke vooringenomenheden kritisch te onderzoeken. Door te reflecteren op hun ervaringen en de aangereikte instrumenten toe te passen, kunnen onderwijsprofessionals een dieper zelfinzicht ontwikkelen en hun professionele vaardigheden voortdurend verfijnen.

Ervaringsgericht leren

Ervaringsgericht leren is een benadering waarbij individuen kennis en vaardigheden verwerven door directe ervaringen, eerder dan door passieve instructie. Deze aanpak legt de nadruk op actieve betrokkenheid, reflectie en toepassing in de praktijk, waardoor leren betekenisvoller en effectiever wordt (Kolb, 1984).

Ervaringsgericht leren is gebaseerd op het idee dat mensen het beste leren door te doen. Volgens de theorie van ervaringsgericht leren (Experiential Learning Theory, ELT) van David Kolb verloopt leren in een cyclus van vier fasen:

- Concrete ervaring – Actief deelnemen aan een praktische activiteit of reële situatie;
- Reflectieve observatie – Terugblikken op en analyseren van de ervaring;
- Abstracte conceptualisering – Conclusies trekken en leerprincipes afleiden uit de ervaring.
- Actief experimenteren – Het geleerde toepassen in nieuwe situaties om het inzicht te toetsen en verder te verfijnen.

Deze leercyclus zorgt ervoor dat cursisten niet alleen kennis opdoen, maar ook kritisch denken, probleemoplossend vermogen en aanpassingsvaardigheden ontwikkelen.

Ervaringsgericht leren wordt breed toegepast in het onderwijs, het bedrijfsleven, de gezondheidszorg en persoonlijke ontwikkeling. Hoe we de leercyclus gebruiken, hangt af van onze persoonlijkheid, opleiding, beroep en cultuur. Er bestaan negen stijlen van ervaringsgericht leren: ervaren, verbeelden, reflecteren, analyseren, denken, beslissen, handelen, initiëren en balanceren. Hoewel we vaak een voorkeur hebben voor één stijl, laat onze leerflexibiliteit toe om, afhankelijk van de situatie, verschillende leerstijlen in te zetten, wat ons extra wendbaarheid geeft (Peterson, K.; Kolb, D. A., 2017).

Ervaringsgericht leren biedt de volgende voordelen:

- Het verhoogt de betrokkenheid en leerbehoud, doordat het interactiever en meeslepender is dan traditionele leermethoden. Dit leidt tot meer motivatie en een betere verankering van kennis (Dewey, 1938).
- Het slaat een brug tussen theorie en praktijk en maakt leren concreter en beter toepasbaar, doordat cursisten worden aangemoedigd om theoretische concepten actief toe te passen in plaats van ze louter op te nemen (Kolb, 1984).

- Het ontwikkelt kritisch denken en probleemoplossend vermogen doordat cursisten

worden geconfronteerd met realistische uitdagingen. Dit versterkt hun vermogen om situaties te analyseren, beslissingen te nemen en zich aan te passen aan veranderende omstandigheden (Moon, 2004).

- Het stimuleert persoonlijke groei en zelfbewustzijn door zelfreflectie te bevorderen, waardoor individuen inzicht krijgen in hun sterktes, zwaktes en leerpreferenties (Schon, 1983).
- Het bereidt voor op de toekomst van werk door cursisten praktische ervaring, wendbaarheid en concrete probleemoplossende vaardigheden te laten ontwikkelen – kwaliteiten die werkgevers zoeken in een snel veranderende wereld (Boud, Cohen, & Walker, 1993).

Ervaringsgericht leren is een krachtige onderwijsbenadering die betrokkenheid, kritisch denken en voorbereiding op de praktijk versterkt. Kennis alleen volstaat niet meer in onze tijd; praktijkervaring en aanpassingsvermogen zijn cruciaal voor succes. Door ervaringsgericht leren te integreren in onderwijs en professionele ontwikkeling kunnen meer doeltreffende, competente en levenslang lerende individuen worden gevormd.

De toolkit is ontworpen om ervaringsgericht leren te ondersteunen door leerkrachten de kans te geven actief aan de slag te gaan met de concepten en tools in realistische of gesimuleerde onderwijscontexten. Deze praktijkgerichte aanpak bevordert de concrete toepassing van principes van duurzame communicatie en de ontwikkeling van handelingsbekwaamheid.

Hoe gebruikt u de leerkrachtentoolkit?

De leerkrachtentoolkit is een verzameling instrumenten voor leerkrachten en vormt een ondersteunend geheel van tools, materialen en activiteiten om relevante competenties voor duurzame communicatie te leren, te oefenen en toe te passen in hun professionele praktijk.

De tools van de leerkrachtentoolkit vullen de handleiding voor lerarenopleiders aan en weerspiegelen deze, wat betreft de bouwstenen van de modules en de bijhorende leerdoelen en leerresultaten.

De tools bevorderen en ondersteunen het oefenen en versterken van competenties die relevant zijn voor duurzame communicatie, via zelfreflectie, introspectie en systematische oefening, en dit stapsgewijs over de graden A tot en met C (zie tabel 2).

Het proces van continue professionalisering volgens de graden A, B en C in het bijgevoegde document is stapsgewijs opgebouwd. Deze opbouw weerspiegelt een toenemende verdieping in inzicht, vaardigheden en toepassing binnen de context van mensenrechten, Europese waarden, non-discriminatie, zelfbewustzijn en dialoog in onderwijsomgevingen. Deze voortgang is erop gericht leerkrachten een gevoel van competentie en motivatie te geven in hun professionele ontwikkeltraject.

Deze leerkrachtentoolkit is opgebouwd om leerkrachten te ondersteunen op verschillende niveaus van professionele ontwikkeling, zoals beschreven in graden A, B en C. Elke sectie biedt een inleiding tot de specifieke focus van de betreffende graad en reikt bijhorende tools aan die gericht zijn op het opbouwen van relevante kennis, vaardigheden en competenties.

Navigeren door de toolkit

De leerkrachtentoolkit is opgebouwd om een stapsgewijze ontwikkeling van vaardigheden in duurzame communicatie te ondersteunen. De toolkit is in de eerste plaats georganiseerd volgens graden (A, B en C), in lijn met het gezamenlijke opleidingsprogramma van het TASC-project. Elk niveau staat voor een toenemende complexiteit en diepgang in de leerdoelen en leerresultaten, als volgt:

- **Graad A – basiskennis** richt zich op het ontwikkelen van een beschrijvend inzicht en conceptuele kennis van de kernbegrippen;
- **Graad B – praktische toepassing** legt de nadruk op het toepassen van kennis en competenties in onderwijscontexten;
- **Graad C – strategische en transformerende betrokkenheid** stimuleert strategisch denken, innovatie en leiderschap bij het bevorderen van duurzame communicatie.

Binnen elk niveau zijn de tools geordend volgens de vijf modules van het TASC-opleidingsprogramma: 1) Mensenrechten en waarden, 2) Europese waarden en identiteit, 3) Non-discriminatie en gelijkwaardigheid, 4) Inzicht in onszelf en anderen, en 5) Dialoog.

Deze structuur maakt het mogelijk om gericht te werken aan specifieke vaardigheidsdomeinen binnen een ontwikkelingsgericht kader.

Werken met de tools

De leerkrachtentoolkit biedt een breed scala aan tools die zijn ontworpen om actieve betrokkenheid en vaardigheidsontwikkeling te stimuleren. Deze tools omvatten:

- Zelftoegepaste technieken, methoden om zelfbewustzijn te versterken, emoties te reguleren en een groeimindset te ontwikkelen;
- Zelfgestuurde strategieën, stapsgewijze kaders voor het bereiken van persoonlijke en professionele doelstellingen;

- Stapsgewijze processen, met duidelijke en toepasbare richtlijnen om specifieke uitdagingen aan te pakken.

Leerkrachten kunnen met de tools aan de slag via verschillende activiteiten, zoals zelfreflectie-oefeningen, rollenspelen, groepsgesprekken en praktische toepassing in de klas. De toolkit stimuleert introspectie, systematische oefening en ervaringsgericht leren om competenties in duurzame communicatie te versterken.

Afstemmen op de context

Met oog voor de diversiteit aan onderwijsomgevingen benadrukt de leerkrachtentoolkit het belang van het afstemmen van de tools op de specifieke context.

Leerkrachten worden aangemoedigd om de activiteiten aan te passen en te personaliseren in functie van de noden van hun leerlingen, hun culturele achtergrond en de specifieke uitdagingen van hun schoolcontext.

Deze afstemming zorgt ervoor dat de tools relevant en doeltreffend zijn bij het aanpakken van reële situaties, zoals klasmanagement, contacten met ouders en conflicthantering.

Geschied voor individueel en groepsleren

De leerkrachtentoolkit is ontworpen om zowel individuele als gezamenlijke leerervaringen te ondersteunen. Individuele reflectie wordt gestimuleerd via tools die zelfevaluatie en introspectie aanmoedigen, en zo bijdragen aan persoonlijke groei en zelfbewustzijn.

Daarnaast ondersteunt de toolkit gezamenlijke professionele ontwikkeling door tools aan te reiken die inzetbaar zijn in groepsverband. Ze bevorderen gedeeld leren, feedback tussen collega's en de uitbouw van een ondersteunende leergemeenschap.

Deze dubbele aanpak vergroot de impact van de toolkit op zowel individuele als collectieve professionele groei.

Module	Graad A / Leerresultaat	Nummer en naam van de tool
1	LR 1.1A - De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging.	01. Bewustwording
	LR 1.2A - De impact van culturele, juridische en technologische dimensies op mensenrechten in het digitale tijdperk beschrijven door hun samenhang met hedendaagse vraagstukken te analyseren.	02. Digitale intimidatie en cyberpesten
	LR 1.3A - De samenwerkingsgerichte aanpak van probleemoplossing bij het aanpakken van mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten beschrijven.	03. Gezamenlijke probleemoplossing
2	LR 2.1A - De samenhang beschrijven tussen cultuur, identiteit en machtstructureren in het kader van de legitimering van mensenrechten, en toelichten welke impact dit heeft op het onderwijssysteem.	04. Wat weet ik over Europese waarden en identiteit?
	LR 2.2A - Leerkrachten ondersteunen bij reflectie, en bij een beter begrip en aanvaarding van anderen als gelijke mensen.	05. (On)gelijkheid in scholen
	LR 2.3A - Culturele diversiteit en haar componenten en determinanten toelichten (zoals sociale achtergrond, gender, etniciteit, religie, enz.).	06. Factoren van culturele diversiteit
3	LR 3.1A - De mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen en stigmatisering binnen onderwijsprocessen en -contexten beschrijven, om ongepaste reacties en attitudes in onderwijscontexten te verklaren.	07. Mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen en stigma
	LR 3.2A - De impact beschrijven van interacties met mensen met uiteenlopende achtergronden op eigen overtuigingen, attitudes en emotionele en gedragsmatige reacties, met het oog op een grotere aanvaarding van culturele diversiteit en respect voor anderen als gelijke mensen.	08. Het pad van non-discriminatie en sociale vooroordelen
	LR 3.3A - Het bereiken van consensus in een diverse groep begrijpen en toelichten door verschillende perspectieven te identificeren, te begrijpen en met elkaar te verzoenen.	09. Consensus ~ Laten we de beste oplossing vinden!
4	LR 4.1A - Het ontstaan en de structuur van het zelfconcept beschrijven en aantonen hoe dit samenhangt met persoonlijke emoties en gedrag.	10. Emotiemapping en zelfportret
	LR 4.2A - De informatiebronnen beschrijven die helpen om de emotionele toestand en intenties van anderen te herkennen, om vooroordelen te vermijden en zich aan te passen aan uiteenlopende sociale situaties.	11. Empathielens
	LR 4.3A - Het verschil beschrijven tussen observaties en evaluaties om het belang van duidelijke verzoeken in de communicatie met anderen toe te lichten.	12. Kies de duidelijkste!
5	LR 5.1A - Empathie en actief luisteren toepassen om het wederzijds begrip te vergroten..	13. Hoe luister ik?
	LR 5.2A - Verbinding behouden bij het beluisteren van moeilijke boodschappen of inhoud, zonder (zelf)verwijt of (zelf)kritiek.	14. Ik en mijn koffer-vis
	LR 5.3A - Empathisch luisteren en eerlijk spreken toepassen om het begrip van verschillende meningen te versterken.	15. Mijn proactieve cirkel: stap voor stap

Module	Graad B / Leerresultaat	Nummer en naam van de tool
1	LR 1.1B - De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging.	16. Wensboom van motivatie
	LR 1.2B - Methoden van geweldloze communicatie doeltreffend inzetten op digitale mediaplatformen om mensenrechtenacties te ontwikkelen en te ondersteunen binnen onderwijscontexten.	17. Empathiemapping
	LR 1.3B. - Efficiënte samenwerkings- en probleemoplossingsstrategieën analyseren en toepassen om hedendaagse mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten aan te pakken.	18. De Walt Disney-methode
2	LR 2.1B. - Mensenrechtensensitieve strategieën toepassen bij het aanpakken van specifieke situaties in cultureel diverse klasomgevingen.	19. De democratische leerkracht in de klas
	LR 2.2B. - Iedereen als even waardevol behandelen in professionele communicatie en relaties.	20. Inclusiviteitsuitdagingen en -kansen
	LR 2.3B. - Passende didactische en communicatiestijlen aanpassen en toepassen voor verschillende leerlingen, rekening houdend met hun mogelijkheden, noden en verwachtingen.	21. Universal Design for Learning (UDL) of traditioneel onderwijs?
3	LR 3.1B. - De positieve en negatieve effecten van sociale en culturele diversiteit vergelijkend analyseren, met bijzondere aandacht voor kinderen in onderwijscontexten, om de aanvaarding van culturele diversiteit en het respect voor anderen als gelijke mensen te bevorderen.	22. De impact van discriminatie, vooroordelen en stigma op onderwijsprocessen of -contexten
	LR 3.2B. - Pleiten voor gelijkwaardigheid en non-discriminatie in het onderwijs en in de samenleving, in het bijzonder voor mensen met een kwetsbare sociaaleconomische achtergrond of voor wie wordt geconfronteerd met genderdiscriminatie, om ongelijke behandeling te voorkomen.	23. Reflectie op en ondersteuning van genderdiversiteit
	LR 3.3B. - Zelfreflectieve en onderhandelings technieken toepassen om consensus op te bouwen binnen onderwijscontexten..	24. Consensus ~ Laten we luisteren!
4	LR 4.1B. - De samenhang analyseren tussen overtuigingen, behoeften, emoties en gedrag om verschillen in menselijke reacties en attitudes te verklaren.	25. Perspectieven herkaderen via empathie
	LR 4.2B: - Toelichten hoe verschillende sociale en culturele achtergronden leiden tot uiteenlopende mindsets en waarden, en zo verschillen in attitudes en reacties verklaren.	26. Culturele denkkaders verkennen
	LR 4.3B. - Communicatiestrategieën toepassen die gebaseerd zijn op wederzijds respect, authenticiteit, onvoorwaardelijke aanvaarding, actief luisteren en empathie, om gezonde, vertrouwensvolle en sterke relaties op te bouwen.	27. Gegronde empathiemapping
5	LR 5.1B - Openheid (verbondenheid) en eerlijke interacties verwoorden om authentieke dialoog te bevorderen.	28. De dialoog gaande houden
	LR 5.2B. - Dialoogvaardigheden toepassen ondanks frictie of conflict om bij te dragen aan verbinding en duidelijkheid.	29. De zes denkhoeden voor het stellen van grenzen
	LR 5.3B. - Het waarderen en meenemen van ieders noden in besluitvorming bevorderen om samenwerking en het samen leven/werken te waarborgen.	30. Model voor besluitvorming op basis van consent

Module	Graad C / Leerresultaat	Nummer en naam van de tool
1	LR 1.1C: - Kansen identificeren om mensenrechten te integreren in onderwijscontexten, inclusieve beleidsmaatregelen en praktijken doeltreffend te bepleiten en omgevingen te bevorderen die de rechten van iedereen respecteren en waarborgen, en zo bij te dragen aan inclusieve en gelijkwaardige onderwijsomgevingen.	31. Het RESET-protocol
	LR 1.2C - De impact van digitale technologieën op kernprincipes van mensenrechten analyseren, mogelijke ethische dilemma's identificeren en doeltreffende strategieën ontwikkelen om deze aan te pakken, en zo bij te dragen aan ethisch en rechtenrespecterend handelen.	32. De vijf lenzen van inclusie
	LR 1.3C. - Een holistische, inclusieve en mensenrechtensensitieve onderwijsomgeving bevorderen en creëren, gebaseerd op communicatiestrategieën die universele menselijke waarden integreren.	33. Digitale dialoogkaart
2	LR 2.1C. - De impact van de implementatie van mensenrechten in onderwijsprocessen onderzoeken door verschillende situaties met elkaar te vergelijken.	34. Identiteitsconflicten in de klas
	LR 2.2C. - Professionele praktijken en communicatie toelichten en beoordelen in het licht van gelijkheid en mensenrechten.	35. Inclusief lesgeven verzekeren met Brookfields vier lenzen
	LR 2.3C. - Reflecteren over en onderzoeken hoe doeltreffend een gelijke behandeling van mensen met uiteenlopende culturele en sociale achtergronden is binnen het onderwijsproces.	36. Inclusiviteitschecklist
3	LR 3.1C. - De verschillen onderzoeken tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten, met inbegrip van positieve acties, om hun uiteenlopende doelstellingen en gevolgen toe te lichten..	37. Verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten
	LR 3.2C. - Een actieplan ontwerpen en uitvoeren, gebaseerd op kritisch denken en betrouwbare informatiebronnen, ter bevordering van inclusie en gelijkwaardigheid.	38. Stappen van kritisch denken en criteria van betrouwbare bronnen
	LR 3.3C. Een samenwerkingsplan ontwerpen voor het creëren van een diverse onderwijscontext.	39. Nominale groepstechniek
4	LR 4.1C. - De impact onderzoeken van veranderende mindsets en perspectieven op emoties, gedrag, attitudes en keuzes, met het oog op het ontwikkelen van alternatieve reacties op situaties.	40. Wat als ik van mening verander?
	LR 4.2C. - Humanistische en empathische principes en methoden verwoorden in de omgang met anderen om het begrip voor anderen te verdiepen.	41. Verbinden en reflecteren; hoe stel ik mij op in mijn relaties?
	LR 4.3C. - Verbindingsgerichte benaderingen verwoorden en inzetten die aansluiten bij verschillende persoonlijkheden en diverse sociale en culturele achtergronden, om flexibel en sensitief te reageren op uiteenlopende situaties en contexten.	42. Relationale houdingskaart
5	LR 5.1C. – Op een natuurlijke manier een evenwicht bewaren tussen zelfverbinding, zelfexpressie en empathische vaardigheden om oprecht verbinding te maken met anderen.	43. Samenwerkingskompas
	LR 5.2C - Sociale interactie vormgeven met behulp van dialoogvaardigheden om bij te dragen aan probleemoplossing en conflicthantering.	44. De kunst van het vragen
	LR 5.3C. - Niet-gewelddadige en interculturele communicatieve vaardigheden toepassen om interculturele samenwerking te versterken.	45. Een driestappenaanpak voor het geven van feedback

Tabel 2: Overzicht van de tools, per graad en bijbehorende leerresultaten

De tools ondersteunen en versterken bovendien de competenties van leerkrachten om doeltreffend te handelen in specifieke situaties, zoals de dagelijkse klasorganisatie, interacties met collega's, leerlingen of ouders, conflictsituaties, situaties van discriminatie en communicatieproblemen.

Deze tools helpen leerkrachten om beter om te gaan met de meest voorkomende disfunctionele of conflictueuze situaties in de schoolcontext. Ze ondersteunen hen bij het aanpakken en oplossen van storend, uitdagend en oppositioneel gedrag, agressieve interacties, het versterken van empathie, het verminderen van discriminerend en vooringenomen denken, het verbeteren van communicatievaardigheden en het doeltreffend benaderen van situaties die voortkomen uit stress en burn-out.

De belangrijkste onderdelen van de leerkrachtentoolkit zijn:

- Zelf toegepaste technieken (methoden om zelfbewustzijn te vergroten, emoties te reguleren en een groeimindset te ontwikkelen).
- Zelfgestuurde strategieën (stapsgewijze kaders voor het bereiken van persoonlijke en professionele doelstellingen).
- Stapsgewijze processen (duidelijke, uitvoerbare richtlijnen voor het aanpakken van specifieke uitdagingen).

Deze tools zijn niet van toepassing op situaties met een hoge ernstgraad. In dergelijke gevallen is professionele ondersteuning nodig en dienen maatregelen zoals peermonitoring, groepsondersteuning, begeleiding en psychotherapie deze hulpmiddelen te begeleiden.

Referenties

Bolton, G. (2014). Reflectieve praktijk: schrijven en professionele ontwikkeling. SAGE Publications.

Boud, D., Cohen, R., & Walker, D. (1993). Using Experience for Learning. McGraw-Hill Education.

Brookfield, S. D. (2017). Becoming a critically reflective teacher (2e ed.). Jossey-Bass.

Dewey, J. (1933). How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. D.C. Heath.

Peterson, K.; Kolb, D. A. (2017). Hoe je leert, is hoe je leeft: negen manieren van leren om je leven te veranderen, Berrett-Koehler Publishers.

Kolb, D. A. (1984). Ervaringsgericht leren: ervaring als bron van leren en ontwikkeling. Prentice Hall.

Mezirow, J. (1991). Transformatieve dimensies van volwasseneneducatie. Jossey-Bass.

Moon, J. (1999). Reflectie in leren en professionele ontwikkeling: theorie en praktijk. Routledge.

Moon, J. (2004). Een handboek voor reflectief en ervaringsgericht leren. Routledge.

Schön, D. A. (1983). De reflectieve professional: hoe professionals denken tijdens het handelen. Basic Books.

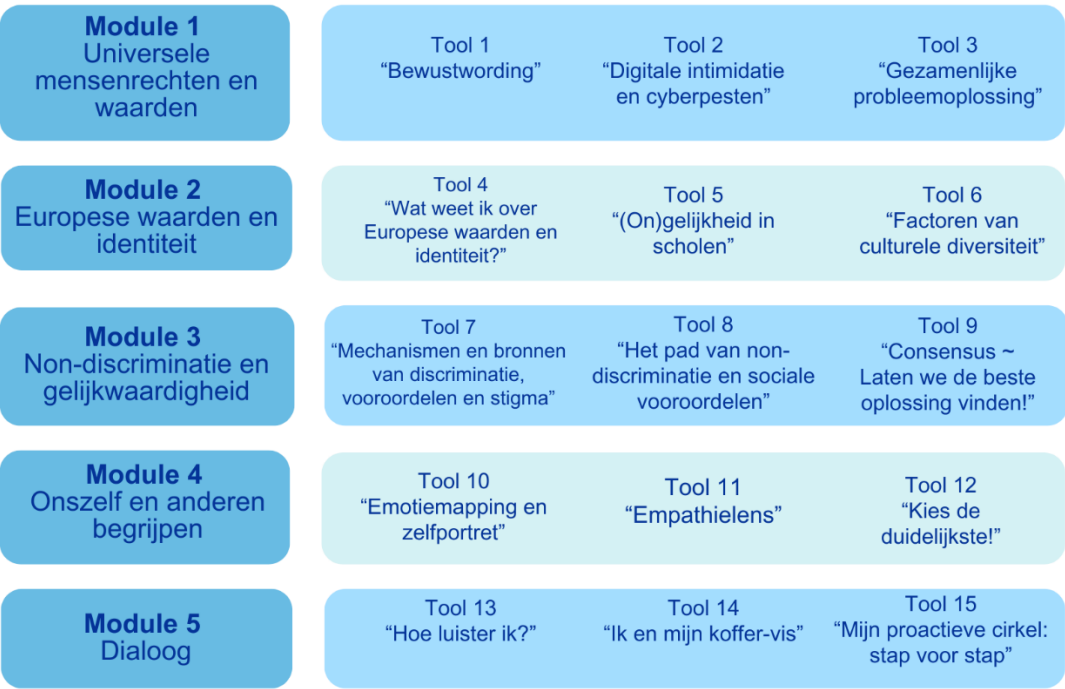
Inleiding tot graad A

Graad A ontwikkelt de basiskennis van de kernconcepten van de opleiding.

Op dit niveau ligt de focus op beschrijvend inzicht en conceptuele kennis.

Van leerkrachten wordt verwacht dat ze de belangrijkste begrippen begrijpen en helder kunnen uitleggen, relaties en effecten kunnen beschrijven (bijvoorbeeld tussen mensenrechten en onderwijs, of tussen cultuur en identiteit), en vraagstukken kunnen herkennen en analyseren aan de hand van bestaande kaders en theorieën.

Deze fase draait om het ontwikkelen van cognitief bewustzijn en basisgeletterdheid, een noodzakelijk fundament voor elke betekenisvolle professionele praktijk.

Figuur 9. Leerkrachtentoolkit – graad A – overzicht van tools 1–15

Tool 1: Bewustwording

Doel van de tool

LR 1.1A - De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging.

De tool zal worden ingezet om individuen te informeren en te sensibiliseren rond het belang van mensenrechten, en hen te helpen begrijpen waarom die zo belangrijk zijn en hoe ze een impact hebben op ieders leven. De poster stimuleert reflectie over persoonlijke handelingen en over de samenleving waarin we leven, en zet aan tot denken over de manier waarop mensenrechten in hun omgeving worden gerespecteerd of net geschonden. Daarnaast fungeert de poster als vertrekpunt voor betekenisvolle gesprekken over thema's zoals gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en vrijheid, in uiteenlopende contexten zoals scholen, werkplekken en ontmoetingsplekken. Door complexe mensenrechtenconcepten op een visueel aantrekkelijke en vereenvoudigde manier te presenteren, maakt de poster deze ideeën toegankelijker en herkenbaarder voor een breed publiek. Uiteindelijk is het doel om mensen te inspireren tot actie, eerlijkheid te bevorderen en hen aan te moedigen om op te komen voor de bescherming van mensenrechten, zodat een omgeving ontstaat waarin respect, waardigheid en gelijkwaardigheid voor iedereen centraal staan.

Beschrijving van het gebruik van de tool

1. Druk de poster af (bijlage 1) en hang deze op een goed zichtbare plaats, zoals de schoolhal, een gang, het klaslokaal of toon hem op je computerscherm.
2. Gebruik de poster als tool om bij te leren over mensenrechten.
3. Kies één mensenrecht uit de poster en denk na over de volgende vragen:
 - Kan u dit linken aan een concreet voorbeeld uit uw klaspraktijk?
 - Welk recht vraagt volgens u extra aandacht in uw handelen als leerkracht?

Zelfreflectie

Hoe pas ik de mensenrechten toe in mijn school of klas?

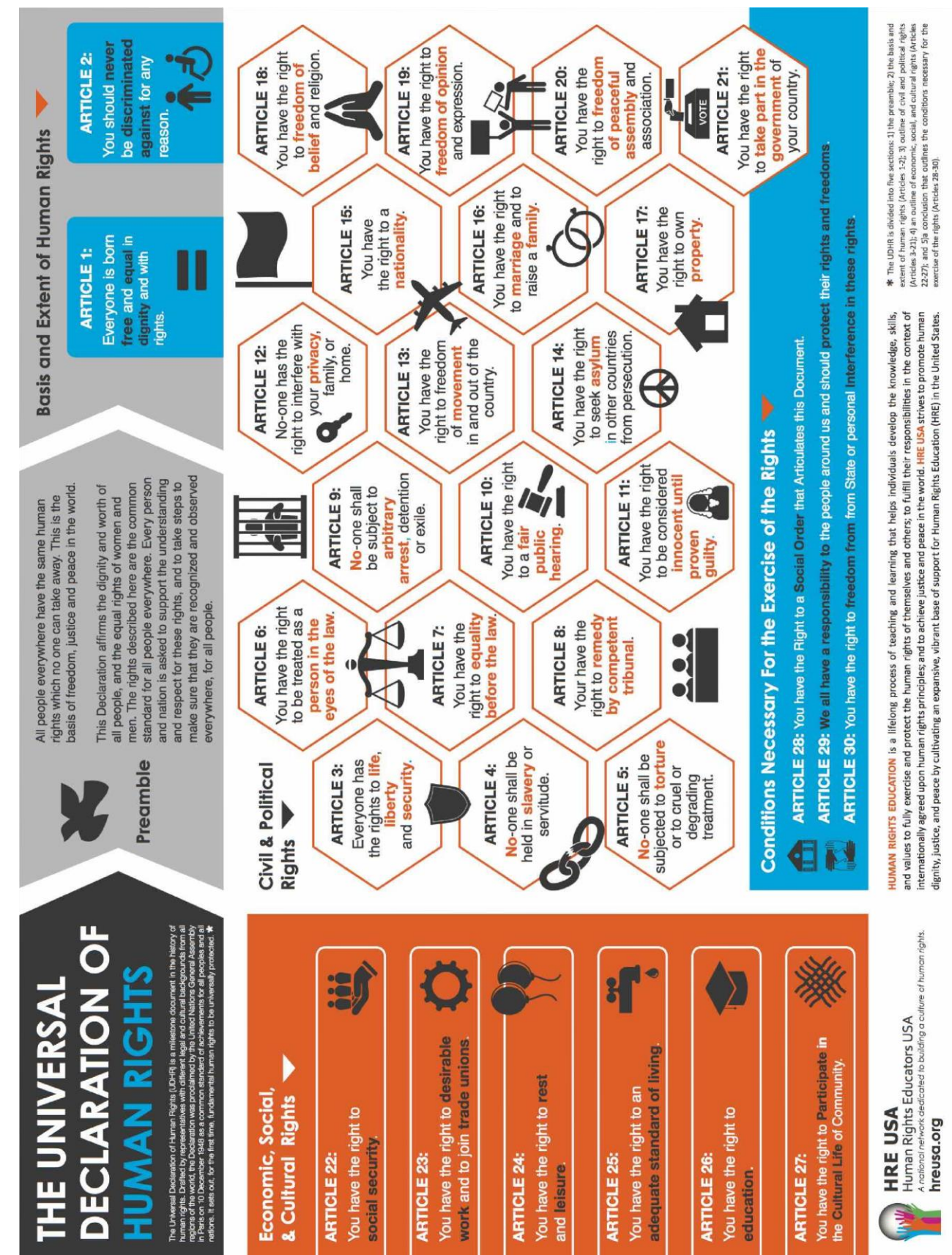
Benodigd materiaal / middelen

Poster met mensenrechten, afgedrukt en opgehangen, of digitaal weergegeven op uw computerscherm.

Links: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-Mensenrechten>

Bijlage tool 1: Poster van mensenrechten

Links: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-Mensenrechten>

Tool 2: Digitale intimidatie en cyberpesten

Doel van de tool

LR 1.2A - De impact van culturele, juridische en technologische dimensies op mensenrechten in het digitale tijdperk beschrijven door hun samenhang met hedendaagse vraagstukken te analyseren.

Deze oefening heeft als doel het bewustzijn te vergroten en proactief gedrag te stimuleren in verband met cyberpesten en digitale intimidatie. Ze is bedoeld om leerkrachten de nodige vaardigheden aan te reiken om online intimidatie te herkennen, erover te reflecteren en er gepast op te reageren. Door inzicht te krijgen in de signalen zullen leerkrachten beter in staat zijn te herkennen wanneer dergelijk gedrag zich voordoet, zowel wanneer het tegen henzelf als tegen anderen gericht is.

Beschrijving van het gebruik van de tool

1. Toon de poster – dit kan zowel een fysieke als een digitale versie zijn, waarbij de kolommen ‘Gevaar / Signalen’ en ‘Tips en tricks’ duidelijk zichtbaar zijn ter ondersteuning. Zorg ervoor dat de opgenomen voorbeelden van cyberpesten helder en herkenbaar zijn.
2. Gebruik de kolom ‘Gevaar / Signalen’ om concrete voorbeelden van cyberpestgedrag te verkennen. Dit helpt leerkrachten om beter te herkennen wat onder online intimidatie valt.
3. Raadpleeg de aanvullende bronnen – zoals websites, artikels en video’s – om een dieper inzicht in het thema te krijgen. Zorg ervoor dat deze materialen toegankelijk en actueel zijn.
4. Ga actief aan de slag met de inhoud van de poster – reflecteer over de gegeven voorbeelden, voeg waar nodig nieuwe toe en stel mogelijk reacties of strategieën voor op basis van uw eigen ervaring of situaties die u hebt waargenomen.

Cyberpesten en digitale intimidatie kunnen er als volgt uitzien (Gevaar/ Signalen)	Mijn manier van handelen (Tips en tricks)
Online roddels en geruchten	
Mensen uitsluiten uit sociale netwerkgroepen	
Websites aanmaken die anderen bespotten of vernederen	
Het online delen van iemands persoonlijke informatie zonder toestemming (foto's, spraakberichten, geschreven berichten...)	
Het verspreiden van iemands gegevens met als doel iemand in verlegenheid te brengen	
Ongepast taggen van beelden (bijvoorbeeld het toevoegen van kwetsende opmerkingen, berichten of hashtags aan een foto of video)	
Het aanmaken van valse accounts op naam van iemand anders, bijvoorbeeld om iemand te misleiden of te vernederen	
Andere	

Benodigd materiaal / middelen

- Een gedrukte of digitale versie van de poster van tool 1, opgehangen of weergegeven op een praktische en goed zichtbare plaats.
- Een internetverbinding om toegang te krijgen tot de aanbevolen links en aanvullende materialen.

Zelfreflectie

Deze vragen zijn bedoeld om leerkrachten aan te zetten kritisch na te denken over hun rol in het herkennen en voorkomen van digitale intimidatie.

- Hoe herken ik de signalen van digitale intimidatie en cyberpesten in mijn klas of in mijn persoonlijke leven?
- Hoe kan ik reageren wanneer ik getuige ben van digitale intimidatie of cyberpesten?
- Hoe kan ik vroege waarschuwingssignalen herkennen die kunnen wijzen op een mogelijke situatie van digitale intimidatie, of dit nu mijzelf of anderen betreft?

Reeds bestaande tools:

<https://teachprivacy.com/>

<https://intef.es/>

<https://www.education.sa.gov.au/parents-and-families/safety-and-wellbeing/bullying-and-cyberbullying/cyberbullying-support/cyberbullying-recognising-signs>

Tool 3: Gezamenlijke probleemoplossing

Doel van de tool

LR 1.3A - De samenwerkingsgerichte aanpak van probleemoplossing bij het aanpakken van mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten beschrijven.

Het OBIS-model (Engelstalig: ODIS-model; Ting-Toomey, 1999) biedt, wanneer het wordt toegepast op probleemoplossend werken, een gestructureerd en doeltreffend kader om uiteenlopende situaties of uitdagingen te analyseren en aan te pakken. Het model is opgebouwd rond vier kernfasen: observatie, beschrijving, interpretatie en strategie.

Beschrijving van het gebruik van de tool

U kunt dit stappenplan gebruiken om verschillende perspectieven in een conflict te overwegen zonder meteen een op waarden gebaseerd oordeel te vellen.

1. Observatie: In deze fase brengt u de situatie of het probleem zorgvuldig en objectief in kaart, zonder aannames te maken. Zo krijgt u een duidelijk beeld van de context en de betrokken elementen.
2. Beschrijving: Hier is het doel om nauwkeurig te verwoorden wat u hebt waargenomen, zodat het probleem helder afgebakend is en voor alle partijen begrijpelijk wordt. Op die manier worden feiten en gegevens verduidelijkt.
3. Interpretatie: In deze fase analyseert u oorzaken en gevolgen, met aandacht voor verschillende perspectieven en mogelijke verklaringen. Een grondigere beoordeling is nodig om motieven en mogelijke impact goed te begrijpen.
4. Oordeel uitstellen: In deze laatste fase stelt u een waardeoordeel uit tot alle interpretaties en aannames zijn bekeken en waar mogelijk getoetst.

Benodigd materiaal / middelen

Een gedrukte of digitale versie van het OBIS-model (zie figuur 1).

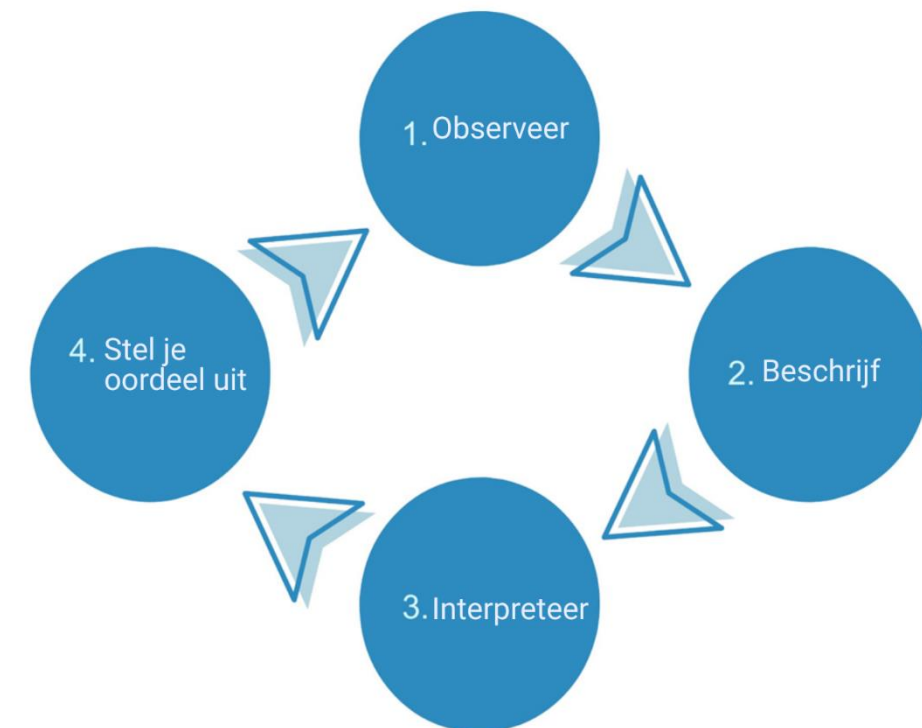
Zelfreflectie:

- Wat heb ik geleerd over mijn manier van probleemoplossend werken, en wat kan ik in de toekomst verbeteren?

- Hoe kan ik het OBIS-model toepassen in mijn dagelijks leven om problemen op een meer gestructureerde en doeltreffende manier aan te pakken?

Bijlage tool 3: Het OBIS-model

Figuur 3.1: Het OBIS-model (ODIS-model) van Ting-Toomey (1999)

Tool 4: Wat weet ik over Europese waarden en identiteit?

Doel van de tool

LR 2.1A - De samenhang beschrijven tussen cultuur, identiteit en machtsstructuren in het kader van de legitimering van mensenrechten, en toelichten welke impact dit heeft op het onderwijssysteem.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Vooraleer dieper in te gaan op het thema Europese waarden en identiteit, is het zinvol om het voorkennisniveau van de leerkracht te verkennen. Kennis wordt doorgaans opgebouwd op basis van bestaande kennis. Deze tool laat de leerkracht toe om snel en eenvoudig na te gaan welk inzicht hij of zij meebrengt over Europese waarden en identiteit, en om te bepalen welke thema's het waard zijn om verder uit te diepen.

Het voornaamste doel van deze tool is het ondersteunen van een proces van zelfreflectie. Via een online platform (een papieren versie kan ook gebruikt worden) krijgt u toegang tot een lijst met vijf stellingen die u kan beoordelen als juist of fout. Het is de bedoeling dat u het antwoord kiest dat het best aansluit bij uw eigen mening en inzicht.

Op een online platform (een papieren versie kan ook worden gebruikt) krijgt u toegang tot een lijst met 5 uitspraken die als waar of onwaar kunnen worden beoordeeld. Het is aan u om het antwoord te kiezen dat het beste uw mening en begrip weergeeft.

Na het kiezen van een antwoord kan u nagaan of u de meest gepaste optie hebt geselecteerd en een toelichting lezen waarom bepaalde antwoorden geschikter worden geacht dan andere.

De tool kan worden aangeboden in een online omgeving (bijvoorbeeld via Google Forms), maar kan ook in papieren vorm worden gebruikt. Zo kan elke stelling bijvoorbeeld op een kaartje worden geschreven. Aan de ene kant van het kaartje staat de vraag met twee antwoordmogelijkheden, en aan de andere kant het juiste antwoord, telkens met een korte uitleg.

Benodigd materiaal / middelen

Online voorbeeld: <https://forms.gle/68QSx4wxF8g3GAdLA>

Indien de online versie van de tool wordt gebruikt:

- Computer of smartphone
- Internetverbinding

Indien de papieren versie van de tool wordt gebruikt:

- Voorbereide en afgedrukte lijst met 5 stellingen (juist of fout)
- Voorbereide en afgedrukte lijst met uitleg bij elke stelling

Zelfreflectie

- In welke mate beïnvloedt mijn inzicht in Europese waarden en identiteit mijn dagelijkse werking op school? Op welke manier?
- Hoe beoordeel ik mijn kennis over dit thema? Voel ik mij zeker over wat ik weet?
- Welke gevoelens roept de oefening (of oefeningen) rond dit thema bij mij op? Aangename gevoelens (nieuwsgierigheid, interesse, plezier ...) of eerder onaangename (weerstand, verveling, frustratie ...)? Waarom ervaar ik dit zo?
- Wat kan er worden gedaan – of wat kan ik zelf doen – om dit thema voor mij interessanter en motiverender te maken om verder te verkennen?

De vijf stellingen (juist of fout?)

1 *Identiteit in Europa wordt uitsluitend bepaald door etniciteit en nationaliteit.*

Fout. Identiteit in Europa is een complex begrip dat wordt gevormd door uiteenlopende factoren, waaronder etniciteit, nationaliteit, religie, taal, gender, sociale klasse en meer. Europese samenlevingen zijn divers, en identiteit wordt beïnvloed door een brede waaier aan culturele, politieke en historische factoren. Deze bepalen mee hoe individuen zich verhouden tot Europese waarden.

2 *Het waarborgen van mensenrechten vormt de basis voor inclusiviteit in Europese scholen.*

Juist. Een mensenrechtenbenadering legt de nadruk op gelijkheid en non-discriminatie, wat de basis vormt voor inclusiviteit in scholen. Dit betekent dat onderwijssystemen in heel Europa, die gestoeld zijn op de bescherming van mensenrechten, zo moeten worden ingericht dat ze mensen met uiteenlopende achtergronden, genders, mogelijkheden en sociaaleconomische posities omvatten.

3 *Machtsstructuren in Europese samenlevingen hebben geen invloed op onderwijs.*

Fout. Machtsstructuren, waaronder politieke, economische en sociale hiërarchieën, kunnen een sterke invloed hebben op de toegang van sommige leerlingen of groepen leerlingen tot kwaliteitsvol onderwijs. Zo ervaren leerlingen uit gemarginaliseerde groepen, zoals nationale, seksuele of religieuze minderheden, vaak drempels zoals discriminatie of een gebrek aan middelen. Deze ongelijkheden weerspiegelen bredere machtsverhoudingen in de samenleving. Machtsstructuren worden bovendien vaak gestuurd door heersende, impliciete vooroordelen binnen de maatschappij.

4 *De Europese Unie ondersteunt sterk de integratie van mensenrechten in het onderwijs binnen de lidstaten.*

Juist. De Europese Unie bevordert onderwijsinhoud en -praktijken die verankerd zijn in mensenrechten als onderdeel van haar kernwaarden. Zij moedigt lidstaten aan om mensenrechtenprincipes en -thema's op te nemen in hun leerplannen, zodat leerlingen inzicht krijgen in hun eigen rechten en in het belang van respect voor de rechten van anderen binnen diverse en democratische samenlevingen.

5 *Identiteitsaspecten, zoals sociale klasse en gender, hebben geen invloed op de ervaring van een leerling binnen het onderwijssysteem.*

Fout. Identiteitsaspecten zoals sociale klasse, gender en etniciteit kunnen een aanzienlijke invloed hebben op de schoolervaring van een leerling. Machtsstructuren binnen de samenleving leiden vaak tot ongelijke behandeling en kansen op basis van sociale identiteit, waardoor bestaande ongelijkheden worden versterkt.

Tool 5: (On)gelijkheid in scholen

Doel van de tool

LR 2.2A – Leerkrachten ondersteunen bij reflectie, en bij een beter begrip en aanvaarding van anderen als gelijke mensen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool is ontwikkeld om u te helpen dieper te reflecteren over hoe u bepaalde identiteitsgerelateerde conflictsituaties op school percipieert. De oefening ondersteunt u bij het onderzoeken van uw bestaande vooroordelen en opvattingen over hoe u kan reageren in situaties waarin leden van de schoolgemeenschap het gevoel hebben dat gevoelige aspecten van hun identiteit in vraag worden gesteld of ondermijnd.

De tool kan worden aangeboden via een online platform, zoals Google Forms, en laat u toe de situaties zelfstandig te analyseren.

U wordt uitgenodigd om vijf scenario's te verkennen die zich binnen een schoolcontext kunnen voordoen. Bij elk scenario kiest u uit drie mogelijke opties de meest gepaste reactie. Nadat u alle scenario's hebt overwogen en beantwoord, krijgt u toegang tot een overzicht van voorgestelde reacties, telkens met een toelichting waarom een bepaalde optie meer of minder geschikt is dan de andere.

Benodigd materiaal / middelen

Voorbeeld van de oefening: <https://forms.gle/hn5aGpRSmoxYavug9>

Indien de online versie van de tool wordt gebruikt:

- Computer of smartphone
- Internetverbinding

Indien de papieren versie van de tool wordt gebruikt:

- Voorbereide en afgedrukte beschrijving van vier situaties (zie bijlage)
- Voorbereide en afgedrukte lijst met gepaste reacties, telkens met een toelichting per

situatie

Zelfreflectie

- Welk scenario voelde voor mij het meest ongemakkelijk aan, en waarom denk ik dat dat zo was?
- Hoe hebben mijn eigen waarden de keuzes beïnvloed die ik in elk geval maakte?
- Waren er scenario's waarbij ik het moeilijk vond om de meest gepaste actie te kiezen? Wat maakte die beslissing uitdagend?
- Hebben de toelichtingen bij de aanbevolen reacties mijn aannames of eerdere denkpatronen in vraag gesteld?
- Welke inzichten heb ik verworven over mijn rol als leerkracht in het bevorderen van Europese waarden zoals gelijkheid, respect voor diversiteit en inclusie in de klas?
- Welke emoties ervoer ik bij het reflecteren over situaties van discriminatie of oneerlijke behandeling van leerlingen? Hoe zouden deze emoties mijn lespraktijk kunnen beïnvloeden?
- Wat is één concrete actie of verandering die ik plan te maken in mijn klas om de waarden van respect, gelijkheid en inclusie in de toekomst beter te ondersteunen?
- Hoe draagt deze oefening bij aan een beter begrip van gelijkheid? Kunnen gelijkaardige oefeningen worden toegepast met leerlingen in de dagelijkse schoolpraktijk? Zo ja, hoe zouden ze kunnen worden geïntegreerd?

Bijlage tool 5: De vier situaties

Situatie 1. Een leerling roept een racistische belediging naar een andere leerling op de speelplaats. De leerkracht staat niet vlakbij, maar is wel dichtbij genoeg om in te grijpen.

Optie A: De situatie negeren en wegwandelen.

Optie B: Onmiddellijk naar de leerling gaan die de belediging riep en tussenkomen om het gedrag te stoppen.

Optie C: Later met beide leerlingen in gesprek gaan in een neutrale omgeving.

Situatie 1 - toelichting

Optie A: De situatie negeren en wegwandelen.

Uitleg: Door niet in te grijpen, wek je de indruk dat haatdragend gedrag wordt getolereerd. Dit ondermijnt inspanningen om een inclusieve en veilige schoolomgeving te creëren.

Optie B: Onmiddellijk naar de leerling gaan die de belediging riep en ingrijpen om het gedrag te stoppen.

Uitleg: Correct. Het is essentieel om haatspraak meteen aan te pakken om verdere schade te voorkomen, respect te bevorderen en duidelijk te maken dat dit gedrag onaanvaardbaar is.

Optie C: Later met beide leerlingen in gesprek gaan in een neutrale omgeving.

Uitleg: Hoewel een gesprek achteraf waardevol kan zijn, zorgt uitstel ervoor dat het kwetsende gedrag op het moment zelf niet wordt gecorrigeerd, wat een verkeerd signaal geeft.

Situatie 2: Een leerling weigert deel te nemen aan een groepsopdracht omwille van religieuze verschillen.

Optie A: De keuze van de leerling respecteren en individuele taken toewijzen.

Optie B: De leerling verplichten om deel te nemen aan de groepsopdracht, ondanks het ongemak.

Optie C: Een gesprek begeleiden tussen de leerling en de groep, met aandacht voor respect voor diversiteit en het zoeken naar gemeenschappelijke raakvlakken.

Situatie 2 - toelichting

Optie A: De keuze van de leerling respecteren en individuele taken toewijzen.

Uitleg: Door de leerling alleen te laten werken, vermijd je weliswaar een conflict, maar gaat ook een belangrijke kans verloren om inclusie en wederzijds begrip te bevorderen.

Optie B: De leerling verplichten om deel te nemen aan de groepsopdracht, ondanks het ongemak.

Uitleg: Deelname afdwingen zonder de onderliggende bezorgdheden te bespreken, kan leiden tot wrevel en versterkt eerder tegenstellingen dan wederzijds respect.

Optie C: Een gesprek begeleiden tussen de leerling en de groep, met aandacht voor respect voor diversiteit en het zoeken naar gemeenschappelijke raakvlakken.

Uitleg: Correct. Door dialoog te stimuleren leren leerlingen elkaars verschillen beter begrijpen en respecteren, terwijl ze samenwerken. Dit sluit aan bij de Europese waarden van verdraagzaamheid en inclusie.

Situatie 3: Tijdens een wiskundeles hoort een leerkracht een groep jongens lachend zeggen: "Wiskunde is voor jongens", nadat een meisje een fout maakte bij het oplossen van een oefening voor de klas.

Optie A: De situatie negeren omdat het onschuldige plagerij zou zijn.

Optie B: Ingrijpen en uitleggen dat zulke opmerkingen schadelijke stereotypen in stand houden en in strijd zijn met de waarden van de school.

Optie C: Wachten en het thema genderstereotypen in een latere les bespreken.

Situatie 3 - toelichting

Optie A: De situatie negeren omdat het onschuldige plagerij zou zijn.

Uitleg: Door dit gedrag te negeren, worden schadelijke genderstereotypen bevestigd. Dit kan meisjes ontmoedigen om vakken te volgen die traditioneel als 'jongensvakken' worden beschouwd, zoals wiskunde of wetenschappen.

Optie B: Ingrijpen en uitleggen dat zulke opmerkingen schadelijke stereotypen in stand houden en in strijd zijn met de waarden van de school.

Uitleg: Correct. Door in te grijpen help je stereotypen te doorbreken en gendergelijkheid te bevorderen. Zo worden alle leerlingen aangemoedigd om hun interesses vrij te ontwikkelen.

Optie C: Wachten en het thema genderstereotypen in een latere les bespreken.

Uitleg: Hoewel het waardevol kan zijn om dit thema uitgebreider te behandelen, laat uitstel toe dat het stereotype op het moment zelf onbetwist blijft, wat een verkeerd signaal kan geven.

Situatie 4: Een leerkracht hoort dat leerlingen een klasgenoot uitlachen omwille van diens kledij en zeggen dat die er “goedkoop” uitziet.

Optie A: Het laten passeren in de veronderstelling dat het om normale interactie tussen leeftijdsgenoten gaat.

Optie B: Onmiddellijk ingrijpen en uitleggen welke schade het toebrengt om anderen te beoordelen op basis van materiële bezittingen.

Optie C: Wachten en op een later moment economische ongelijkheid en uiterlijk bespreken in een algemene klassikale bespreking.

Situatie 4 - toelichting

Optie A: Het laten passeren in de veronderstelling dat het om normale interactie tussen leeftijdsgenoten gaat.

Uitleg: Door zulke opmerkingen te negeren, kunnen sociale hiërarchieën en pestgedrag op basis van economische verschillen in stand worden gehouden, wat indruist tegen de waarden van gelijkheid.

Optie B: Onmiddellijk ingrijpen en uitleggen welke schade het toebrengt om anderen te beoordelen op basis van materiële bezittingen.

Uitleg: Correct. Leerlingen op het moment zelf sensibiliseren rond empathie en respect voor verschillende sociaaleconomische achtergronden is essentieel om gelijkheid te bevorderen.

Optie C: Wachten en op een later moment economische ongelijkheid en uiterlijk bespreken in een algemene klassikale bespreking.

Uitleg: Door de reactie uit te stellen, blijft schadelijk gedrag op dat moment onbetwist en kan het zich verderzetten.

Tool 6: Factoren van culturele diversiteit**Doel van de tool**

LR 2.3A - Culturele diversiteit en haar componenten en determinanten toelichten (zoals sociale achtergrond, gender, etniciteit, religie, enz.).

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool helpt u als leerkracht om beter in te schatten in welke mate u culturele diversiteit begrijpt en hoe goed u vertrouwd bent met de factoren die cultuur bepalen.

De tool kan aangeboden worden via een online platform, zoals Google Forms. De oefening bestaat erin dat u als leerkracht uit een vooraf opgestelde lijst aangeeft welke factoren of aspecten culturele diversiteit kunnen definiëren.

De lijst bevat twaalf factoren. Daaruit selecteert u acht aspecten die culturele diversiteit correct omschrijven.

Benodigd materiaal / middelen

Link om te testen: <https://forms.gle/MoKYdP5ygCCNbQUF7>

Indien u de online versie van de tool gebruikt:

- Computer of smartphone
- Internetverbinding

Zelfreflectie

- Vind ik het gemakkelijk om te bepalen wat onder culturele diversiteit valt? Waarom (of waarom niet)?
- Denkt ik vaak na over culturele diversiteit, of reflecteer ik hierover, zeker in de context van het lesgeven? Waarom (of waarom niet)?
- Welke aspecten van culturele diversiteit vond ik het gemakkelijkst te herkennen, en waarom denk ik dat dit zo is?
- Waren er aspecten van culturele diversiteit die me verrasten of waar ik vooraf niet meteen aan had gedacht?
- Twijfelde of aarzelde ik bij bepaalde aspecten wanneer ik hun relevantie voor cultuur inschatte?

- Hoe observeer ik de invloed van culturele diversiteit binnen mijn eigen klas- of leeromgeving?
- Welke stappen kan ik zetten om mijn inzicht in culturele diversiteit en de bijhorende factoren te verdiepen met het oog op het versterken mijn uw onderwijspraktijk? Welke professionaliseringskansen, klasstrategieën of reflectieve praktijken kunnen me helpen hierin verder te groeien?

Bijlage tool 6: De twaalf en acht factoren van culturele diversiteit

Hieronder vindt u de lijst met de twaalf factoren:

- Taal
- Etniciteit
- Fysieke fitheid
- Gender
- Muzikale voorkeuren
- Religie
- Leeftijd
- Geografische locatie
- Economische klasse
- Gebruik van sociale media
- Nationaliteit
- Tradities en gewoonten

De acht factoren van culturele diversiteit:

- Taal
- Etniciteit
- Gender
- Religie
- Geografische locatie
- Economische klasse
- Nationaliteit
- Tradities en gewoonten

Tool 7: Mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen en stigma

Doel van de tool

LR 3.1A –De mechanismen en bronnen van discriminatie, vooroordelen en stigmatisering binnen onderwijsprocessen en -contexten beschrijven, om ongepaste reacties en attitudes in onderwijscontexten te verklaren.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Om dit leerresultaat te bereiken, dient u de volgende stappen te doorlopen:

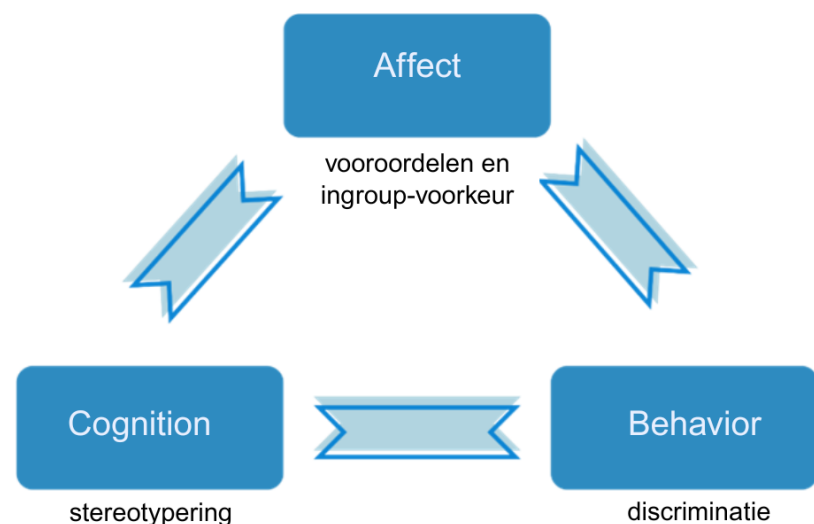
Stap 1: Lees aandachtig de beschrijving onder 'Benodigd materiaal / middelen' om inzicht te krijgen in de mechanismen en bronnen van vooroordelen en discriminatie.

Stap 2: Reflecteer over deze beschrijvingen en identificeer concrete voorbeelden uit de onderwijspraktijk.

Stap 3: Schrijf een toelichting bij de mechanismen en bronnen van vooroordelen en discriminatie die ten grondslag liggen aan de ongepaste reacties en attitudes die u in stap 2 hebt geïdentificeerd. Probeer hierbij alle categorieën van zowel mechanismen als bronnen te behandelen.

Benodigd materiaal / middelen

Mechanismen van bevooroordeeld denken en discriminatie

Figuur 7.1: Het ABC van vooroordelen en discriminatie

Ontleend aan <https://opentextbc.ca/socialpsychology/part/stereotypes-prejudice-and-discrimination>

1.1. Mechanismen van vooringenomen denken en discriminatie

1. Cognitieve biases:

- Stereotypering: De neiging om kenmerken, eigenschappen en gedragingen te veralgemenen en toe te schrijven aan een volledige groep.
- Confirmatiebias: De neiging om informatie te zoeken, te interpreteren en te onthouden op een manier die bestaande overtuigingen bevestigt.
- In-groepbias: Het voortrekken van personen die tot de eigen groep behoren ten opzichte van personen buiten de groep.
- Beschikbaarheidsheuristiek: Het inschatten van de waarschijnlijkheid van gebeurtenissen op basis van hoe gemakkelijk voorbeelden voor de geest komen, vaak beïnvloed door mediaberichtgeving en persoonlijke ervaringen.

2. Sociale en culturele invloeden:

- Sociaal leren: Het aanleren van vooroordelen en discriminerend gedrag door observatie en imitatie van anderen, in het bijzonder van autoriteitsfiguren en leeftijdsgenoten.
- Culturele normen: Gedeelde overtuigingen en waarden die attitudes tegenover verschillende groepen vormgeven en discriminerende praktijken beïnvloeden.
- Sociale identiteitstheorie: De theorie dat individuen een gevoel van identiteit en eigenwaarde ontleen aan hun groepslidmaatschappen, wat kan leiden tot het bevoorstellen van de eigen groep?

3. Emotionele mechanismen:

- Angst en onzekerheid: Angst voor het onbekende of het niet-vertrouwde kan leiden tot vooroordelen en discriminatie tegenover personen die als 'anders' worden gezien.
- Zondebokken: Het toeschrijven van maatschappelijke problemen aan een bepaalde groep als manier om persoonlijke of collectieve frustraties te verwerken.

4. Economische en politieke factoren:

- Concurrentie om middelen: Gepercipieerde of reële concurrentie om jobs, huisvesting en andere middelen kan bijdragen aan vooroordelen en discriminerend gedrag.
- Macht en dominantie: Individen of groepen in machtsposities kunnen discriminatie inzetten om hun status en controle over anderen te behouden.

1.2. Bronnen van vooringenomen denken en discriminatie

1. Gezin en opvoeding:

- Gezinsopvattingen en -attitudes geven in sterke mate vorm aan hoe iemand denkt en zich gedraagt tegenover verschillende groepen.
- Ouderlijk voorbeeld en socialisatie in de vroege kindertijd spelen een cruciale rol in het ontstaan van vooroordelen.

2. Onderwijs:

- Leerplannen, attitudes van leerkrachten en interacties tussen leerlingen kunnen zowel bijdragen aan het ontstaan als aan het verminderen van vooringenomen denken.
- Een gebrek aan blootstelling aan diverse perspectieven kan stereotiepen en discriminerende attitudes versterken.

3. Media:

- Televisie, films, nieuws en sociale media brengen vaak stereotiepe beelden en verhalen die vooroordelen versterken.
- Media kunnen vooroordelen doorbreken en verminderen door diverse en correcte representaties van verschillende groepen te tonen.

4. Institutionele structuren:

- Wetten, beleidsmaatregelen en praktijken binnen instellingen – zoals scholen, werkplekken en het rechtssysteem – kunnen discriminatie in stand houden.
- Systemische discriminatie, waaronder etnisch profileren en ongelijke toegang tot kansen, versterkt vooringenomen attitudes.

5. Historische context:

- Historische gebeurtenissen en de erfenis van kolonialisme, slavernij en andere vormen van onderdrukking geven mee vorm aan hedendaagse vooroordelen en discriminatiepatronen.
- Collectief geheugen en dominante historische narratieven beïnvloeden hoe bepaalde groepen worden waargenomen en behandeld.

6. Invloed van leeftijdsgenoten:

- Sociale kringen en peergroepen hebben een grote invloed op individuele attitudes en gedragingen.
- Groepsnormen en sociale druk kunnen vooringenomen denken zowel versterken als in vraag stellen.

Zelfreflectie

Stap 1: Bekijk en reflecteer op dit voorbeeld: <https://www.youtube.com/watch?v=ge7i60GuNRg>

Stap 2: Schrijf een korte reactie van ongeveer 10 regels.

Stap 3: Schrijf een aanbeveling voor collega's en schoolleiders, met nadruk op waarom deze oefening waardevol is en hoe ze gebruikt kan worden om inclusievere schoolomgevingen te bevorderen.

Alternatieve toepassing

In plaats van deze tool individueel te gebruiken, kan het zinvol zijn om in duo's of in kleine groepen te werken.

Volg hiervoor stap 1 en 2 zoals beschreven in de 'Instructies voor het gebruik van de tool'. Stap 3 kan vervolgens bestaan uit een gezamenlijke reflectie, gebaseerd op de individuele reflecties en voorbeelden. De groep brengt gelijkenissen en verschillen in kaart, die kunnen worden vastgelegd op een Padlet. Dit gedeelde bord kan in de loop van de tijd verder aangevuld worden naarmate er meer voorbeelden worden waargenomen en geanalyseerd.

Tool 8: Het pad van non-discriminatie en sociale vooroordelen

Doel van de tool

LR 3.2A – De impact beschrijven van interacties met mensen met uiteenlopende achtergronden op eigen overtuigingen, attitudes en emotionele en gedragsmatige reacties, met het oog op een grotere aanvaarding van culturele diversiteit en respect voor anderen als gelijke mensen.

Economisch welzijn, religie, sociale omgeving en individuele persoonlijkheid kunnen verschillende persoonlijke waarden vormen. Deze tool helpt u als leerkracht inzicht te krijgen in hoe waarden perspectieven beïnvloeden op uiteenlopende aspecten van het leven.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Persoonlijke rangschikking van waarden

- U vindt een digitaal document met 10 universele menselijke waarden: religie, respect voor ouders, loyaliteit aan de familie, gehoorzaamheid, gastvrijheid, goede manieren, goed onderwijs, opkomen voor de eigen mening, autonomie en zelfvertrouwen.
- Gelieve deze 10 waardekaarten te rangschikken van meest belangrijk naar minst belangrijk, volgens uw persoonlijke overtuigingen.
- Reflecteer over uw prioriteiten en sta stil bij hoe deze uw keuzes beïnvloeden in verschillende domeinen van uw leven.

Stap 2: Bekijk uw hiërarchie en reflecteer over de volgende aspecten:

- Hoe denkt u dat uw opvoeding (uw levensverhaal) deze hiërarchie heeft beïnvloed?
- Op welke manieren heeft de cultuur waarin u bent opgegroeid volgens u deze hiërarchie vormgegeven?
- Hoe zou een ander levensverhaal of een andere cultuur deze hiërarchie kunnen veranderen? Waarom?

Stap 3: Implicaties voor relaties en communicatie

- Hoe kunnen verschillende persoonlijke waarden relaties beïnvloeden?
- Hoe kunnen verschillende persoonlijke waarden een impact hebben op communicatie?

Benodigd materiaal / middelen

- Kaarten met de 10 universele menselijke waarden

- De waarden die op de kaarten zijn staan, zijn: religie, respect voor ouders, loyaliteit aan de familie, gehoorzaamheid, gastvrijheid, goede manieren, goed onderwijs, opkomen voor de eigen mening, autonomie en zelfvertrouwen.

Zelfreflectie

- Hoe weerspiegelde mijn persoonlijke rangschikking van waarden mijn culturele achtergrond, opvoeding of levenservaringen? Was ik verrast door de volgorde waarin ik de waarden prioriteerde?
- Op welke manieren denk ik dat externe factoren – zoals economische situatie, religie of sociale omgeving – mijn rangschikking van waarden hebben beïnvloed? Zou mijn prioritering van deze waarden kunnen veranderen in andere omstandigheden?
- Hoe heeft deze activiteit mijn begrip van de perspectieven van anderen beïnvloed? Heeft ze me geholpen om meer empathie of een genuanceerder inzicht te ontwikkelen in culturele en individuele verschillen?
- Hoe kan ik, na het afronden van deze activiteit, de verworven inzichten toepassen om mijn communicatie, besluitvorming of interacties met personen uit verschillende achtergronden in de toekomst te verbeteren?

Alternatieve toepassing

Deze oefening kan ook in groep worden uitgevoerd, wat vergelijking van waardenhiërarchieën en diepgaandere communicatie mogelijk maakt.

Subgroepen van 4 à 5 personen met verschillende nationaliteiten of culturele achtergronden vergelijken hun rangschikking van waarden. Zij bespreken daarbij het volgende:

- Is de volgorde bij de groepsleden gelijkaardig of verschillend?
- Welke verschillen zijn er in de rangschikkingen?
- Waarom denkt u dat deze verschillen bestaan?
- Op welke manier hebben de eigen culturele oriëntaties invloed gehad op hoe de waarden werden gerangschikt?

Tijdens het groepsgesprek: welke verschillen in waardenhiërarchie vielen u het meest op, en hoe hebben deze verschillen uw eigen kijk op universele menselijke waarden uitgedaagd of net bevestigd?

Bijlage tool 8:

- Autonomie
- Zelfvertrouwen
- Goed onderwijs
- Opkomen voor de eigen mening
- Respect voor ouders
- Goede manieren
- Gehoorzaamheid
- Loyaliteit aan de familie
- Gastvrijheid
- Religie

Tool 9: Consensus ~ Laten we samen de beste oplossing vinden!

Doel van de tool:

LR 3.3A - Het bereiken van consensus in een diverse groep begrijpen en toelichten door verschillende perspectieven te identificeren, te begrijpen en met elkaar te verzoenen.

Consensus in een diverse groep betekent het bereiken van een gezamenlijke beslissing die niet alleen inhoudelijk waardevol is, maar ook het resultaat vormt van een inclusief en eerlijk besluitvormingsproces. Consensus houdt niet in dat de oplossing voor iedereen ideaal is; ze weerspiegelt wel de collectieve wil van de groep en respecteert ieders vrije en geïnformeerde keuze.

Er zijn verschillende voorwaarden die consensusvorming binnen een groep noodzakelijk maken én bevorderen:

- Er moet een belangrijk vraagstuk of wezenlijke beslissing voorliggen.
- De groep deelt een aantal kernwaarden.
- Er is voldoende tijd om te overleggen, te analyseren en tot een beslissing te komen.
- Er heerst een cultuur van openheid en respect voor uiteenlopende perspectieven.

Deze tool helpt u als leerkracht om de vaardigheid te ontwikkelen om consensus te bereiken tussen personen met verschillende agenda's of culturele achtergronden. Hoewel de tool ook individueel kan worden ingezet als reflectie-oefening, is ze doorgaans veel leerrijker en effectiever wanneer ze in groep wordt gebruikt.

Beschrijving van het gebruik van de tool:

Deze tool is een sjabloon voor consensusgericht beslissen. Hoewel we dit toelichten aan de hand van een specifieke situatie, is het proces inzetbaar in ene brede waaier aan contexten.

Scenario

Een groep die verschillende categorieën kansarme leerlingen vertegenwoordigt, analyseert en beslist welk project rond gelijkheid en inclusie financiering krijgt van hun school of instelling. Omdat het beschikbare budget beperkt is, kan slechts één project worden gekozen. Drie projecten zijn doorgedrongen tot de laatste selectieronde.

Stap 1:

Begin met het evalueren van de voor- en nadelen van elk project. Deze fase laat elk groepslid toe om over de projecten te reflecteren en rekening te houden met de diverse perspectieven binnen de groep.

Stap 2: Opstellen van een beslissingsmatrix

		Optie 1 (Project 1)	Optie 2 (Project 2)	Optie 3 (Project 3)
Criteria	Gewicht / belang			
Relevantie				
Kosten				
Duurzaamheid				
Impact				
Totaal				

In de linkerkolom worden de gekozen criteria opgenomen om de waarde van elk project te beoordelen. Deze criteria kunnen onder meer bestaan uit kosten, verwachte opbrengsten of voordelen voor kansarme leerlingen, en de langetermijnpact en duurzaamheid van het project. Een van de belangrijkste criteria is echter de verwachte impact op de gemeenschap. Daarin ligt de echte waarde van het project, aangezien het het potentieel heeft om een betekenisvol verschil te maken voor de gemeenschap. Gebruik tussen drie en acht criteria om een project te beoordelen. De groep kent vervolgens aan elk criterium een gewicht toe, van meest belangrijk tot minst belangrijk.

Stap 3:

Deze fase omvat een stemronde en vormt een essentieel onderdeel van het evaluatieproces. Elk groepslid ontvangt drie kaarten met de nummer 1, 2 en 3. Voor elk criterium kennen de deelnemers een score toe aan de projecten.

- 3 punten voor het project dat het beste aan het criterium voldoet
- 2 punten voor het daaropvolgende beste project
- 1 punt voor het minst passende project

De scores per project worden vervolgens opgeteld en vermenigvuldigd met het gewicht dat aan het criterium is toegekend. Dit resulteert in een gewogen score voor dat specifieke criterium.

Zodra alle criteria zijn beoordeeld, worden de totaalscores per project berekend. Het project met de hoogste totaalscore ontvangt de financiering. Uw actieve deelname in dit project is essentieel om ervoor te zorgen dat de beslissing het collectieve oordeel van de groep weerspiegelt.

Zelfreflectie:

- Welke ontdekkingen vond ik het meest interessant tijdens het werken in deze groep? Over de centrale thema's of problemen? Over mezelf? Over anderen?
- Wat waren de meest uitdagende momenten tijdens dit proces, en waardoor werden ze veroorzaakt?
- Op welk moment besepte ik dat ik tot mijn uiteindelijke, best mogelijke oplossing was gekomen?
- Hoe verhoudt mijn oplossing zich tot situaties en problemen uit de echte wereld?
- Hoe effectief waren de communicatie en interactie binnen de groep? Wat verliep goed en wat ging minder goed? Waarom?
- Werden mijn doelstellingen en belangen grotendeels gerealiseerd? In welke mate wek ik daarvan af, indien dat het geval was? En hoe zit het met mijn waarden?
- Hoe zal ik wat ik geleerd heb ik de toekomst toepassen?

Tool 10: Emotiemapping en zelfportret

Doel van de tool:

LR 4.1A - Het ontstaan en de structuur van het zelfconcept beschrijven en aantonen hoe dit samenhangt met persoonlijke emoties en gedrag.

Deze tool is ontworpen om emotioneel bewustzijn te verdiepen en individuen te helpen het verband te begrijpen tussen gevoelens en onderliggende behoeften. Via creatieve zelfexpressie, zoals tekenen of het maken van een collage, verkent u emoties en zelfbeeld binnen een gestructureerd en reflectief proces dat vertrekt vanuit de principes van geweldloze communicatie. Deze flexibele tool kan zowel individueel als in groepsverband worden ingezet en biedt waardevolle inzichten in emotionele intelligentie en communicatie, terwijl empathie en zelfinzicht worden versterkt. De tool is geschikt voor persoonlijke ontwikkeling, klasactiviteiten en professionele samenwerking.

Daarnaast ondersteunt deze tool het verdiepen van emotioneel bewustzijn en het begrip van het zelfconcept door u aan te moedigen gevoelens en behoeften te herkennen. Artistieke expressie, zoals gebruikt in deze oefening, bevordert empathie en helpt emoties te verbinden met hun onderliggende behoeften, volledig in lijn met de principes van geweldloze communicatie (GC).

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Voorbereiding

- Verzamel teken- en knutselmateriaal zoals papier, kleurpotloden, stiften of collagemateriaal. Zorg voor een rustige omgeving die zelfreflectie bevordert.

Stap 2: Gevoelens identificeren

- Denk terug aan een recente situatie die sterke gevoelens oproept. Identificeer en noteer de gevoelens die u ervoer, met behulp van de GC-lijst van gevoelens als leidraad.

Stap 3: Gevoelens koppelen aan behoeften

- Onderzoek welke ondervulde behoeften aan de basis liggen van deze gevoelens, en maak daarbij gebruik van de GC-lijst van behoeften. U kunt dit visueel weergeven in uw kunstwerk door de gevoelens te tekenen of in kaart te brengen naast de bijhorende behoeften.

Stap 4: Een zelfportret maken

- Gebruik het creatieve materiaal om een zelfportret te maken dat uw emotionele toestand en de behoeften die u hebt geïdentificeerd symboliseert. Het doel is niet artistieke perfectie, maar wel authentieke zelfexpressie en emotionele helderheid.

Stap 5: Reflectie en delen (optioneel)

- Neem na het afronden van uw kunstwerk de tijd om te reflecteren over het proces. In een groepscontext kunnen deelnemers ervoor kiezen hun zelfportret en inzichten te delen met anderen, wat empathie en emotionele verbondenheid bevordert.

Zelfreflectie (ideeën ter ondersteuning van verdere persoonlijke groei en ontwikkeling)

- Wat heb ik geleerd over het herkennen en begrijpen van mijn eigen gevoelens?
- Hoe duidelijk kan ik de behoeften identificeren die aan de basis liggen van mijn emoties?
- Op welke manieren heeft artistieke expressie mijn emotioneel bewustzijn en mijn communicatieve vaardigheden versterkt?
- Hoe kan ik deze activiteit aanpassen voor mijn leerlingen of collega's?

Suggesties voor het aanpassen van de tool

Deze tool kan aangepast worden aan verschillende contexten, waaronder klasactiviteiten, één-op-één-gesprekken of professionele samenwerkingen:

- Toepassing in de klas (met kinderen):

De activiteit kan vereenvoudigd worden voor jongere leerlingen door gebruik te maken van leeftijdsgebonden taal en begrippen. In plaats van complexe emoties te verkennen, kunnen kinderen zich richten op basisgevoelens zoals blij, verdrietig of boos, en deze koppelen aan eenvoudige behoeften zoals vriendschap, begrip of veiligheid. Kunst kan hierbij een krachtig medium zijn waarmee kinderen emoties kunnen uitdrukken waarvoor ze nog niet altijd de juiste woorden hebben.

- Ouder-leerkrachtgesprekken:

Deze tool kan ook ingezet worden tijdens ouder-leerkrachtgesprekken om wederzijds begrip te bevorderen. Leerkrachten kunnen ouders uitnodigen om te reflecteren over hun gevoelens en behoeften in relatie tot de schoolervaring van hun kind. Samen met deze tool werken kan helpen om gedeeld begrip en empathie op te bouwen.

- Samenwerking met collega's:

In professionele contexten kan deze tool de communicatie en empathie tussen collega's versterken.

Tijdens teambuildingsessies kunnen teamleden reflecteren op hun emotionele reacties op een gedeelde uitdaging. Het maken van een zelfportret kan dienen als startpunt voor een betekenisvolle dialoog over teamdynamiek en individuele perspectieven.

Benodigd materiaal / middelen

- Creatief materiaal: papier, kleurpotloden, waterverf, tijdschriften voor knipsels, lijm, schaar, enz.
- Omgeving: een rustige en comfortabele ruimte voor reflectie en creatieve reflectie.
- Referentiemateriaal: de GC-lijsten met gevoelens en behoeften.

Tool 11: Empathielens

Doel van de tool

LR 4.2A - De informatiebronnen beschrijven die helpen om de emotionele toestand en intenties van anderen te herkennen, om vooroordelen te vermijden en zich aan te passen aan uiteenlopende sociale situaties.

Het doel van deze tool is om u te helpen een duidelijk onderscheid te maken tussen feiten en beoordelende meningen of evaluaties.

Empathielens is een praktische tool die het emotioneel bewustzijn versterkt door feitelijke observaties te onderscheiden van persoonlijke oordelen. Door verbaal en non-verbaal gedrag te observeren zonder aannames te maken, kunt u als leerkracht de gevoelens en intenties van anderen — zoals leerlingen, collega's en ouders — beter begrijpen. Deze tool bevordert een diepere vorm van empathie, verbetert de communicatie en ondersteunt het creëren van meer inclusieve en ondersteunende leeromgevingen.

Empathielens is inzetbaar in uiteenlopende contexten en stimuleert reflectieve praktijk door middel van situaties en voorbeelden die empathische betrokkenheid in dagelijkse interacties versterken.

Daarnaast helpt deze tool u om de emotionele toestand van anderen waar te nemen zonder vooroordelen of veronderstellingen, zodat u gepaster kunt reageren in sociale situaties. De kern van de tool ligt in het scheiden van observatie en oordeel, wat leidt tot een helderder begrip van de gevoelens en behoeften van anderen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Voorbereiding

- Kies een rustige, geconcentreerde omgeving, zoals een klaslokaal, workshopruimte of reflectieve vergaderplek. Voorzie gedrukte versies of digitale slides met korte sociale scenario's waarin zowel verbale als non-verbale emotionele uitingen voorkomen. Zorg ervoor dat deelnemers schrijfmateriaal of digitale toestellen hebben om hun reacties te noteren.

Stap 2: Verkenning van scenario's

- Lees elk sociaal scenario aandachtig. Observeer zowel de verbale als de non-verbale signalen die de emotionele toestand van de betrokken persoon kunnen onthullen. Dit kunnen onder andere lichaamshouding, stemgebruik, woordkeuze of contextuele aanwijzingen zijn.

Stap 3: Kiezen tussen twee interpretaties

Bij elk scenario krijgt u twee mogelijke reacties:

- Eén reactie weerspiegelt een oordelende interpretatie (bijvoorbeeld labelen, beschuldigen of intenties veronderstellen).
- De andere reactie weerspiegelt een empathische interpretatie, gebaseerd op objectieve observatie en afstemming op onderliggende gevoelens en behoeften.

Uw taak is om de optie te kiezen die het best een emotioneel bewuste en niet-oordelende interpretatie weergeeft.

Stap 4: Feedback ontvangen en reflecteren

- Na elke keuze krijgt u onmiddellijke feedback die toelicht welke optie het meest aansluit bij de principes van Geweldloze Communicatie (GC) en waarom. Dit verdiept uw inzicht in emotionele intelligentie en interpersoonlijke gevoeligheid.

Stap 5: Persoonlijke reflectie en toepassing

Reflecteer over uw interpersoonlijke gewoonten aan de hand van vragen zoals:

- Hoe vaak houd ik in dagelijkse interacties bewust rekening met de gevoelens van anderen?
- Kan ik het werkelijke emotionele beleven van iemand onderscheiden van mijn eigen aannames?
- Op welke manier kan deze vaardigheid de dynamiek in mijn klas of mijn professionele relaties verbeteren?
- Hoe kan ik deze activiteit aanpassen om de emotionele groei van leerlingen of collega's te ondersteunen?

Suggesties voor het aanpassen van de tool:

- Rollenspel in de klas:

Leerkrachten kunnen deze tool inzetten in duo's of kleine groepen door verschillende scenario's uit te spelen. Zo oefenen leerlingen of collega's in emotioneel bewustzijn en het interpreteren van intenties in real time. Nadien kan elke groep reflecteren over wat werd waargenomen en leren om een onderscheid te maken tussen feiten en oordelen.

- Ouder-leerkrachtgesprekken:

Deze tool kan aangepast worden om leerkrachten te helpen de gevoelens en behoeften van ouders beter te begrijpen tijdens gesprekken. Scenario's kunnen focussen op het herkennen van zorgen van ouders en op empathische, niet-oordelende communicatie.

- Samenwerking met collega's:

Scenario's kunnen afgestemd worden op de werkcontext en helpen teamleden om feedback, emoties of bezorgdheden van collega's beter te begrijpen en erop te reageren. Dit bevordert een gezondere communicatie en sterkere samenwerkingsrelaties binnen teams.

De tool is bovendien flexibel inzetbaar, zowel digitaal als op papier. In een online context kunnen leerkrachten gebruikmaken van een leerplatform zoals Moodle om hun reflecties te registreren en feedback te ontvangen op hun keuzes. Scenariokaarten kunnen ook in gedrukte vorm worden gebruikt tijdens fysieke workshops of professionaliseringssessies.

Benodigd materiaal / middelen

- Online versie: een computer of smartphone, internetverbinding en Moodle of een gelijkaardig leerplatform.
- Gedrukte versie: scenariokaarten met aan één zijde twee mogelijke interpretaties en aan de andere zijde het correcte antwoord met toelichting.

Bijlage tool 11: Scenario-kaarten

Scenario 1: Betrokkenheid van een leerling

Situatie: Een leerling in uw klas zit tijdens de les stil en kijkt voortdurend naar beneden. Terwijl andere leerlingen actief deelnemen, zegt deze leerling helemaal niets.

Optie 1: "Deze leerling is lui en niet geïnteresseerd in de leerstof."

Optie 2: "Deze leerling heeft misschien moeite om zich uit te drukken of voelt zich niet veilig in de klas."

Toelichting bij het juiste antwoord:

Optie 2 is gebaseerd op observatie. Het naar beneden kijken en stil blijven zijn vaststellingen. Door niet meteen te oordelen dat de leerling lui is, maar te erkennen dat onzekerheid of moeite met zich uitdrukken aan de basis kan liggen van dit gedrag, ontstaat er ruimte voor een meer empathisch begrip van de emotionele behoeften van de leerling.

Scenario 2: Samenwerking tussen collega's

Situatie: Tijdens een personeelsvergadering geeft een collega meteen kritiek op een project dat u voorstelt en reageert hij of zij negatief.

Optie 1: "Deze collega is altijd negatief en tegen mij."

Optie 2: "Deze collega heeft mogelijk bezorgdheden over het project, en ik moet die misschien beter begrijpen."

Toelichting bij het juiste antwoord:

Optie 2 weerspiegelt een meer observerende benadering. Door de kritiek van uw collega te aanvaarden zonder te oordelen en eerst te proberen hun bezorgdheden te begrijpen, in plaats van meteen een negatieve houding te veronderstellen, past u empathische communicatie toe.

Scenario 3: Ouder-leerkrachtgesprek

Situatie: Een ouder spreekt tijdens een gesprek angstig over zijn of haar kind, verheft de stem en praat snel.

Optie 1: "Deze ouder is erg agressief en wil met mij in discussie gaan."

Optie 2: "Deze ouder maakt zich mogelijk zorgen om zijn of haar kind en heeft het emotioneel moeilijk."

Toelichting bij het juiste antwoord:

Optie 2 interpreteert het gedrag van de ouder op een meer empathische manier. In plaats van agressie te veronderstellen, helpt het erkennen dat een luide stem en snel spreken uitingen van bezorgdheid kunnen zijn om de communicatie gezonder en constructiever te laten verlopen.

Scenario 4: Dynamiek in de klas

Situatie: In uw klas onderbreekt één leerling voortdurend een andere en maakt hij of zij die belachelijk.

Optie 1: "Deze leerling is onbeleefd en vindt het leuk om anderen te storen."

Optie 2: "Deze leerling probeert misschien aandacht te krijgen of indruk te maken omdat hij of zij zich geaccepteerd wil voelen."

Toelichting bij het juiste antwoord:

Optie 2 is gebaseerd op het begrijpen van de mogelijke emotionele motivatie achter het gedrag van de leerling. In plaats van onbeleefdheid te veronderstellen, nodigt het erkennen van de behoefte aan aandacht of aanvaarding uit tot een meer empathische aanpak van de situatie.

Scenario 5: Feedback vanuit de directie

Situatie: Een schoolhoofd bekritiseert een activiteit in uw klas en stelt een betere methode voor.

De toon is ernstig en kritisch.

Optie 1: "De directeur heeft altijd kritiek op mij en vindt mijn werk niet goed."

Optie 2: "De suggestie van de directeur is misschien bedoeld om de activiteit te verbeteren en een efficiëntere aanpak te vinden."

Toelichting bij het juiste antwoord:

Optie 2 vermijdt het interpreteren van de kritiek als een persoonlijke beoordeling en bekijkt ze eerder als constructieve feedback. Het begrijpen van de onderliggende intentie van de kritiek sluit aan bij de empathische benadering van geweldloze communicatie.

Tool 12: Kies de duidelijkste!**Doel van de tool:**

LR 4.3A - Het verschil beschrijven tussen observaties en evaluaties om het belang van duidelijke verzoeken in de communicatie met anderen toe te lichten.

Deze tool heeft als doel u als leerkracht een beter inzicht te geven in het belang van duidelijke verzoeken in de communicatie met anderen. Tijdens het onderwijsproces geeft u leerlingen voortdurend instructies en opdrachten. Hoe duidelijker deze instructies zijn, hoe vlotter de communicatie verloopt en hoe kleiner de kans op spanning of verwarring.

Deze tool ondersteunt u bij het beter begrijpen en evalueren van uw vermogen om een onderscheid te maken tussen gepaste en minder gepaste instructies, en bij het inschatten van hun effectiviteit in de klaspraktijk.

De tool kan eenvoudig worden omgezet naar een online toepassing en aangepast worden voor gebruik in de klas of in alledaagse situaties, door de inhoud van de aangeboden uitspraken te wijzigen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Een online platform (een papieren versie is ook mogelijk) biedt een lijst met korte beschrijvingen van veelvoorkomende situaties in onderwijscontexten.

Uw taak bestaat erin om uit twee mogelijke antwoordopties de meest gepaste klasreactie te kiezen. Na uw keuze kunt u nagaan of u de meest geschikte optie hebt geselecteerd en een toelichting lezen waarin de redenering achter de optimale oplossing wordt uitgelegd.

Zelfreflectie (ideeën ter ondersteuning van verdere persoonlijke groei en verbetering)

- Hoeveel aandacht besteed ik aan het duidelijk formuleren van verzoeken in de klas?
- Kan ik drie redenen noemen waarom het belangrijk is om duidelijke, expliciete instructies te geven?
- Kan ik mijn leerlingen uitleggen hoe belangrijk duidelijke communicatie is voor een effectieve dialoog?
- Kan ik het voorbeeld in deze opdracht aanpassen voor mijn leerlingen of hun ouders? Zo niet, welke ondersteuning of hulpmiddelen kunnen mij daarbij helpen?

Suggesties voor het aanpassen van de tool

Deze tool kan gemakkelijk worden aangepast voor verschillende doelgroepen, zoals leerlingen, ouders of collega's. Hij kan ook worden aangepast aan verschillende contexten door alternatieve scenario's te creëren die aansluiten bij de ervaringen en behoeften van specifieke groepen.

De tool kan online worden gebruikt (bijvoorbeeld op het Moodle-platform) of als gedrukte versie. Voor de papieren versie kan elk scenario op een aparte kaart worden gepresenteerd: op de voorkant staat het scenario en twee antwoordopties; op de achterkant staat het juiste antwoord met een uitleg.

Benodigd materiaal / middelen

Voor de online activiteit:

- Een computer of smartphone
- Internetverbinding
- Toegang tot een leerbeheerplatform (bijv. Moodle)

Voor de papieren activiteit:

- Vooraf voorbereide en afgedrukte vraag-/antwoordkaarten
- Bijlage tool 12

Bijlage tool 12: Werkblad 'Kies de duidelijkste!'

Stel u voor dat u de leerkracht bent in de beschreven situatie. Welk type verzoek lijkt meer in overeenstemming met de principes van duurzame communicatie?

Voorkant van de kaart

Achterkant van de kaart

Situatie nr. 1:

U moet chaotisch klasgedrag aanpakken.

Welk type verzoek zou u kiezen?

A. "Wees niet zo luid, stop ermee!"

B. "Gelieve te stoppen met praten en u te concentreren op uw opdracht."

Betere keuze: b) "Gelieve te stoppen met praten en u te concentreren op uw opdracht."

Dit verzoek beschrijft duidelijk de verwachting van de leerkracht en geeft leerlingen een precieze boodschap over wat er van hen verwacht wordt: stoppen met praten en zich concentreren op hun opdracht.

Situatie nr. 2:

U moet leerlingen instructies geven over participatie in de klas.

Welk type verzoek zou u kiezen?

A. "Steek uw hand op als u een vraag of opmerking hebt en wacht tot ik u het woord geef."

B. "Als u tijdens de les vragen hebt, laat het mij dan gewoon weten."

Betere keuze: a) "Steek uw hand op als u een vraag of opmerking hebt en wacht tot ik u het woord geef."

Dit antwoord biedt leerlingen een duidelijke richtlijn over wat er van hen verwacht wordt wanneer zij een vraag willen stellen of een opmerking willen maken. De formulering in optie b), "laat het mij gewoon weten", is te vaag en kan onnodige verwarring veroorzaken.

Situatie nr. 3:

U moet leerlingen vragen om op een beleefde manier met elkaar om te gaan.

Welk type verzoek zou u kiezen?

A. "Wees niet onbeleefd tegen elkaar!"

B. "Gelieve uw klasgenoten bij hun naam aan te spreken en woorden te gebruiken zoals 'alstublieft', 'dank u' en 'pardon'."

Betere keuze: b) "Gelieve uw klasgenoten bij hun naam aan te spreken en woorden te gebruiken zoals 'alstublieft', 'dank u' en 'pardon'."

Dit verzoek is specifiek omdat het duidelijk omschrijft welk beleefd gedrag van de leerlingen wordt verwacht. Optie a) is te vaag en kan tot misverstanden leiden, aangezien wat als 'onbeleefd' wordt beschouwd kan verschillen naargelang de ervaring, cultuur en achtergrond van een kind.

Tool 13: Hoe luister ik?**Doel van de tool**

LR 5.1A – Empathie en actief luisteren toepassen om het wederzijds begrip te versterken.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool ondersteunt u om bewuster te worden van hoe u naar anderen luistert (of hoe anderen luisteren) en welke voor- en nadelen dat met zich meebrengt. De tool helpt u om actief en empathisch luisteren te oefenen en om luistervaardigheden bewust in te zetten in specifieke situaties.

Deze tool werkt als een dubbele spiegel. Aan de ene kant vindt u kenmerken van actief en empathisch luisteren, aan de andere kant ziet u andere manieren van luisteren. Actief en empathisch luisteren bieden specifieke voordelen in relaties tussen mensen. Ze zijn gericht op verbinding, op empathie en op het werkelijk begrijpen van (het perspectief van) de ander. Door vragen te stellen, aandacht te hebben voor gevoelens en behoeften en volledig aanwezig te blijven, kunnen zowel u als de andere persoon zich echt gehoord en begrepen voelen. Deze vormen van luisteren stimuleren u om bewuster en doelgerichter te reageren op wat gezegd wordt.

Andere luisterstijlen – zoals advies geven, meeleven of troosten – kunnen zeker een functie hebben, maar creëren vaak niet hetzelfde niveau van verbinding. In sommige situaties kunnen ze zelfs een negatieve invloed hebben op de relatie, omdat de focus verschuift van de spreker naar de luisteraar.

U kunt de luisterspiegels gebruiken in gesprekken waarin u actief in interactie gaat met anderen. Neem na het gesprek de tijd om te reflecteren en te benoemen welke luisterstijl u hebt toegepast. Zo wordt u zich meer bewust van uw luistergewoonten, zowel in de klas als in de bredere schoolcontext.

De spiegel kan ook tijdens gesprekken gebruikt worden als een hulpmiddel in real time om actief en empathisch luisteren te ondersteunen. U kunt de spiegel individueel inzetten of samen met anderen – bijvoorbeeld met een collega tijdens overlegmomenten of besprekingen – om te reflecteren over de manier waarop er geluisterd wordt.

Een collega kan u ook observeren en ondersteunen terwijl u actief en empathisch luisteren oefent, waarbij zowel uw sterktes als uw groeipunten benoemd worden.

Suggesties voor het aanpassen van de tool aan verschillende onderwijsniveaus (kleuter-, lager- en secundair onderwijs)

Deze tool is in de eerste plaats ontwikkeld voor zelfreflectie en professionele ontwikkeling van volwassenen. Differentiatie naar leeftijdsgroep is daarom doorgaans niet noodzakelijk. Met een gepaste vereenvoudiging of visuele ondersteuning kunnen onderdelen van de tool echter ook ingezet worden in het secundair onderwijs, bijvoorbeeld ter versterking van emotionele intelligentie en communicatieve vaardigheden.

Benodigd materiaal / middelen

Twee luisterspiegels:

u kunt de volgende pagina's dubbelzijdig (recto verso) afdrukken.

- Op de voorzijde: "Hoe kan ik actief of empathisch luisteren?"
- Op de achterzijde: "Verschillende manieren van luisteren met het hoofd."

Deze spiegels kunnen gelamineerd worden of op stevig karton bevestigd, zodat u ze tijdens of na gesprekken kunt gebruiken voor begeleide reflectie of observatie door een collega.

Bijlage tool 13: Hoe luister ik – spiegel 1

Bijlage tool 13: Hoe luister ik – spiegel 2

HOE KAN IK ACTIEF OF EMPATHISCH LUISTEREN? 19 schakeringen van luisteren				
1 Ik gebruik duidelijk mijn gezichtsuitdrukking en in een gesprek om iets te verduidelijken (knipogen, glimlachen, met de ogen rollen, fronsen, ...). 	2 Ik vat samen of geef een overzicht van argumenten, een situatie of een standpunt. 	3 Ik verwoord het gevoel van de andere persoon door hierover gerichte vragen te stellen. 	4 Ik luister met mijn hart. 	5 Ik verplaats mij in het perspectief van de ander.
6 Ik maak bevestigende geluiden zoals 'ja' of 'mhm' terwijl ik volledig aanwezig blijf in het moment. 	7. Ik vraag of ik iemand anders correct heb begrepen (ik vraag dit altijd na en ga niets veronderstellen). 	8 Ik verwoord het vermoeden over de gevoelens van de andere persoon en help die persoon woorden te geven aan zijn of haar gevoelens (bijvoorbeeld: 'Dus u bent verdrietig...', 'U voelt zich onzeker...?'). 	9 Ik verwoord het vermoeden over de behoeften van de andere persoon en help die persoon woorden te geven aan zijn of haar behoeften (bijvoorbeeld: 'U heeft nood aan...', 'Zou het u helpen als...?'). 	10 Ik ben hier en nu aanwezig, zonder mijn aandacht te richten op het verleden of de toekomst. Ik ben volledig aanwezig in het moment.
11 Ik herhaal letterlijk een woord of een (gedeelte van een) zin. 	12 Ik stel een open vraag (hoe, waarom, wat...). 	13 Ik geloof dat de ander zelf tot een oplossing kan komen. 	14 Ik laat de andere persoon aan het woord, zonder te onderbreken. Ik geef tijd. 	15 Ik wil de andere persoon of de situatie niet veranderen.
16 Ik parafraseer (ik herhaal in mijn eigen woorden) 	17 Ik vraag om verduidelijking en maak het concreet. 	18 Ik laat stilte toe. (Ik praat niet) 	19 Ik ben oprecht nieuwsgierig naar het verhaal van de ander. 	© VIVES Kortrijk Charlotte Viane Els Callens

IK LUISTER MET MIJN HOOFD		
1 Ik geef advies. 	2 Ik vertel mijn eigen verhaal, mijn eigen herinneringen die verband houden met het verhaal dat ik hoor. 	3 Ik geef mijn eigen mening (ik denk ...).
4 Ik ondervraag; ik stel vragen over de situatie. 	5 Ik stel uit en minimaliseer. 	6 Ik leef mee (Ik hoor u..., ik voel u...)
7 Ik beoordeel (het gedrag van de andere persoon). 	8 Ik maak bevestigende geluiden, maar ik luister eigenlijk niet. 	9 Ik troost iemand (ik probeer de ander zich beter te laten voelen).
10 Ik verklaar en leg uit. 	© VIVES Kortrijk Charlotte Viane Els Callens	

Tool 14: Ik en mijn koffer-vis

Doel van de tool

LR 5.2A – Verbinding behouden bij het beluisteren van moeilijke boodschappen of inhoud, zonder (zelf)verwijt of (zelf)kritiek.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool ondersteunt u om de verbinding met uzelf te behouden wanneer u een moeilijke boodschap ontvangt. Zo kunt u echt luisteren naar wat de andere persoon probeert uit te drukken. Deze innerlijke houding vormt de basis voor een open en betekenisvolle dialoog.

Met uzelf verbonden blijven betekent dat u zich bewust bent van uw eigen gevoelens en behoeften tijdens een gesprek of situatie. Dit is een essentiële eerste stap in het opbouwen van authentieke verbindingen met anderen. Tegelijk is het niet altijd eenvoudig om die zelfverbinding te behouden, zeker wanneer u iets hoort dat sterke emoties of reacties oproept. In zulke momenten reageren we vaak impulsief, vanuit gedachten, aannames of oordelen. Die snelle reacties kunnen leiden tot misverstanden of conflicten.

Door even te pauzeren en stil te staan bij uw innerlijke toestand – uw eigen gevoelens en behoeften – creëert u ruimte om bewuster te reageren, met meer empathie en helderheid.

De koffervis-metafoor:

In deze tool wordt de koffervis gebruikt als metafoor. Wanneer de koffervis zich bedreigd voelt, blaast hij zich op en sluit hij zijn mond stevig. Wanneer u een uitdagende boodschap ontvangt, herinnert de koffervis u eraan om iets gelijkaardigs te doen: niet om u af te sluiten, maar om in stilte te pauzeren, zodat de boodschap kan binnenkomen en u kunt voelen wat ze bij u oproept.

In plaats van onmiddellijk te reageren, luistert u naar binnen. U neemt waar welke emoties en behoeften aanwezig zijn en welke mogelijke reacties er zijn, zonder er meteen naar te handelen. Dit helpt u om te evolueren van automatische reactiviteit naar bewuste en empathische communicatie.

Voorbeeld: een uitdagende situatie

Tool 14: Ik en mijn koffer-vis

Stel u de volgende situatie voor: u hebt een leerling uitgebreide feedback gegeven op een opdracht, met de bedoeling haar te helpen verbeteren. Later vertelt ze u – voor de derde keer – dat ze de feedback niet gelezen heeft.

Dat kan iets bij u losmaken. U denkt misschien:

“Wat een ondankbare leerling. Ze neemt niet eens de moeite om mijn feedback te lezen. Heeft ze enig idee hoeveel tijd en energie ik daarin gestoken heb? Volgende keer ga ik haar werk niet meer zo grondig verbeteren. Ze zoekt het dan maar zelf uit.”

En mogelijk zegt u:

“U bent lui en niet gemotiveerd om bij te leren.”

De koffervis nodigt u uit om het anders aan te pakken. Om even te pauzeren. Om een moment stil te blijven. Om te voelen wat er in u leeft – misschien teleurstelling, frustratie of ontmoediging – en u af te vragen welke behoeften bij u geraakt worden. Misschien verlangt u naar samenwerking, erkenning, of naar het gevoel dat uw inspanningen zinvol zijn en gezien worden.

Deze pauze helpt u om te verschuiven van reactie naar verbinding. In plaats van te oordelen, zou u bijvoorbeeld kunnen zeggen:

“Wanneer u zegt dat u de feedback niet gelezen hebt, voel ik me teleurgesteld, omdat ik veel belang hecht aan samenwerking en u graag wil ondersteunen in uw leerproces.”

Zelfreflectie

- Welke voor- of nadelen merk ik wanneer ik mij als een koffervis gedraag – wanneer ik stil blijf en mij bewust word van mijn eigen gevoelens en behoeften?
- Op welke manier groei ik als ‘koffervis’? Hoe word ik beter in bewuster reageren?
- Wat heb ik nodig om vaker te doen?
- Wat heb ik nodig om minder te doen?
- Welke invloed heeft bewuster reageren op mij?
- Welke invloed heeft bewuster reageren op de andere persoon?
- Welke invloed heeft dit op de verbinding tussen mij en de ander?

Ga hierover in gesprek met uw collega’s. Bespreek samen de koffervis-metafoor en oefen deze aanpak gezamenlijk in.

Suggesties voor het aanpassen van de tool aan verschillende onderwijsniveaus (kleuter-, lager- en secundaire school)

De koffervis-metafoor richt zich in de eerste plaats op de leerkracht zelf: op zelfbewustzijn en emotionele zelfregulatie. Ze ondersteunt leerkrachten om de verbinding te behouden door tijd en ruimte te nemen om de reacties van anderen (zoals ouders, collega's of leerlingen) bewuster te verwerken.

Hoewel deze tool ontworpen is voor zelfreflectie bij volwassenen, kan de metafoor ook aangepast worden voor oudere leerlingen (bijvoorbeeld in het secundair onderwijs), in lessen rond emotionele intelligentie, zelfbewustzijn of conflicthantering. Voor jongere leerlingen kan de metafoor vereenvoudigd worden tot een verhaal of een visueel hulpmiddel dat het idee introduceert van “even pauzeren voor u reageert”.

Achtergrond: wat is een koffer-vis?

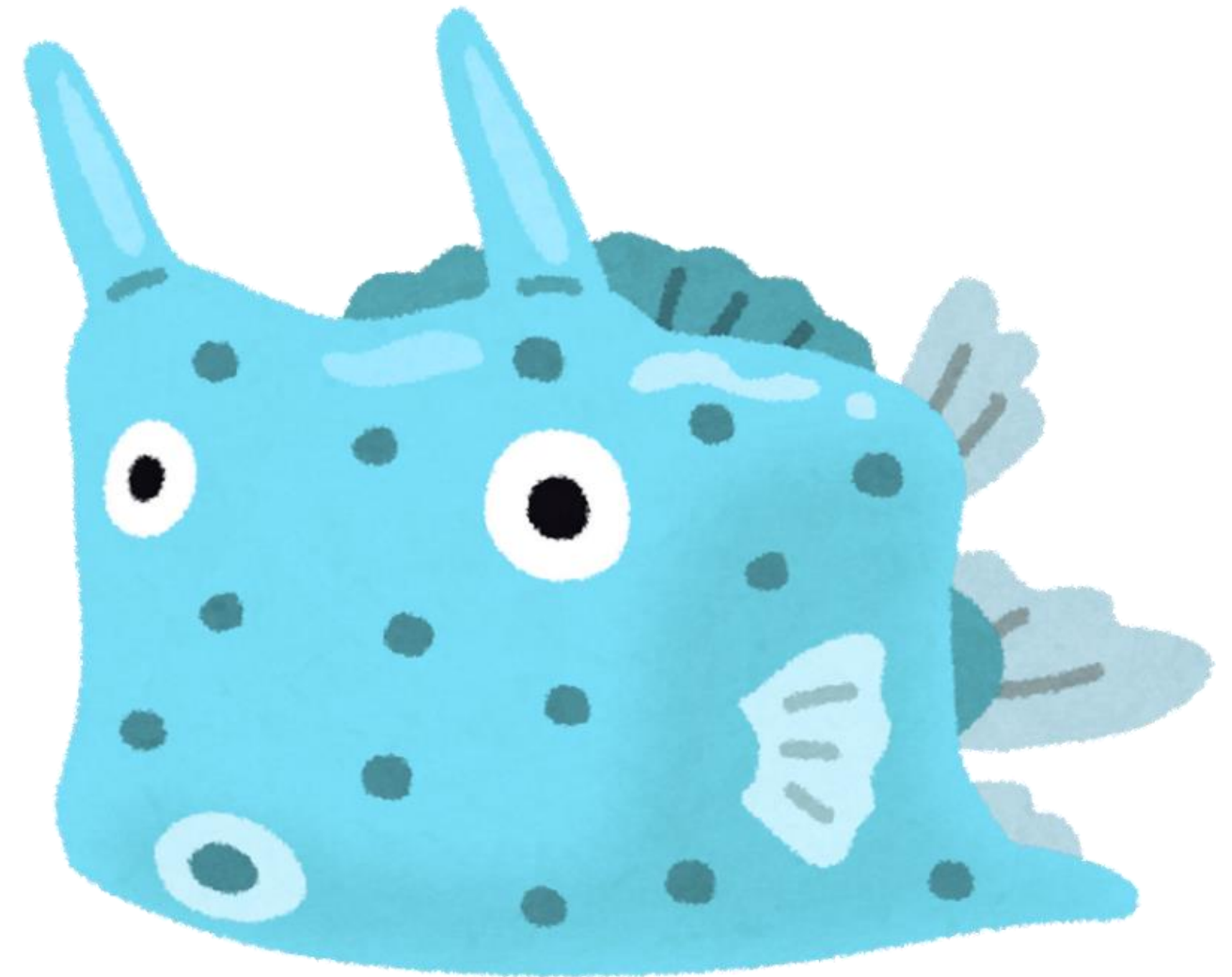
De Ostraciidae (ook wel Ostraciontidae genoemd) is een familie van hoekige, benige vissen die behoort tot de orde van de Tetraodontiformes. Ze zijn nauw verwant aan onder meer kogelvissen en vijlvissen. Veelgebruikte benamingen zijn boxfish, koffervish, cowfish en trunkfish. Deze familie telt ongeveer 23 nog bestaande soorten, verdeeld over 6 geslachten.

U kunt een affiche of afbeelding van de koffervis in uw agenda, klaslokaal of kantoor plaatsen als visuele herinnering aan de hierboven beschreven principes: pauzeren, verbinden en bewust reageren.

Benodigd materiaal / middelen

Een foto van de koffer-vis (bijlage)

Bijlage tool 14: Ik en mijn koffer-vis

Tool 15: Mijn proactieve cirkel: stap voor stap

Doel van de tool

LR 5.3A – Empathisch luisteren en eerlijk spreken toepassen om het begrip van verschillende meningen te versterken.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Een proactieve cirkel is een gestructureerde communicatiemethode waarbij leerlingen oefenen in empathisch luisteren en eerlijk spreken. Het doel is om wederzijds begrip te bevorderen, conflicten te voorkomen en verbindingen te herstellen of te versterken. De centrale doelstelling is het creëren van een veilige ruimte voor respectvolle dialoog, het ontwikkelen van empathie en het stimuleren van constructieve gesprekken die leiden tot dieper inzicht en gezamenlijke afstemming.

Een belangrijk voordeel van de proactieve cirkel is dat elke spreker de ruimte krijgt om vrij te spreken, zonder onderbroken te worden of onmiddellijke reacties van anderen te krijgen. Dit bevordert vertrouwen en aandachtig luisteren.

U kunt een proactieve cirkel inzetten aan het begin of het einde van een les, afhankelijk van uw pedagogisch doel. Zo kan de cirkel gebruikt worden om de groepsverbondenheid te versterken, te reflecteren over het leren of het emotionele klimaat voor te bereiden op wat volgt.

Deze zeven stappen bouwen voort op de driestappenmethode die beschreven wordt in *Samen wijs!:* *herstelgericht werken op school*, die bestaat uit:

1. De leerkracht (of een leerling) licht het programma toe.
2. Leerlingen krijgen beurtelings de kans om te reageren.
3. Er worden gezamenlijke afspraken gemaakt.

De zevendelige aanpak hieronder biedt een meer uitgewerkte structuur voor gebruik in de klas.

1. Start met een mixer of energizer

Begin met een korte activiteit om de leerlingen door elkaar te mengen. Dit helpt te voorkomen dat leerlingen steeds naast dezelfde klasgenoot gaan zitten en stimuleert bredere sociale interactie. U kunt hiervoor een eenvoudig spel gebruiken of materialen willekeurig verdelen om de zitplaatsen te bepalen.

2. Overloop en verduidelijk de afspraken

Overloop de afspraken of regels die ervoor zorgen dat de cirkel vlot kan verlopen (bijvoorbeeld: u krijgt het woord, u start uw zin met 'ik' (ik ben ...), u gebruikt positieve (lichaams)taal, er wordt geen feedback gegeven op feedback, u mag plaatsnemen in de buitencirkel, wat in deze cirkel gezegd wordt, blijft in deze cirkel, behalve ...).

3. Zorg ervoor dat iedereen het begrijpt en akkoord gaat

Ga na of alle leerlingen de afspraken begrijpen en vraag expliciet of zij hiermee akkoord gaan. Dit bevordert gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid.

4. Introduceer het thema of de vraag

Start de cirkel met een duidelijke vraag of een helder thema. Dit geeft richting en doel aan het gesprek.

5. Start de cirkel

Vraag wie wil beginnen en geef de praatstok aan die leerling. De eerste spreker kiest vervolgens wie als volgende aan de beurt komt door de praatstok door te geven. Ga zo door tot iedereen de kans heeft gekregen om iets te delen.

6. Erken de bijdrage van elke leerling

Bedank elke leerling voor zijn of haar inbreng. Zo bevestigt u dat ieders stem ertoe doet en dat de cirkel een plek is van wederzijds respect.

7. Nodig leerlingen die eerder pasten opnieuw uit

Kom op het einde terug bij de leerlingen die eerder kozen om te passen en bied hen de mogelijkheid om nu alsnog iets te zeggen, als zij dat willen. Zo krijgt iedereen een laatste kans om deel te nemen.

De tool 'cirkel' gebruiken:

De cirkeltool is een fysieke of visuele ondersteuning die u helpt om elke stap van de proactieve cirkelmethode te volgen.

- Draai de tool (bijvoorbeeld een wiel of schijf) tot de opening samenvalt met het woord 'Start'.
- Blijf verder draaien zodat u elke stap na elkaar zichtbaar maakt en volgt, van stap 1 tot en met stap 7.
- Gebruik de tool telkens wanneer u een proactieve cirkel begeleidt, tot de structuur voor u vanzelfsprekend wordt.

Zelfreflectie

- Hoe heeft deze tool me ondersteund tijdens mijn proactieve cirkel?
- Ben ik nu in staat om zelfstandig een proactieve cirkel te organiseren en te begeleiden?
- Hoe heeft het gebruik van deze tool empathisch luisteren ondersteund?
- Hoe heeft de tool eerlijk en authentiek uitdrukken ondersteund?
- Hoe heeft de tool bijgedragen aan meer wederzijds begrip tussen de deelnemers?

Suggesties voor het aanpassen van de tool aan verschillende onderwijsniveaus

Kleuterschool

- Start met kleine groepjes van drie kinderen om basisvaardigheden zoals luisteren en beurt nemen te oefenen.
- Gebruik een eenvoudig en visueel praatobject (bijvoorbeeld een knuffel of een grote, kleurrijke stok), zodat duidelijk is wie aan het woord is.
- Vergroot geleidelijk de groepsgrootte naarmate het schooljaar vordert en de kinderen meer zelfvertrouwen krijgen.

Basisschool

- Breid uit naar grotere cirkels wanneer kinderen zich comfortabeler voelen met de werkvorm.
- Gebruik consequent een praatstok of ander praatobject om aandachtig luisteren en respectvolle communicatie te versterken.
- Integreer eenvoudige reflectievragen die aansluiten bij de leeftijd (bijvoorbeeld: “Wat maakte je vandaag blij?” of “Wat vond je deze week moeilijk?”).

Secundaire school

- Cirkels kunnen met grotere groepen georganiseerd worden, vaak zonder de nood aan een fysieke praatstok, omdat leerlingen doorgaans vertrouwd zijn met sociale signalen rond spreken en luisteren.
- Kies voor diepgaandere, leeftijdsgerichte gespreksthema's (bijvoorbeeld welzijn, relaties of dynamieken binnen de school).

Benodigd materiaal / middelen

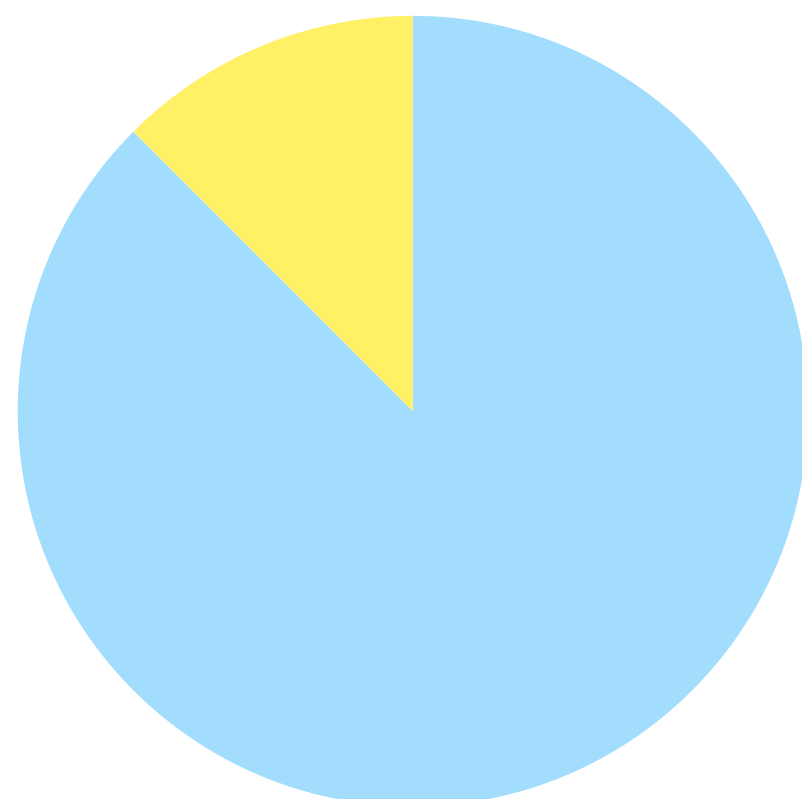
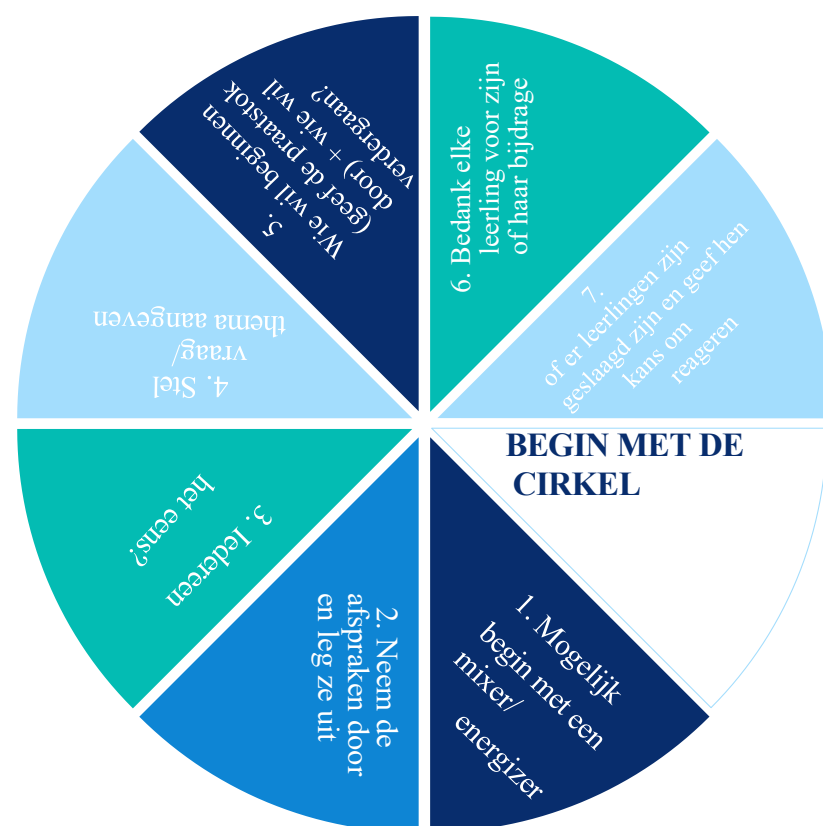
- Een ruimte die groot genoeg is om een cirkel te vormen (gebruik stoelen, kussens of ga op de grond zitten, afhankelijk van leeftijd en comfort)
- Optioneel: een praatstok of ander praatobject (bijvoorbeeld een kleine bal, een knuffel of een thematisch object dat aansluit bij het onderwerp).
- Een prikkel of gespreksthema (kan vooraf worden voorbereid of samen met de leerlingen worden bepaald).
- De cirkeltool, gebruikt door de leerkracht om door de zeven stappen te leiden.

De roterende cirkeltool maken (bijlage):

- Druk beide cirkelsjablonen (cirkel 1 en cirkel 2) in kleur af.
- Knip beide cirkels zorgvuldig uit.
- Knip uit cirkel 2 het gele segment weg (dit vormt het ‘venster’ om de stappen zichtbaar te maken).
- Lamineer beide cirkels voor extra stevigheid.
- Leg cirkel 2 bovenop cirkel 1 en lijn de middelpunten uit.
- Bevestig beide cirkels in het midden met een splitpen of paperclip, zodat de bovenste cirkel kan draaien en elke stap in volgorde zichtbaar wordt.

Bijlage tool 15: Mijn proactieve cirkel: stap voor stap – de ondersteuningscirkel

Inleiding tot graad B

Graad B is een cruciale fase waarin de nadruk ligt op de praktische toepassing van kennis en competenties in onderwijssituaties. De focus verschuift naar praktische toepassing en performatieve competentie. Leraren worden aangemoedigd om concepten toe te passen in echte of gesimuleerde situaties, waarbij ze vaardigheden op het gebied van probleemoplossing, samenwerking, geweldloze communicatie en ethische besluitvorming oefenen.

Dit weerspiegelt een verschuiving van weten naar doen, waarbij professionele ontwikkeling ook toegepaste strategieën en hulpmiddelen omvat.

Figuur 10. Leerkrachtentoolkit, graad B, tools 16 tot 30

Tool 16: Wensboom van motivatie

Doel van de tool

LR 1.1B – De relatie beschrijven tussen mensenrechtenactivisme en onderwijsontwikkeling, aan de hand van onderbouwde analyses van de evolutie van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs binnen de context van de mensenrechtenbeweging.

Deze tool heeft als doel:

- u te ondersteunen bij het reflecteren over uw professionele motivatie, ambities en uitdagingen, in het bijzonder in relatie tot de principes van de mensenrechten en de manier waarop die uw werk in het onderwijs vormgeven. Door deze tool te gebruiken, krijgt u inzicht in uw persoonlijke ontwikkelingsdoelen en verkent u hoe u uw onderwijspraktijk verder kunt versterken in lijn met mensenrechtenprincipes zoals toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit.
- u een reflectieve en creatieve tool aan te reiken waarmee u uw professionele ambities kunt verkennen, benoemen en visualiseren.
- te onderzoeken hoe uw persoonlijke drijfveren aansluiten bij bredere mensenrechtenprincipes, met specifieke aandacht voor toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs. Door uw wensen en doelen visueel vorm te geven, krijgt u meer helderheid over uw professionele ontwikkelingsnoden, kunt u concrete doelen formuleren en versterkt u uw gevoel van eigenaarschap om actief werk te maken van groei.
- u te inspireren om uw individuele doelen te verbinden met de bredere missie om inclusieve, gelijkwaardige en kwaliteitsvolle leerervaringen te creëren voor alle leerlingen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Reflecteer over uw professionele ambities

Start door een rustige plek te zoeken waar u kunt reflecteren. Neem even de tijd om stil te staan bij uw werk als leerkracht en bij de manier waarop mensenrechtenprincipes – zoals toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit – uw dagelijkse praktijk, uw leerlingen en uw eigen professionele traject beïnvloeden. Denk na over vragen zoals:

- Wat motiveert mij om mijn lespraktijk te verbeteren?
- Hoe geven mensenrechtenprincipes (bijvoorbeeld toegang, gelijkwaardigheid, kwaliteit) richting aan mijn werk als leerkracht?
- Welke doelen voor professionele ontwikkeling heb ik om deze principes te ondersteunen?
- Hoe wil ik bijdragen aan een meer gelijkwaardige leeromgeving voor alle leerlingen?

Schrijf op elk bladvormig papiertje één motiverende wens of professionele ambitie die uw huidige doelen weerspiegelt. Deze kunnen betrekking hebben op uw eigen ontwikkeling als leerkracht of op uw bredere visie op het onderwijssysteem. Bijvoorbeeld:

- "Ik wil mijn leerlingen beter ondersteunen in hun diverse leerbehoeften."
- "Ik wil meer inclusieve didactische strategieën integreren in mijn lessen."
- "Ik wil mijn inzicht verdiepen in hoe mensenrechten het onderwijs beïnvloeden."
- "Ik wil deelnemen aan een workshop rond gedifferentieerd leren."

Stap 2: Bouw uw boom

"Virtuele" boom	Papieren boom
Orden uw wensen op het digitale platform in thema's of categorieën, zoals bijvoorbeeld: • Persoonlijke groei: doelen die gericht zijn op uw eigen professionele ontwikkeling als leerkracht. • Gelijkwaardigheid voor leerlingen: wensen die te maken hebben met het garanderen van gelijke kansen voor alle leerlingen. • Kwaliteitsvol onderwijs: ideeën om de kwaliteit van het onderwijs dat u aanbiedt te verbeteren.	Bevestig elke wens (elk blad) aan uw "boom". Schik de bladeren vervolgens volgens thema's of categorieën, zoals: • Persoonlijke groei: doelen voor uw eigen professionele ontwikkeling. • Gelijkwaardigheid voor leerlingen: wensen die gericht zijn op gelijke kansen voor alle leerlingen. • Kwaliteitsvol onderwijs: ideeën om de kwaliteit van het onderwijs dat u aanbiedt te versterken.

Stap 3: Reflecteer over de wensen

Wanneer de boom ingevuld is, zet u een stap terug en bekijkt u het geheel. Neem even de tijd om te reflecteren over het volgende:

- Welke wensen springen er voor mij het meest uit?
- Zie ik terugkerende thema's, zoals de nood aan meer professionele ontwikkeling, meer betrokkenheid van leerlingen of een betere balans tussen werk en privé?
- Hoe verhouden deze wensen zich tot mensenrechtenprincipes, vooral op het vlak van toegang, gelijkwaardigheid en kwaliteit in het onderwijs?
- Hoe zie ik mijn professionele groei aansluiten bij deze wensen?

Stap 4: Formuleer persoonlijke actiepunten

Kies uit de wensen op uw boom twee à drie wensen waarop u zich in de nabije toekomst wil richten. Werk elke gekozen wens uit in kleine, haalbare actiepunten. Bijvoorbeeld:

- Als uw wens is “mijn inzicht verdiepen in hoe mensenrechten het onderwijs beïnvloeden”, kan een actiepunt zijn om één boek te lezen of een webinar te volgen over mensenrechten en onderwijs.
- Als uw wens is “mijn leerlingen beter ondersteunen in hun diverse leerbehoeften”, kunnen mogelijke actiepunten zijn om u te verdiepen in technieken voor gedifferentieerd onderwijs of om deel te nemen aan een professionaliseringssessie rond inclusief lesgeven.

Zelfreflectie

De wensboom is geen eenmalige oefening. Kom er regelmatig op terug om na te gaan welke vooruitgang u boekt in het realiseren van uw professionele wensen. Voeg nieuwe wensen toe naarmate uw doelen evolueren, of stel bestaande wensen bij op basis van nieuwe ervaringen en inzichten.

Gebruik uw logboek of planningsblad om uw voortgang te documenteren, te reflecteren over wat goed werkt en te bepalen waar u bijkomende ondersteuning of middelen nodig hebt.

Voordelen van de wensboom voor zelfontwikkeling

- Duidelijkere doelbepaling: helpt u om uw professionele ambities op een concrete en visuele manier te verhelderen en te verbeelden.
- Focus op groei: stimuleert u om zowel korte- als langetermijndoelen voor ogen te houden en te reflecteren over hoe deze samenhangen met mensenrechtenprincipes.
- Zelfreflectie: bevordert diepgaande reflectie over uw motivatie en over hoe u deze kunt afstemmen op uw onderwijspraktijk.
- Versterking van eigenaarschap: geeft u de autonomie om zelf de regie over uw professionele ontwikkeling in handen te nemen door doelen te formuleren en uw voortgang op te volgen, zonder externe sturing of vaste structuur.
- Visuele motivatie: de groeiende “boom” fungeert als een visuele herinnering aan uw professionele ambities en aan de stappen die nodig zijn om deze te realiseren.

Benodigd materiaal / middelen

- U kunt kiezen tussen digitale materialen of analoge materialen

Digitale materialen	Analoge materialen
• een online samenwerkingsplatform zoals Padlet, Miro of Trello om de digitale wensboom te maken. • virtuele “bladeren” of “kaartjes”.	• een grote “boom”, uitgeknipt uit papier of karton (of een affiche aan de muur). • kleine bladvormige papiertjes of post-its (één per wens). • stiften of pennen. • touw, wasknijpers of tape om de bladeren aan de boom te bevestigen. • een logboek of notitieboek om uw reflecties en doelen vast te leggen.

Tool 17: Empathiemapping

Doel van de tool

LR 1.2B – Methoden van geweldloze communicatie doeltreffend inzetten op digitale mediaplatformen om mensenrechtenacties te ontwikkelen en te ondersteunen binnen onderwijscontexten.

Empathiemapping is een tool die ontwikkeld werd door Dave Gray en die u helpt om u in de plaats van een ander te stellen. De tool vertrekt van het verbeelden of observeren van iemands gedachten, gevoelens en gedrag om zo beter inzicht te krijgen in diens behoeften en uitdagingen.

Deze tool heeft als doel:

- een dieper begrip te ontwikkelen van de ervaringen, perspectieven en emoties van anderen;
- het uitwerken van communicatiestrategieën te ondersteunen die inzetten op begrip en samenwerking;
- respectvolle dialoog te bevorderen, in het bijzonder binnen onderwijs- of advocacycontexten;
- empathiegedreven benaderingen te versterken om uitdagingen aan te pakken en inclusieve oplossingen te creëren.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Bepaal uw doel voor zelfreflectie

Kies een specifieke context of uitdaging die u wilt verkennen (bijvoorbeeld leerlingen met leeruitdagingen, het verbeteren van relaties of het omgaan met een recent conflict).

Stap 2: Bereid uw empathiemap voor.

Gebruik een sjabloon met de volgende zes onderdelen:

- **ZIET**
- **HOORT**
- **DENKT & VOELT**
- **ZEGT & DOET**
- **PIJNEN**
- **WINSTEN**

Gebruik een groot vel papier, een pagina uit uw logboek of een digitaal canvas. Teken in het midden een hoofd en verdeel het blad in zes delen (of gebruik bijlage tool 17).

Stap 3: Vul de map in (vragen vanuit het eigen perspectief)

Stap 4: Reflecteer en alayseer

- Ga op zoek naar patronen. Stemmen uw handelingen overeen met uw gedachten en gevoelens?
- Zijn er externe invloeden (wat u ziet of hoort) die een interne spanning of conflict versterken?
- Welke onderdelen kunt u bijsturen of aanpassen om positieve verandering te realiseren?

Stap 5: Formuleer groeistrategieën

Schrijf vanuit uw inzichten en noteer

- één ding dat u blijft doen (dat uw welzijn ondersteunt);
- één ding dat u stopt met doen (dat schade veroorzaakt of niet langer in lijn is met uw waarden);
- één nieuwe strategie of gedraging die u zal toepassen (gebaseerd op de inzichten uit de empathiemapping).

Stap 6: Sta stil en evalueer opnieuw

- Kom wekelijks of maandelijks terug naar uw empathiemap.
- Volg emotionele veranderingen en gedragsverschuivingen op.
- Sta stil bij uw vooruitgang en stuur uw strategieën bij waar nodig.

Voordelen voor persoonlijke groei

- bevordert zelfempathie en mildheid voor uzelf;
- versterkt besluitvorming en emotionele zelfregulatie;
- verbetert relationele en communicatieve vaardigheden;
- bouwt veerkracht op door handelen op basis van inzicht;
- stimuleert regelmatige zelfreflectie en afstemming van doelen.

Suggestie voor het gebruik van deze tool binnen mensenrechteneducatie:

Stap 1: Bepaal de context

- omschrijf het specifieke mensenrechtenthema dat u wilt behandelen (bijvoorbeeld ongelijkheid in digitale toegang, genderongelijkheid in het onderwijs of de inclusie van gemarginaliseerde groepen);

- bepaal de doelgroep (bijvoorbeeld leerlingen, ouders, leerkrachten of leden van de gemeenschap) waarvan u het perspectief via de empathiemap wil verkennen.

Stap 2: Bereid het empathiemap-sjabloon voor

- Gebruik een digitale of fysieke empathiemap met de volgende onderdelen: ZIET, HOORT, DENKT & VOELT, ZEGT & DOET, PIJNEN en WINSTEN.
- Zorg ervoor dat de map toegankelijk is voor alle cursisten.

Stap 3: Verzamel informatie en inzichten

- Begeleid brainstormsessies met cursisten of verzamel informatie over de ervaringen van de doelgroep via bevestigingen, interviews of groepsgesprekken.
- Gebruik de vragen per onderdeel om de bijdragen te sturen:
 - **ZIET:** Wat zou de groep in haar omgeving kunnen waarnemen in relatie tot het thema?
 - **HOORT:** Welke boodschappen of feedback krijgen zij van leeftijdsgenoten, leerkrachten of de samenleving?
 - **DENKT & VOELT:** Welke gedachten en emoties zouden zij kunnen hebben over het thema?
 - **ZEGT & DOET:** Hoe drukken zij zich uit via woorden en gedrag?
 - **PIJNEN:** Met welke drempels of frustraties worden zij geconfronteerd?
 - **WINSTEN:** Welke doelen of resultaten zijn voor hen waardevol?

Stap 4: Begeleid reflectieve en analyse

- Werk samen met de cursisten om de map in te vullen en zorg ervoor dat diverse perspectieven aan bod komen.
- Breng terugkerende thema's en inzichten in kaart die de uitdagingen, behoeften en ambities van de groep weerspiegelen.

Stap 5: Ontwikkel communicatiestrategieën

- Gebruik inzichten uit de empathiemap om op maat gemaakte boodschappen te formuleren die gebruikmaken van de principes van geweldloze communicatie:
 - geef duidelijk uw observaties weer zonder te oordelen.
 - toon empathie door gevoelens en behoeften te erkennen.
 - doe uitvoerbare verzoeken die samenwerking en begrip bevorderen.

- Gebruik digitale platformen (bijvoorbeeld sociale media, e-mailcampagnes of leerplatformen) om op maat gemaakte boodschappen te delen.

Sectie	Reflectieve vragen
ZIET	Wat neem ik waar in mijn omgeving? Welke beelden of situaties hebben invloed op mij?
HOORT	Wat hoor ik van anderen, zowel intern als extern? Zijn er terugkerende boodschappen of ruis?
DENKT & VOELT	Welke gedachten gaan er door mijn hoofd? Welke emoties ervaar ik?
ZEGT & DOET	Wat zeg of doe ik in deze situatie? Hoe gedraag ik me of hoe reageer ik?
PIJNEN	Welke angsten, frustraties of drempels ervaar ik?
WINSTEN	Wat hoop ik te bereiken? Hoe zou succes of een oplossing er voor mij uitzien?

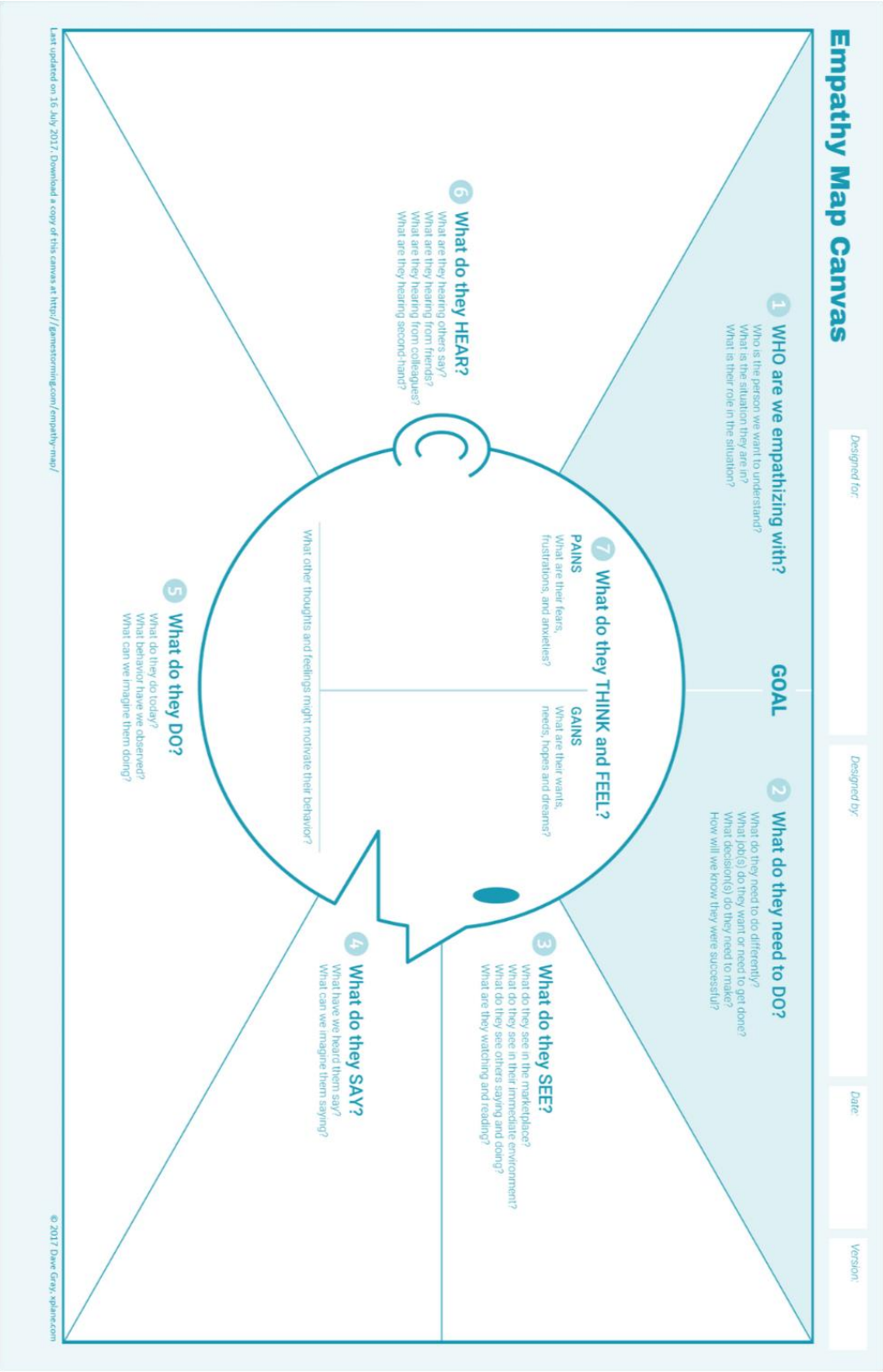
- Stimuleer open en respectvolle dialoog door via deze communicatie empathie en wederzijds begrip te bevorderen.
 - Reik concrete handelingsgerichte stappen aan waarmee het doelpubliek de advocacy-actie kan ondersteunen of eraan kan deelnemen (bijvoorbeeld deelnemen aan webinars, petitie ondertekenen of materialen delen).
- Stap 6: Pas de strategieën toe in digitale belangenbehartiging
- Stap 7: Volg de effectiviteit op en reflecteer
- Evalueer de impact van de communicatiestrategieën aan de hand van feedback en betrokkenheidsindicatoren (bijvoorbeeld reacties van het publiek of participatiegraad).
 - Sta stil bij de vraag of de boodschappen hebben bijgedragen aan meer begrip, het aanpakken van uitdagingen en het bevorderen van samenwerking.
 - Pas de strategieën aan en verfijn ze op basis van deze evaluatie.

Benodigd materiaal / middelen

- Post-its, stiften of tekstvlakken;
- Een vooraf getekend of afgedrukt empathiemap-sjabloon

Bijlage tool 17 Empathiemap tekenen

<https://medium.com/@davegray/updated-empathy-map-canvas-46df22df3c8a>

Tool 18: De Walt Disney-methode

Doel van de tool

LR 1.3B – Efficiënte samenwerking- en probleemoplossingsstrategieën analyseren en toepassen om hedendaagse mensenrechtenvraagstukken in onderwijscontexten aan te pakken.

Deze tool heeft als doel:

- innovatief denken te stimuleren om complexe mensenrechtenuitdagingen binnen onderwijscontexten aan te pakken;
- creatieve ideeën om te zetten in concrete en haalbare actieplannen die afgestemd zijn op de onderwijspraktijk in scholen of leergemeenschappen, zodat leerkrachten mensenrechtenuitdagingen doeltreffend en duurzaam kunnen aanpakken;
- risico's en mogelijke knelpunten bij voorgestelde oplossingen in kaart te brengen en te beperken, met het oog op een onderbouwde en duurzame aanpak van mensenrechtenvraagstukken;
- leerkrachten te ondersteunen met een gestructureerd kader om mensenrechtenkwesies zowel gezamenlijk als zelfstandig te analyseren en aan te pakken;
- leerkrachten in staat te stellen oplossingen te ontwerpen en te implementeren die gelijkwaardigheid, inclusie en mensenrechtenbewustzijn bevorderen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

De Walt Disney-methode bestaat uit drie belangrijke fasen (zie bijlage tool 15):

1. Dromer (fase van creatief denken):

* **Doel:** In de dromerfase wordt vrij en onbeperkt denken aangemoedigd. U verkent alle mogelijke ideeën, hoe onrealistisch of “out-of-the-box” ze ook mogen lijken. Dit is een brainstormfase waarin cursisten gestimuleerd worden om ruim en creatief na te denken over het vraagstuk.

* **Focus:** Het belangrijkste doel is om te verbeelden wat mogelijk zou kunnen zijn, zonder rekening te houden met beperkingen. De nadruk ligt op het formuleren van een ideaal of visionair antwoord.

2. Realist (fase van praktische uitwerking):

* **Doel:** In de realistfase worden de ideeën uit de dromerfase getoetst aan de haalbaarheid. Cursisten nemen een meer realistische invalshoek aan en stellen zichzelf de vraag: “Hoe kunnen we dit concreet realiseren?” De focus ligt hier op uitvoerbare stappen en praktische oplossingen.

***Focus:** In deze fase ligt de nadruk op het “hoe”. Het gaat erom de grote ideeën te vertalen naar concrete acties door rekening te houden met logistiek, beschikbare middelen, tijdsplanning en andere praktische factoren.

3. Criticus (evaluatiefase):

* **Doel:** In de criticusfase worden de ideeën uit de dromer- en realistfase kritisch bekeken om mogelijke problemen, beperkingen of risico's te identificeren. Cursisten nemen een kritische houding aan en onderzoeken of de voorgestelde oplossingen haalbaar en duurzaam zijn.

***Focus:** De nadruk ligt op het analyseren van mogelijke uitdagingen, obstakels en randvoorwaarden die het slagen van de voorgestelde ideeën kunnen belemmeren. Dit helpt om de aanpak te verfijnen en de algemene effectiviteit te vergroten.

Beschrijving van het gebruik van de tool binnen mensenrechteneducatie:

Stap 1: Dromerfase (creatief denken)

- **Doelstelling:** Brainstorm en bedenk alle mogelijke oplossingen, zonder enige beperking, om het door jou geïdentificeerde mensenrechtenprobleem aan te pakken.
- **Mensenrechtenkwesie die moet worden aangepakt:** (Beschrijf kort de mensenrechtenkwesie die u in de onderwijssituatie wilt aanpakken, bijvoorbeeld ongelijke toegang tot middelen, genderdiscriminatie in de klas, enz.)
- **Visionaire ideeën (brainstormen):** (Maak een lijst van alle creatieve ideeën om het probleem aan te pakken. Deze moeten uitgebreid en onbeperkt zijn. Geen enkel idee is te ver gezocht.)
- Voorbeeldvragen:
 - "Hoe zou een ideale onderwijsomgeving eruitzien als dit probleem zou worden opgelost?"
 - "Welke innovatieve oplossingen zouden de belemmeringen voor mensenrechten in het onderwijs kunnen wegnemen?"
- **Ideaal resultaat:** Beschrijf het beste scenario voor hoe succes eruit zou zien als deze kwesie volledig zou worden aangepakt.

Stap 2: Realistische fase (praktische uitwerking)

- **Doelstelling:** Neem de ideeën uit de dromer-fase en beoordeel hun haalbaarheid. Plan uitvoerbare stappen om deze ideeën te realiseren.
- **Uitvoerbare stappen:** Maak voor elk van de visionaire ideeën uit de dromer-fase een lijst met praktische stappen die kunnen worden genomen om ze te implementeren. Houd rekening met de benodigde middelen, tijd en mensen. Voorbeeldvragen:

- "Welke middelen hebben we nodig (financiering, opleiding, technologie) om dit te implementeren?"
- "Hoe kunnen we belangrijke belanghebbenden (leerkrachten, studenten, ouders, bestuurders) betrekken bij het realiseren hiervan?"
- **Tijdslijn:** Stel een realistische tijdslijn op voor de uitvoering van elke stap van het plan.
- **Belangrijkste spelers:** Bepaal wie in uw onderwijssituatie verantwoordelijk zal zijn voor de verschillende acties – of dat nu leerkrachten, schoolleiding, ouders of externe partners zijn.

Stap 3: Kritische fase (Evaluatie en risicobeoordeling)

- **Doelstelling:** Evalueer kritisch de ideeën en plannen uit de droom- en realistische fase en identificeer mogelijke obstakels of uitdagingen die de voortgang zouden kunnen belemmeren.
- **Potentiële obstakels:** Maak een lijst van alle belemmeringen die de succesvolle implementatie van uw oplossingen in de weg kunnen staan, zoals een gebrek aan middelen, weerstand tegen verandering of systemische belemmeringen in het onderwijs.

Voorbeeldvragen:

- "Met welke beperkingen worden we geconfronteerd op het gebied van middelen, beleid of ondersteuning?"
- "Zijn er belanghebbenden die zich tegen deze veranderingen zouden kunnen verzetten, en waarom?"
- **Risico's en uitdagingen:** Identificeer risico's die kunnen voortvloeien uit het uitvoeren van het plan en eventuele strategieën om deze te beperken.
- **De oplossing verfijnen:** Hoe kunnen de ideeën worden aangepast of bijgesteld om de risico's aan te pakken en de kans op succes te vergroten?

Stap 4: Reflectie en volgende stappen

- **Doelstelling:** Na het voltooien van de fasen Dromer, Realist en Criticus, reflecteert u op het totale plan en bereid u uzelf voor op actie.
- **Definitief actieplan:** Vat de meest haalbare oplossingen samen en hoe deze zullen worden geïmplementeerd. Neem een mix van visionaire ideeën en praktische stappen op en ga daarbij in op mogelijke uitdagingen.
- **Voortdurende monitoring en evaluatie:** Hoe wordt de voortgang bijgehouden? Wat zijn de indicatoren voor succes?
- **Toewijding aan verandering:** Maak een lijst van de stappen die u en uw team willen nemen en eventuele vervolgacties om de kwestie van de mensenrechten te blijven aanpakken.

Voordelen van het gebruik van de Walt Disney-methode in educatie over mensenrechten:

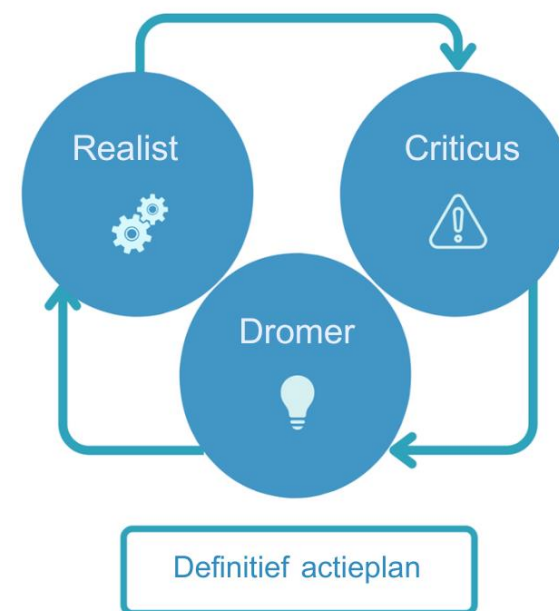
- **Creativiteit en innovatie:** De Droom-fase maakt ruimdenkendheid mogelijk, wat kan leiden tot innovatieve oplossingen voor mensenrechtenuitdagingen in het onderwijs.
- **Praktische implementatie:** De Realist-fase zorgt ervoor dat ideeën uitvoerbaar zijn en dat oplossingen gebaseerd zijn op de realiteit.
- **Kritische beoordeling:** De Criticus-fase helpt bij het anticiperen op uitdagingen en zorgt ervoor dat de voorgestelde oplossingen robuust en duurzaam zijn.
- **Samenwerking:** De methode stimuleert diverse perspectieven en bevordert teamwork en samenwerking tussen leerkrachten en andere belanghebbenden bij het aanpakken van mensenrechtenkwesties.

Benodigd materiaal / middelen

- kant-en-klare werkbladen voor de fasen Dromer, Realist en Criticus
- een reflectiewerkblad voor het samenvatten van resultaten en actieplannen
- pennen, stiften of markeerstiften voor brainstormen en het ordenen van ideeën
- digitale hulpmiddelen (optioneel):
 - presentatiesoftware (bijv. Google Slides, Canva of Miro) om de drie fasen visueel in kaart te brengen
 - online samenwerking platforms (bijv. Jamboard, Trello of Padlet) voor groepswerk.

Bijlage tool 18: De Walt Disney-methode

Tool 19: De democratische leerkracht in de klas

Doel van de tool

LR 2.1B. –Mensenrechtensensitieve strategieën toepassen bij het aanpakken van specifieke situaties in cultureel diverse klasomgevingen.

Deze zelfreflectieoefening is ontworpen om leerkrachten te ondersteunen bij het evalueren van hun onderwijspraktijk en hun handelen vanuit het perspectief van democratische principes.

Beschrijving van het gebruik van de tool

U krijgt een gemengde lijst van tien kenmerken aangeboden: vijf die democratische kwaliteiten weerspiegelen en vijf die eerder ondemocratische tendensen tonen.

Uw opdracht bestaat erin om uit deze lijst de kenmerken te selecteren die volgens u passen bij de democratische leerkracht. Nadat u uw keuzes hebt gemaakt, kunt u een voorgestelde interpretatie van elk kenmerk raadplegen (zie bijlage hieronder).

Zelfreflectie

- Herken ik mezelf in deze kenmerken? Zo ja, op welke manier? Welke tendensen zijn dominant in mijn onderwijsstijl: democratisch of ondemocratisch? Waarom?
- Hoe vaak moedig ik leerlingen aan om hun gedachten en meningen te delen?
- Welke kenmerken (democratisch of ondemocratisch) zijn gemakkelijker toe te passen in de klas? Waarom?
- Welke van de hierboven genoemde democratische kenmerken mis ik in de klas? Wat kan ik doen om dit te verbeteren? Voel ik de behoefte om dit te doen?

Benodigd materiaal / middelen

Als de online versie van de tool wordt gebruikt:

- computer of smartphone;
- internetverbinding
- online formulier: <https://forms.gle/tpX2wvaWYEWwgZzo6>

Als de papieren versie van de tool wordt gebruikt:

- vooraf opgestelde en afgedrukte lijst met 10 kenmerken van een leerkracht;
- vooraf opgestelde en afgedrukte lijst met uitleg bij elke eigenschap.

Bijlage tool 19: De democratische leerkracht in de klas

Stimuleert de stem van leerlingen: bevordert open dialoog en waardeert de meningen van leerlingen, zodat iedereen zich gehoord en gerespecteerd voelt.

Antwoord: Het is democratisch.

Uitleg: Het stimuleren van de stem van leerlingen bevordert participatie, betrokkenheid en een gevoel van verbondenheid. Door leerlingen actief te betrekken bij gesprekken en besluitvorming worden zij versterkt in hun rol, wat aansluit bij het democratische principe van respect voor diversiteit en gedeelde verantwoordelijkheid.

Hanteert rechtvaardigheid: past regels en verwachtingen consequent en transparant toe.

Antwoord: Het is democratisch.

Uitleg: Rechtvaardigheid schept vertrouwen en vermindert gevoelens van favoritisme of vooringenomenheid. Opkomen tegen ongelijkheid of onrecht sluit aan bij het democratische ideaal van eerlijkheid en het beschermen van ieders rechten.

Bevordert samenwerking: stimuleert teamwork en gedeelde besluitvorming in klasactiviteiten.

Antwoord: Het is democratisch.

Uitleg: Samenwerking helpt leerlingen sociale en probleemoplossende vaardigheden te ontwikkelen en zich deel te voelen van het leerproces. Duidelijk gedachten verwoorden en actief luisteren helpt conflicten oplossen en ondersteunt gezamenlijke besluitvorming, beide essentieel binnen democratische interacties.

Respecteert diversiteit: erkent en waardeert verschillen in cultuur, behoeften, perspectieven en mogelijkheden.

Antwoord: Het is democratisch.

Uitleg: Respect voor diversiteit bevordert inclusie en wederzijds respect in de klas. Het erkennen en waarderen van verschillen in cultuur, mening en achtergrond draagt bij aan gelijkwaardigheid. In een democratie heeft iedereen een gelijke stem, ongeacht identiteit of overtuigingen.

Ondersteunt autonomie van leerlingen: geeft leerlingen de ruimte om keuzes te maken in hun leerproces en verantwoordelijkheid op te nemen voor hun handelen.

Antwoord: Het is democratisch.

Uitleg: Autonomie bevordert zelfvertrouwen, zelfstandigheid en verantwoordelijkheidszin.

Verantwoordelijkheid opnemen voor eigen handelen zorgt ervoor dat zowel individuen als leidinggevendenden aan dezelfde normen worden gehouden, wat vertrouwen en integriteit binnen een groep of samenleving versterkt.

Volgt de regels strikt: houdt zich rigide aan regels en procedures zonder flexibiliteit of aandacht voor individuele omstandigheden.

Antwoord: Het is ondemocratisch.

Uitleg: Een overdreven focus op strikt regelvolgen kan creativiteit belemmeren en onvoldoende rekening houden met de unieke noden van leerlingen. Regels blind toepassen zonder context ondermijnt het democratische principe van billijkheid en flexibiliteit. In een democratie staat gelijkwaardige behandeling centraal, met ruimte om in te spelen op specifieke situaties.

Steunt sterk op belonings- en strafsystemen: gebruikt vaste beloningen en sancties om gedrag en prestaties te sturen.

Antwoord: Het is ondemocratisch.

Uitleg: Hoewel zulke systemen structuur kunnen bieden, kan een te sterke nadruk erop intrinsieke motivatie en diepgaand leren ondermijnen. Een eenzijdige focus op externe beloning en straf werkt autonomie tegen. Democratische principes leggen de nadruk op zelfregulering en persoonlijke groei, eerder dan op externe controle.

Verkiest consistentie boven aanpassingsvermogen: houdt vast aan bestaande routines en lesmethodes, ook wanneer nieuwe aanpakken beter zouden aansluiten bij de noden van leerlingen..

Antwoord: Het is ondemocratisch.

Uitleg: Consistentie kan waardevol zijn, maar mag kansen tot verbetering of afstemming op leerlingen niet in de weg staan. Wanneer aanpassingsvermogen ontbreekt, kan dit innovatie en responsiviteit belemmeren. Een democratische praktijk vraagt om dynamische bijsturing op basis van veranderende omstandigheden en gezamenlijke input.

Hanteert uniforme standaarden: verwacht dat alle leerlingen aan identieke verwachtingen voldoen, ongeacht hun individuele mogelijkheden of achtergrond.

Antwoord: Het is ondemocratisch.

Uitleg: Uniforme standaarden houden onvoldoende rekening met de diversiteit aan talenten en uitdagingen bij leerlingen. Van iedereen hetzelfde verwachten negeert verschillen in noden, mogelijkheden en context. Democratie vertrekt vanuit inclusie en maatwerk, met als doel gelijke kansen voor iedereen te waarborgen.

Behoudt alle beslissingsmacht: neemt alle beslissingen in de klas zelfstandig, vanuit de overtuiging dat dit orde en efficiëntie garandeert.

Antwoord: Het is ondemocratisch.

Uitleg: Leerlingen uitsluiten van besluitvorming kan hun gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap verminderen. Eenzijdig beslissingen nemen staat haaks op het democratische principe van gedeelde macht en gezamenlijke verantwoordelijkheid. In een democratie zijn collectieve inspraak en consensus essentieel voor legitimiteit en rechtvaardigheid.

Tool 20: Inclusiviteitsuitdagingen en -kansen**Doel van de tool**

LR 2.2B – Iedereen als even waardevol behandelen in professionele communicatie en relaties.

Deze tool is bedoeld om cursisten te helpen nadenken over het belang van het behandelen van iedereen als even waardevol in professionele communicatie en relaties.

Beschrijving van het gebruik van de tool

U heeft hier 5 situaties over uitdagingen op het gebied van inclusiviteit op school en u moet voor elke situatie de meest geschikte reactie kiezen uit de 3 gegeven reacties, naar uw mening.

Nadat u alle situaties heeft overwogen en beantwoord, moet u uw antwoorden vergelijken met de volgende antwoorden en de uitleg waarom het ene of het andere antwoord meer of minder geschikt is.

Zelfreflectie

- Wat zijn of kunnen de belangrijkste uitdagingen zijn voor inclusief onderwijs op mijn school?
- Is het moeilijk om in elke gespannen situatie de meest relevante en respectvolle oplossingen te vinden met betrekking tot inclusief onderwijs? Waarom?
- Wat zijn mijn sterke punten die mij kunnen helpen om beter met dergelijke situaties om te gaan?
- Op welke middelen (personen, organisaties, hulpmiddelen...) kan ik vertrouwen wanneer ik met moeilijke situaties en beslissingen word geconfronteerd?
- Hoe beïnvloeden mijn persoonlijke waarden en overtuigingen de manier waarop ik omga met inclusiviteit in mijn klas?
- Kan ik me een situatie herinneren waarin ik met succes inclusiviteit heb ondersteund in een uitdagende context? Wat heb ik gedaan en wat was het resultaat?
- Heb ik ooit gearzeld om een kwestie van inclusiviteit aan te kaarten omdat het te controversieel of ongemakkelijk voelde? Zo ja, waarom?
- Als ik met een conflict te maken krijg dat te maken heeft met inclusiviteit, geef ik dan voorrang aan het behoud van harmonie of aan het opkomen voor wat juist is? Waarom?
- Hoe vaak creëer ik mogelijkheden voor dialoog over diversiteit en inclusie in mijn klas of schoolgemeenschap?

- Heb ik ooit onbedoeld iemand buitengesloten in mijn lespraktijk (bijvoorbeeld door taal, activiteiten of aannames)? Hoe kan ik dit in de toekomst aanpakken?

- Hoe comfortabel voel ik me bij het aangaan van gesprekken met ouders of collega's over inclusiviteit? Welke strategieën kan ik gebruiken om deze gesprekken effectiever te laten verlopen?

Benodigd materiaal / middelen

Als de online versie van de tool wordt gebruikt:

- computer of smartphone;
- internetverbinding;
- voorbeeld van de oefening: <https://forms.gle/ttNi9wLW2MJE69xa7>.

Als de papieren versie van het hulpmiddel wordt gebruikt:

- vooraf opgestelde en afgedrukte 5 situaties (zie bijlage tool 20);
- vooraf opgestelde en afgedrukte lijst met uitleg bij elke situatie.

Bijlage tool 20: Uitdagingen en kansen op het gebied van inclusiviteit

Scenario 1: Nieuwe leerling uit het Midden-Oosten

Een nieuwe leerling uit het Midden-Oosten start op school. Hoewel leerlingen de nieuwkomer verwelkomen, uiten sommige ouders openlijk en op een agressieve manier protest. Zij beweren dat de leerling en diens familie onterecht profiteren van lokale voorzieningen.

Hoe zou u als leerkracht reageren?

A. De situatie negeren, omdat het niet uw verantwoordelijkheid is om meningen van ouders te bemiddelen.

Niet de beste optie.

Uitleg: Het negeren van de situatie miskent de rol van de leerkracht in het bevorderen van inclusie en het aanpakken van discriminatie. Dit ondermijnt waarden zoals empathie en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

B. De protesterende ouders publiekelijk aanspreken en hun gedrag bestempelen als racistisch en onaanvaardbaar.

Niet de beste optie.

Uitleg: Een confronterende aanpak zonder dialoog kan het conflict doen escaleren en betrokkenen vervreemden. Dit biedt geen voorbeeld van respectvolle, democratische communicatie.

C. Een schoolbrede dialoog organiseren over diversiteit en inclusie, met nadruk op de meerwaarde van culturele uitwisseling.

Meest aangewezen optie.

Uitleg: Deze aanpak bevordert wederzijds begrip, informeert de schoolgemeenschap en versterkt democratische principes zoals dialoog, respect en inclusie.

Scenario 2: Een leerling met een beperking tijdens groepswork

Een leerling met een beperking ondervindt moeilijkheden om mee te volgen tijdens groepsopdrachten. Sommige klasgenoten klagen dat de leerling hen vertraagt.

Hoe zou u als leerkracht reageren?

A. De leerling met een beperking apart laten werken om spanningen in de groep te vermijden.

Niet de beste optie.

Uitleg: De leerling isoleren bestendigt uitsluiting en ongelijkheid en staat haaks op inclusieve praktijken en eerlijke behandeling.

B. De groep aanmoedigen om de leerling te ondersteunen, maar de verwachtingen voor diens bijdrage verlagen.

Niet de beste optie.

Uitleg: Hoewel dit op het eerste gezicht ondersteunend lijkt, kan het verlagen van verwachtingen stereotiepe beelden versterken en de leerling gelijke kansen ontnemen om volwaardig bij te dragen.

C. De groep handvatten aanreiken om effectief samen te werken en de meerwaarde van diverse bijdragen benadrukken.

Meest aangewezen optie.

Uitleg: Deze aanpak geeft het goede voorbeeld op het vlak van inclusie en toont hoe uiteenlopende talenten en perspectieven samenwerking kunnen verrijken. Dit sluit aan bij de principes van gelijkwaardigheid en wederzijds respect.

Scenario 3: LGBTQ+-vertegenwoordiging in schoolactiviteiten

Tijdens een schooltoneel stelt een leerling voor om een koppel van hetzelfde geslacht op te nemen in het verhaal. Sommige personeelsleden vrezen dat dit conservatieve ouders zou kunnen verontrusten.

Hoe zou u als leerkracht reageren?

A. Het idee afraden en de nadruk leggen op het bewaren van harmonie in de schoolgemeenschap om mogelijke conflicten te vermijden.

Niet de beste optie.

Uitleg: Representatie onderdrukken om conflict te vermijden ondermijnt het democratische principe van gelijkheid en het recht van iedereen om zichtbaar en gehoord te worden.

B. Het idee opnemen zonder mogelijke weerstand vooraf te bespreken, in de veronderstelling dat het zich vanzelf zal oplossen.

Niet de beste optie.

Uitleg: Hoewel deze keuze representatie bevordert, kan het vermijden van proactieve communicatie tot extra spanningen leiden en wordt de kans gemist om een constructieve dialoog te stimuleren.

C. De inclusie ondersteunen en zich voorbereiden op een gesprek met ouders, waarbij u toelicht hoe representatie bijdraagt aan inclusie en diversiteit.

Meest aangewezen optie.

Uitleg: Deze reactie versterkt gelijkwaardigheid en democratische principes door inclusieve representatie te bevorderen en wederzijds begrip te stimuleren via open dialoog.

Scenario 4: Taalbarrières in ouder-leerkrachtcommunicatie

Een ouder die geen moedertaalspreker Engels is, heeft moeite om actief deel te nemen aan een oudercontact. Andere personeelsleden uiten frustratie en stellen dat de ouder “eerst Engels moet leren”.

Hoe zou u als leerkracht reageren?

A. Instemmen met de stelling dat de ouder Engels moet leren om beter te integreren in de schoolgemeenschap.

Niet de beste optie.

Uitleg: Hoewel taalverwerving ondersteunend kan zijn op lange termijn, gaat deze houding voorbij aan de onmiddellijke nood aan toegankelijke communicatie en bestendigt ze uitsluiting.

B. Voorstellen om het gesprek uit te stellen tot de ouder zelf een tolk kan meebrengen.

Niet de beste optie.

Uitleg: Hoewel dit gedeeltelijk tegemoetkomt aan de situatie, wordt de verantwoordelijkheid volledig bij de ouder gelegd en wordt inclusieve communicatie uitgesteld.

C. Vertaalondersteuning organiseren en andere hulpmiddelen verkennen om de communicatie structureel te ondersteunen.

Meest aangewezen optie.

Uitleg: Door proactief de taalbarrière aan te pakken, bevordert u inclusie en gelijkwaardigheid. Dit sluit aan bij democratische principes zoals toegankelijkheid en participatie.

Scenario 5: Religieuze praktijken tijdens schooluren

Een moslimleerling vraagt toestemming om tijdens de schooluren te bidden. Sommige personeelsleden vinden dat dit het lesrooster verstoort en niet toegestaan zou mogen worden.

Hoe zou u als leerkracht reageren?

A. Het verzoek weigeren, omdat dit een precedent kan scheppen voor andere onderbrekingen.

Niet de beste optie.

Uitleg: Het weigeren van het verzoek marginaliseert de leerling en miskent het recht op religieuze expressie, een fundamenteel democratisch principe.

B. De leerling toestaan om te bidden, maar vragen om dit discreet of “in het geheim” te doen om controverse te vermijden.

Niet de beste optie.

Uitleg: Hoewel deze aanpak op het eerste gezicht tegemoetkomt aan de vraag, bevordert geheimhouding stigma en ondermijnt ze transparantie en respect voor diversiteit.

C. Samen met de school een respectvol kader uitwerken waarin ruimte is voor gebed, zonder het leerproces te verstoren.

Meest aangewezen optie.

Uitleg: Deze aanpak zoekt een evenwicht tussen inclusie en praktische haalbaarheid. Ze respecteert de vrijheid van religieuze beleving en draagt tegelijk bij aan een ondersteunende en ordelijke leeromgeving.

Tool 21: Universal Design for Learning (UDL) of traditioneel onderwijs?**Doel van de tool**

LR 2.3B –Passende didactische en communicatiestijlen aanpassen en toepassen voor verschillende leerlingen, rekening houdend met hun mogelijkheden, noden en verwachtingen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool helpt u om de voordelen van Universal Design for Learning (UDL) beter te analyseren door de principes van universeel ontwerp te vergelijken met traditionele onderwijsprincipes.

De oefening bestaat uit het selecteren van tien aspecten uit een lijst van twintig factoren die culturele diversiteit definiëren. De tool kan gehost worden op een online platform zoals Google Forms. Via een link krijgt u toegang tot de oefening. Uw doel is om de principes die kenmerkend zijn voor Universal Design for Learning te onderscheiden van de principes die eerder aansluiten bij traditioneel onderwijs.

Voorbeeld van een oefening: <https://forms.gle/iWdMEXkmYziZSCKa6>

Zelfreflectie

- Vond ik het moeilijk om de principes van Universal Design for Learning (UDL) te onderscheiden van principes van traditioneel onderwijs? Waarom (niet)?
- Wat is mijn persoonlijke ervaring met het integreren van UDL-principes in mijn klaspraktijk? Voel ik de nood om dit te doen? Zie ik de voordelen ervan?
- Hoe vaak stem ik mijn onderwijs af op diverse leerbehoeften van leerlingen, en op welke manieren kan ik mijn klas nog inclusiever maken?
- Welke principes van Universal Design for Learning sluiten het meest aan bij mijn huidige lespraktijk, en welke vind ik uitdagend om toe te passen? Waarom?
- Geef ik in mijn lessen prioriteit aan leerlinggericht leren en flexibiliteit, of werk ik eerder vanuit een traditionele, leerkrachtgerichte aanpak? Welke impact heeft dit op mijn leerlingen?
- Hoe evalueer ik het leren van mijn leerlingen? Maak ik vooral gebruik van gestandaardiseerde evaluatievormen, of bied ik meerdere manieren aan om begrip en vaardigheden te tonen?
- Houd ik bij het plannen van lessen proactief rekening met mogelijke leerbarrières, of pak ik uitdagingen pas aan wanneer ze zich voordoen? Hoe kan ik doelgerichter plannen?
- Wat zijn de mogelijke nadelen van UDL? Wat zijn de mogelijke nadelen van traditioneel onderwijs?
- Wat zijn de voordelen van UDL? Wat zijn de voordelen van traditioneel onderwijs?

Benodigd materiaal / middelen

Als de online versie van de tool wordt gebruikt:

- computer of smartphone;
- internetverbinding.

Bijlage tool 21: Universeel Design for Learning (UDL) of traditioneel onderwijs?

De lijst met principes van UDL versus traditioneel onderwijs:

1. Meervoudige manieren van representatie: bied informatie op verschillende manieren aan om tegemoet te komen aan uiteenlopende leerstijlen en -voorkeuren.
2. Meervoudige manieren van actie en expressie: voorzie diverse mogelijkheden voor leerlingen om hun kennis en vaardigheden te tonen.
3. Meervoudige manieren van betrokkenheid: geef keuzemogelijkheden om motivatie en blijvende betrokkenheid bij het leren te stimuleren.
4. Flexibiliteit: pas lesmethoden en leermaterialen aan om in te spelen op de unieke behoeften van alle leerlingen.
5. Toegankelijkheid: zorg ervoor dat alle leerlingen toegang hebben tot de leerinhoud, ongeacht fysieke, zintuiglijke of cognitieve mogelijkheden.
6. Gebruik van ondersteunende technologie: integreer hulpmiddelen die leerlingen met een beperking of specifieke onderwijsbehoeften ondersteunen.
7. Nadruk op sterktes: richt de aandacht op de mogelijkheden en talenten van leerlingen in plaats van op hun beperkingen.
8. Continue feedback: geef regelmatig gerichte en bruikbare feedback om leerlingen te helpen groeien.
9. Focus op proces boven product: hecht evenveel waarde aan het leerproces als aan het eindresultaat.
10. Leerlinggericht leren: stel de behoeften, interesses en doelen van individuele leerlingen centraal.
11. Leerkrachtgerichte instructie: de leerkracht stuurt het volledige leerproces aan, terwijl leerlingen vooral een ontvangende rol hebben.
12. Vast curriculum: werk met een vooraf vastgelegde leerinhoud met weinig tot geen ruimte voor flexibiliteit.
13. One-size-fits-all-aanpak: hanteer dezelfde lesmethoden en materialen voor alle leerlingen.
14. Focus op memoriseren: leg de nadruk op reproductie en onthouden, eerder dan op inzicht en toepassing.

15. Gestandaardiseerde evaluatie: gebruik uniforme toetsen en evaluaties om de leerprestaties van leerlingen te meten.

16. Discipline en orde: leg de nadruk op controle en het handhaven van regels boven het stimuleren van creativiteit.

17. Beperkt gebruik van technologie: beperk het gebruik van hulpmiddelen en technologie ten voordele van traditionele werkvormen.

18. Kennisoverdracht: de leerkracht brengt kennis over, en van leerlingen wordt verwacht dat zij die opnemen.

19. Focus op resultaten: hecht meer belang aan cijfers en toetsresultaten dan aan persoonlijke ontwikkeling of procesgericht leren.

20. Autoriteit en hiërarchie: hanteer een strikte structuur waarin de leerkracht alle beslissingsmacht heeft.

***De principes 1 tot en met 10 weerspiegelen Universal Design for Learning (UDL); de principes 11 tot en met 20 weerspiegelen traditioneel onderwijs.

Tool 22: De impact van discriminatie, vooroordelen en stigma op onderwijsprocessen of -contexten

Doel van de tool

LR 3.1B –De positieve en negatieve effecten van sociale en culturele diversiteit vergelijkend analyseren, met bijzondere aandacht voor kinderen in onderwijscontexten, om de aanvaarding van culturele diversiteit en het respect voor anderen als gelijke mensen te bevorderen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Om dit leerresultaat te bereiken, doorloopt de cursist de volgende stappen:

Stap 1: Bouw basiskennis op

Stap 2: Voer een reflectieve analyse uit

Stap 3: Toets uw begrip via toepassing

Stappen van de activiteit:

Stap 1: Bouw basiskennis op.

Voor het opbouwen van basiskennis bestudeert u eerst relevante literatuur: lees academische artikels, boeken en casestudy's over thema's zoals discriminatie, vooroordelen, stigma en de impact daarvan op onderwijs.

Aanbevolen bronnen:

Rapporten van UNESCO en UNICEF over inclusief onderwijs: <https://www.unesco.org/en/inclusion-education>

Artikelen over kritische pedagogiek door Paulo Freire: <https://core.ac.uk/reader/234635740>

Onderzoeksrapporten over sociale psychologie en onderwijs: <https://link.springer.com/journal/11218/articles>

Belangrijke concepten om te leren:

Vormen van discriminatie (raciaal, gendergerelateerd, sociaaleconomisch, enz.) https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/tackling-discrimination/-/asset_publisher/4a3esYbkst9/content/improving-well-being-at-school

Intersectionaliteit en de impact ervan op onderwijsresultaten. [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2023\)17/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2023)17/en/pdf)

Stigmatheorie en de rol ervan in het vormgeven van de dynamiek in de klas. <https://doi.org/10.1080/01612840.2024.2367147>

Bekijk casestudy's en praktijkvoorbeelden.

Zoek gedocumenteerde voorbeelden waarin discriminatie of stigma een invloed had op onderwijscontexten (bijvoorbeeld marginalisering van minderheidsgroepen of pesten op basis van vooroordelen).

Denk na over de resultaten en systemische oorzaken van deze scenario's.

Voorbeelden:

<https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/news/creating-safe-and-inclusive-schools-lgbti-youth>

<https://www.euronews.com/video/2023/12/15/why-does-denmark-have-one-of-europes-lowest-rates-of-bullying>

Stap 2: Voer een reflectieve analyse uit

Voor een reflectieve analyse kunt u een dagboek bijhouden, reflecties schrijven over persoonlijke ervaringen of observaties van discriminatie of vooroordelen in onderwijssituaties.

Zelfreflectie

- Hoe uiten vooroordelen zich in scholen of klascontexten?
- Welke rol speelt stigma in interacties tussen leerlingen onderling of in de relatie tussen leerkracht en leerling?
- Welke structurele of systemische factoren houden deze problemen in stand of helpen ze net te verminderen?

Gebruik van analytische kaders

- Bronfenbrenners ecologische systeemtheorie: onderzoek hoe maatschappelijke, institutionele en individuele factoren op elkaar inwerken en elkaar beïnvloeden.
- Critical Race Theory: analyseer de rol van raciale ongelijkheid en systemische vooringenomenheid in onderwijsuitkomsten.
- Sociale identiteitstheorie: bestudeer groepsdynamieken en discriminatie op basis van identiteit.

Oefening

Pas deze kaders toe om specifieke situaties of hypothetische scenario's te evalueren.

OF

Simuleer praktijksituaties

- Wat-als-analyse:
Herontwerp hypothetisch onderwijsbeleid om specifieke discriminerende praktijken aan te pakken.

Stap 3: Toets uw begrip via toepassing

- Probleemoplossend werken: werk strategieën uit om discriminatie of stigma in onderwijscontexten aan te pakken, gebaseerd op uw verworven inzichten.

- Impact evalueren: reflecteer over hoe deze strategieën concreet kunnen worden geïmplementeerd en welke mogelijke effecten ze kunnen hebben.

Alternatieve toepassing

Na het opbouwen van basiskennis en het analyseren van casestudy's kunt u ook diverse perspectieven verkennen door:

- Documentaires te bekijken of getuigenissen te lezen van personen die getroffen werden door discriminatie in het onderwijs (bijvoorbeeld *He Named Me Malala* of verhalen over desegregatie in scholen).

- Informele gesprekken te voeren met medecursisten, leerkrachten of leden van de gemeenschap om hun ervaringen te begrijpen en zo mogelijke oplossingsstrategieën te formuleren.

- Probleemoplossende strategieën te ontwikkelen die toepasbaar zijn in uw eigen onderwijscontext.

Tool 23: Reflectie op en ondersteuning van genderdiversiteit**Doel van de tool**

LR 3.2B – Pleiten voor gelijkwaardigheid en non-discriminatie in het onderwijs en in de samenleving, in het bijzonder voor mensen met een kwetsbare sociaaleconomische achtergrond of voor wie wordt geconfronteerd met genderdiscriminatie, om ongelijke behandeling te voorkomen.

Deze tool heeft als doel scholen te creëren waar iedereen zich inbegrepen en gerespecteerd voelt. Het is belangrijk om inzicht te hebben in de verschillende dimensies van genderdiversiteit. Genderidentiteit, genderexpressie, biologisch geslacht en seksuele oriëntatie hangen met elkaar samen en beïnvloeden hoe leerlingen zichzelf zien en zich verhouden tot de wereld om hen heen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Hier vindt u een eenvoudig kader – de “genderbread person” – dat u helpt om te reflecteren en ondersteuning te bieden (zie bijlage tool 23).

Instructies voor het gebruik van de tool

Stap 1:

Genderidentiteit verwijst naar iemands diepgewortelde innerlijke beleving van hun gender, die al dan niet overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte werd toegekend.

Zelfreflectie:

- Begrijp ik dat genderidentiteit zich op een spectrum bevindt en meer omvat dan enkel man of vrouw (bijvoorbeeld non-binair, genderqueer)?
- Creëer ik een omgeving waarin leerlingen zich veilig voelen om hun genderidentiteit te verkennen en te uiten?
- Hoe ga ik om met situaties waarin leerlingen vragen of twijfels hebben over hun genderidentiteit?

Ondersteunende strategieën:

- Respecteer en erken steeds de genderidentiteit die een leerling zelf aangeeft, en gebruik de gekozen naam en voornaamwoorden.
- Creëer in de klas ruimte om te leren over diverse genderidentiteiten via literatuur, geschiedenis en maatschappelijke vakken.
- Zorg voor toegang tot leerlingenbegeleiding of ondersteuningsgroepen die gespecialiseerd zijn in genderidentiteit en LGBTQ+-thema's.

Stap 2:

Genderexpressie verwijst naar de manier waarop iemand gender extern tot uiting brengt via kleding, kapsel, gedrag, stem en andere kenmerken.

Zelfreflectie:

- Hoe reageer ik op leerlingen van wie de genderexpressie afwijkt van maatschappelijke normen of verwachtingen?
- Heb ik onbewuste vooroordelen over hoe leerlingen zich “zouden moeten” presenteren op basis van het gender dat ik bij hen veronderstel?
- Biedt mijn school ruimte voor vrije genderexpressie, of zijn er beperkende regels (bijvoorbeeld rond kledij)?

Ondersteunende strategieën:

- Pleit voor flexibele kledingvoorschriften die leerlingen toelaten hun gender te uiten zonder angst voor sancties. Benadruk dat er geen “juiste” manier is om eruit te zien of zich te gedragen op basis van gender.
- Pak pesten of plagen in verband met genderexpressie onmiddellijk en doeltreffend aan, met nadruk op respect voor ieders individualiteit.

Stap 3:

Biologische geslacht verwijst naar fysieke kenmerken zoals chromosomen, hormonen en voortplantingsorganen, die traditioneel worden ingedeeld als mannelijk, vrouwelijk of intersekse.

Zelfreflectie:

- Ben ik mij bewust van het verschil tussen biologisch geslacht en genderidentiteit?
- Hoe ga ik in vakken zoals gezondheidseducatie of andere lessen om met misvattingen of aannames over biologisch geslacht?
- Houd ik in mijn lespraktijk of beleidskeuzes rekening met de ervaringen van intersekse personen?

Ondersteunende strategieën:

- Gebruik inclusieve taal in biologische contexten, bijvoorbeeld “mensen met eierstokken” of “mensen met teelballen” in plaats van automatisch uit te gaan van binaire termen.

- Neem informatie over intersekse personen op in lessen rond gezondheid of biologie, zodat diversiteit in biologisch geslacht genormaliseerd wordt.

Stap 4:

Seksuele oriëntatie verwijst naar tot wie iemand zich emotioneel, romantisch of seksueel aangetrokken voelt. Dit staat los van genderidentiteit en genderexpressie.

Zelfreflectie:

- Creëer ik een klasomgeving waarin leerlingen zich veilig voelen om, indien zij dat wensen, hun seksuele oriëntatie te delen of te verkennen?
- Hoe reageer ik op homofobe of denigrerende taal bij leerlingen of collega's?
- Ben ik bereid en in staat om stereotypen of misvattingen over seksuele oriëntatie te benoemen en te weerleggen wanneer ze opduiken?

Ondersteunende strategieën:

- Gebruik inclusieve voorbeelden van diverse gezinsvormen en relaties in klasgesprekken en leermaterialen, en zorg voor zichtbare signalen van steun, zoals bondgenootstickers, safe space-affiches of deelname aan bewustmakingscampagnes.
- Besteed aandacht aan LGBTQ+-representatie in het curriculum, bijvoorbeeld door historische figuren, auteurs of wetenschappers uit de LGBTQ+-gemeenschap in de kijker te zetten.

Referenties:

Cavaria. (n.d.). Genderkoek. çavaria. <https://cavaria.be/genderkoek>

ILGA Portugal. (n.d.). Schools OUT. ILGA Portugal. <https://www.ilga-portugal.pt/projetos/schools-out>

Bilitis Resource Center. (n.d.). School cycle. Schools Out. <https://schools.bilitis.org/school-cycle>

Bijlage tool 23: The Genderbread Person

The Genderbread Person

Gender doesn't always mean either / or; it can often be a mixture of different factors and characteristics. Here is a guide designed to help you understand a little more about gender identity.

Gender Identity

Gender identity refers to how you think about yourself. Rather than your biological sex. Some people may be born Male and prefer to identify as Female. Some people do not identify as any gender at all, and may refer to themselves as agender or non-gendered.

Gender Expression

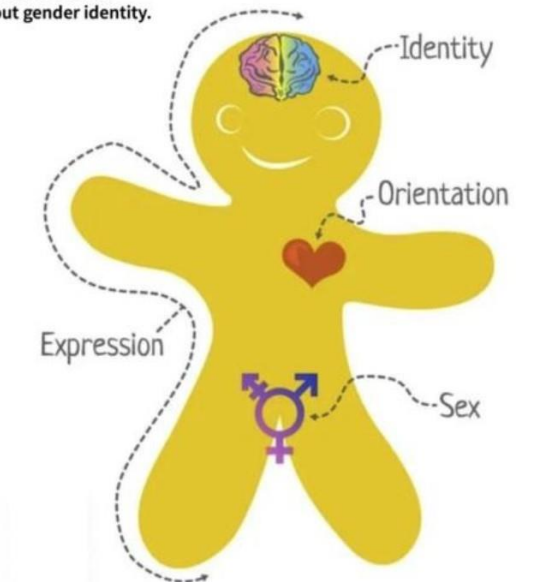
This is how your gender is presented through your physical appearance, actions and demeanor. This can often be based on "gender norms" or the way our society perceives gender.

Attraction

This is the type of person you are generally attracted to; this can determine your sexual orientation. Attraction can be emotional, sexual, physical and/or spiritual. Some people don't experience sexual attraction and may refer to themselves as asexual.

Biological Sex

This is usually determined by birth, based on observation of genitals. Chromosomes, hormones, genes and internal sex organs also contribute to the makeup of your biological sex.

Everyone is unique and nobody should be pressured into deciding their identity; identity can change throughout your life, so there is no need to panic or feel like you don't fit in. Everybody is different and this needs to be both respected and celebrated.

Tool 24: Consensus ~ Laten we luisteren!

Doel van de tool

LR 3.3B – Zelfreflectieve en onderhandelings technieken toepassen om consensus op te bouwen binnen onderwijscontexten.

Deze tool heeft als doel consensusvorming te ondersteunen. Om tot consensus te komen, is het noodzakelijk om actief te luisteren tijdens het proces. Actief luisteren is een complex gedrag dat specifieke vaardigheden vereist. Deze tool helpt u om die vaardigheden te ontwikkelen, zodat u de dialoog kunt behouden, de boodschap correct kunt ontcijferen, relaties kunt versterken en tot een gedeeld begrip kunt komen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

De tool is gebaseerd op het Chinese pictogram dat het woord “luisteren” voorstelt. Elk onderdeel van het pictogram heeft een eigen betekenis, die u kunt verkennen en inoefenen.

Stap 1. Verken het pictogram en maak u vertrouwd met elk onderdeel.

Stap 2. Lees de korte definitie en tips bij elk onderdeel

Stap 3. Pas het geleerde toe in uw volgende gesprek met iemand.

Korte beschrijving

Luisteren is meer dan enkel horen. Het vraagt om betrokkenheid in dialoog, het uitwisselen van boodschappen en feedback, en het opbouwen van een gedeelde betekenis. Het Chinese pictogram bestaat uit vijf onderdelen, die elk specifieke vaardigheden en handelingen vereisen:

- Oren – het vermogen om actief deel te nemen aan het gesprek.
- Ogen – het ontcijferen van non-verbaal gedrag en onderliggende betekenissen.
- Ongedeelde aandacht – het vermogen om volledige aandacht en geruststelling te bieden.
- Hart – empathie en validatievaardigheden
- Koning (intellect) – het analyseren en begrijpen van de boodschap.

Op de volgende pagina kunt u elke dimensie van actief luisteren verder verkennen.

1. **Oren.** Luisteren begint met het daadwerkelijk horen van uw gesprekspartner en hem of haar laten voelen dat u aanwezig bent en bereid bent deel te nemen aan het gesprek. Zich positioneren in een luisterrelatie betekent dat u bewust aandacht heeft voor bepaalde verbale en non-verbale aspecten. Let daarom op:

- de afstand tussen u en uw gesprekspartner (in de meeste Europese contexten ongeveer een armlengte);
- uw houding (ontspannen);
- het oogcontact (regelmatig);
- uw gelaatsuitdrukking (in overeenstemming met uw emoties);
- uw stem (volume en spreektempo);
- uw bewegingen.

Het hoofddoel is een dialoogrelatie op te bouwen die constructief en niet-agressief is.

2. **Ogen.** Non-verbaal gedrag is essentieel. Observeer dit regelmatig en probeer patronen in bewegingen en gebaren te herkennen. Houd in gedachten dat gelaatsuitdrukking en stemtoon vaak meer informatie overbrengen dan woorden. Let op signalen van spanning die op een mogelijke confrontatie kunnen wijzen en probeer het gesprek in dat geval te de-escaleren.

3. **Ongedeelde aandacht.** Het is belangrijk om uw gesprekspartner te laten voelen dat u aanwezig bent, betrokken bent en samen naar een oplossing zoekt. U doet dit door boodschappen te geven die de dialoog ondersteunen. Tijdens een onderhandeling is het essentieel om te tonen dat u de ander begrijpt en positief benadert. Druk dit expliciet uit met bevestigende uitspraken, zoals: “Ik waardeer uw uitleg”, “Dank u om dit te delen”, “Ik zie dat u naar een oplossing zoekt” of “Ik besef dat het niet gemakkelijk is om dit te zeggen.” Deze uitspraken maken geen deel uit van de oplossing zelf, maar geven uw gesprekspartner het gevoel dat u luistert en hun gevoelens en gedachten erkent.

4. **Hart.** Elke assertieve dialoog steunt op empathie en validatie. Valideren betekent dat u de emoties en het gedrag van de ander erkent. Validerende uitspraken drukken onvoorwaardelijke acceptatie en een niet-oordelende houding uit. Het is moeilijk om consensus te bereiken in een confronterende sfeer waarin gesprekspartners zich genegeerd of negatief beoordeeld voelen. Validerende boodschappen hangen vaak samen met het correct ontcijferen van wat de ander bedoelt (zie voorbeelden hieronder).

5. **Intellect.** Het in real time ontcijferen van verbale boodschappen is geen eenvoudige opdracht en vraagt een grote mate van cognitieve betrokkenheid. Binnen een positieve dialoogcontext heeft ontcijferen twee betekenissen:

- Ontcijferen wat er gezegd wordt. Om tot een gedeeld begrip te komen, is het zinvol om te parafraseren, samen te vatten en verduidelijkende vragen te stellen. Parafraseren betekent dat u het onderwerp in uw eigen woorden herformuleert en nagaat of uw interpretatie klopt. Door samen te vatten kunt u rechtstreeks controleren of uw begrip correct is.

- Ontcijferen van de emotie van uw gesprekspartner en die verbinden met het gedrag of de boodschap. In dit model gaan we ervan uit dat gedrag (ook verbaal gedrag) voortkomt uit emoties, die op hun beurt bepaald worden door de cognitieve interpretatie van een (vaak stressvolle) situatie. Wij nemen enkel het gedrag waar, dus moeten we proberen terug te redeneren naar de onderliggende emotie en de bijbehorende gedachte te valideren. Valideren betekent niet dat u het gedrag goedkeurt, maar wel dat u de motieven ervan begrijpt vanuit het perspectief van uw gesprekspartner. Voorbeelden van uitspraken die zowel ontcijferen als valideren:

1. “U voelt zich gefrustreerd omdat de dingen niet verlopen zoals u had verwacht.”
2. “U lijkt zich hieraan te storen. Ik begrijp wat er voor u op het spel staat.”
3. “U voelt zich alleen. U denkt dat niemand moeite doet om het te laten slagen.”

Het eerste deel van de uitspraak ontcijfert de emotie. Het tweede deel verbindt die emotie met de onderliggende gedachte.

Zelfreflectie

Tips voor uw volgende gesprek:

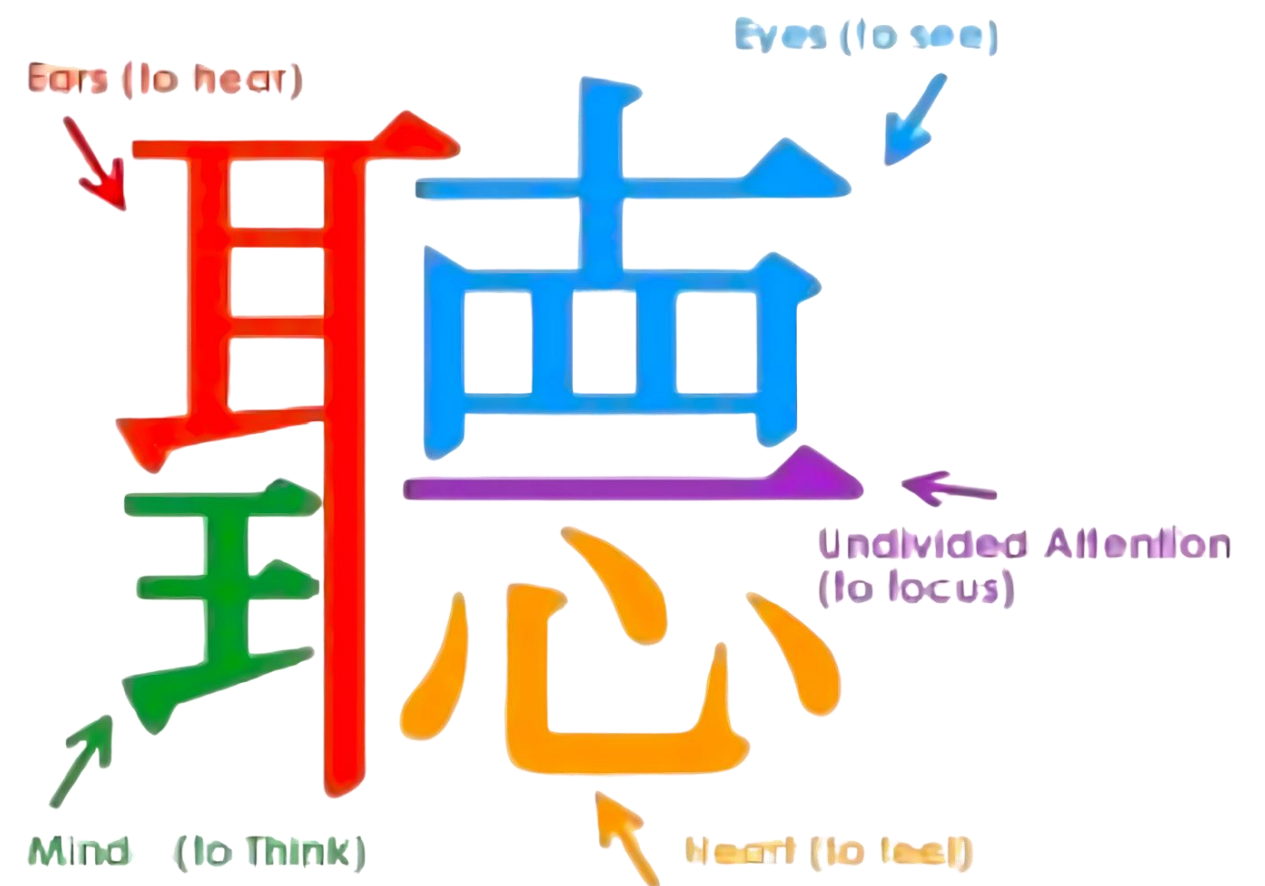
- Wees u bewust van de context waarin het gesprek plaatsvindt.
- Stem uw houding, gebaren en gelaatsuitdrukking af op een open en positieve communicatie. Probeer constructieve signalen uit te zenden.
- Stel uw gesprekspartner gerust door actief te reageren, feedback te geven en bevestigende uitspraken te doen die tonen dat u betrokken bent in de dialoog.
- Hanteer een open en positieve houding, gebaseerd op onvoorwaardelijke acceptatie en een niet-oordelende ingesteldheid.
- Probeer verbale boodschappen te ontcijferen en te valideren door onderliggende emoties en mogelijke gedachten te herkennen.
- Parafraseer en herformuleer om na te gaan of u de boodschap correct hebt begrepen.

Billington, S., & McKay, S. (2022). Hoofdstuk 4: Het publiek laten luisteren. In Spreken in het openbaar. SLCC Pressbooks. <https://slcc.pressbooks.pub/comm1020/chapter/chapter-4/>

Martins, J. (24 mei 2025). Effectief actief luisteren: voorbeelden, technieken en oefeningen.

Asana. <https://asana.com/resources/actief-luisteren>

Bijlage tool 24: Consensus 'Laten we luisteren!' Chinees model

Tool 25: Perspectieven herkaderen via empathie

Doel van de tool

LR 4.1B – De samenhang analyseren tussen overtuigingen, behoeften, emoties en gedrag om verschillen in menselijke reacties en attitudes te verklaren.

Er bestaat een complexe wederzijdse beïnvloeding tussen gedachten, gevoelens en gedrag. Een bepaalde interpretatie van een situatie roept specifieke gevoelens op, die op hun beurt aanzetten tot een bepaalde gedragsreactie.

De eerste, onmiddellijke interpretaties van situaties (automatische gedachten) hangen samen met onze mindset of ons denkkader, dat gevormd wordt door ons overtuigingssysteem. Mensen ontwikkelen verschillende overtuigingen tijdens hun kindertijd en adolescentie, beïnvloed door uiteenlopende culturele en sociale waarden en normen, opvoedingsgewoonten, onderwijs- en disciplineringspraktijken en diverse levenservaringen. Daardoor kunnen mensen dezelfde gebeurtenis op verschillende manieren interpreteren. Wanneer we empathie beoefenen, bekijken we de situatie vanuit het perspectief van de ander en interpreteren we die vanuit diens denkkader. Dit kan leiden tot andere emotionele en gedragsmatige reacties.

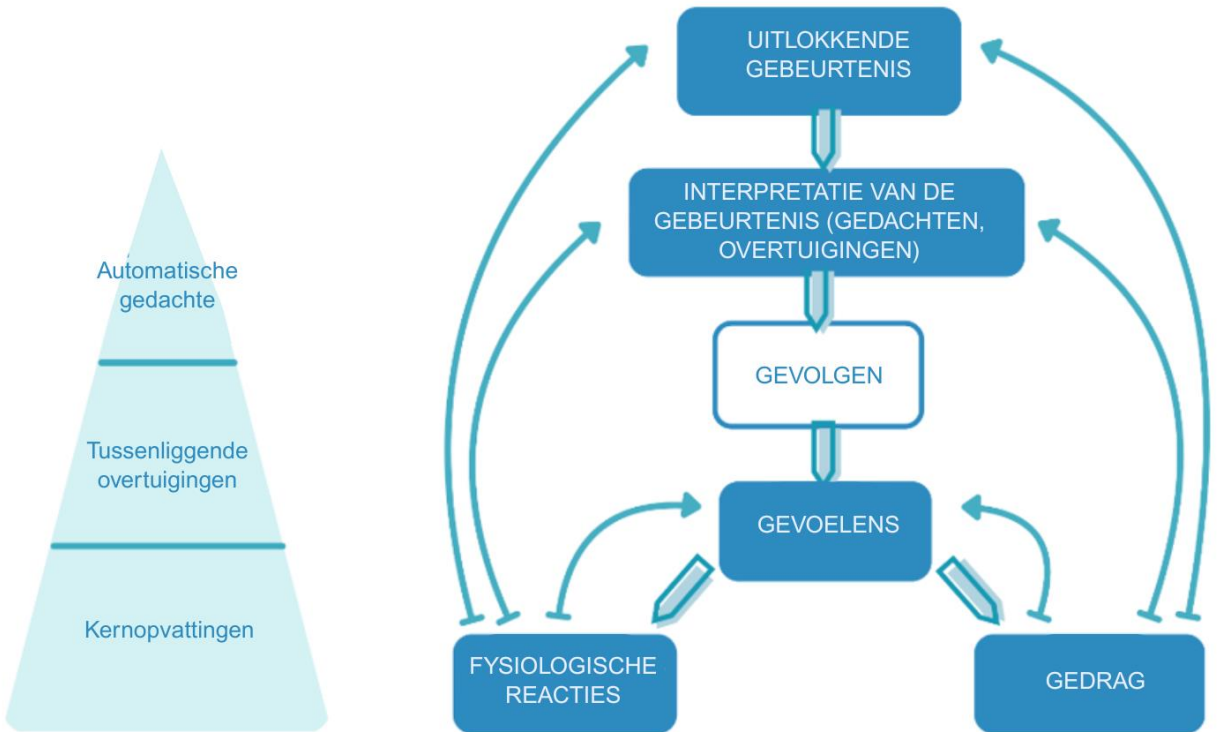
Deze tool leert u hoe u empathischer kunt worden en hoe u een situatie vanuit andere perspectieven kunt verkennen. Dit helpt u om flexibeler en begripvoller te worden en minder vatbaar te zijn voor vooroordelen en discriminatie.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Kies een stressvolle of conflictuele situatie

Selecteer een situatie waarin u een stressvolle of conflictuele interactie had met een andere persoon. Gebruik het volgende model (figuur 1) om die situatie te analyseren en uw gedachten, emoties en gedragingen te reconstrueren.

- A (uitlokkende gebeurtenis): Waar? Wanneer? Met wie? Wat gebeurde er?
- B (overtuigingen): Welke gedachte of welk beeld kwam als eerste in u op?
- C (gevolgen):
- Gevoelens: Wat voelde u daarbij?
- Fysiologische reacties: Wat merkte u in uw lichaam?
- Gedrag: Wat deed u?

Tool 25 - Figuur 1: Cognitief ABC-model

Stap 2: Reflectievragen

Waarom beschouwt u uw onmiddellijke interpretatie van de situatie als geldig?

U denkt dit omdat u ervan overtuigd bent dat u ...

U denkt dit omdat u ervan overtuigd bent dat mensen/mannen/vrouwen ...

U denkt dit omdat u ervan overtuigd bent dat de wereld/het leven ...

Is uw interpretatie een feit of een mening?

Stap 3: Verander van perspectief

• Is uw interpretatie de enige mogelijke?

- Reflecteer over de vraag of uw onmiddellijke interpretatie beïnvloed wordt door uw persoonlijke overtuigingen, culturele normen of levenservaringen.

- Stel uzelf de vraag: “Bekijk ik deze situatie vanuit een cultureel referentiekader dat kan verschillen van dat van anderen?”

- **Zou iemand anders deze situatie anders interpreteren? Waarom?**

- Denk na over hoe iemand met een andere culturele, sociale of persoonlijke achtergrond dezelfde gebeurtenis zou kunnen ervaren.

- Voorbeeld: “In mijn cultuur is direct oogcontact een teken van respect, maar in een andere cultuur kan dit als confronterend worden ervaren. Hoe kan dit verschil de interpretatie beïnvloeden?”

- Wat kan verschillen in interpretatie en reacties verklaren?

- Verken factoren zoals:

- Culturele normen: Hoe beïnvloeden maatschappelijke waarden, tradities en opvoeding onze verwachtingen en reacties?

- Sociale rollen: Hoe beïnvloeden gender, leeftijd of professionele rol onze kijk op situaties?

- Levenservaringen: Hoe kunnen eerdere ervaringen leiden tot uiteenlopende emotionele of gedragsmatige reacties?

- Reflectievragen:

- “Welke culturele of persoonlijke vooroordelen hebben mijn eerste interpretatie mogelijk beïnvloed?”

- "Hoe kan het begrijpen van een ander perspectief mij helpen om met meer empathie en flexibiliteit te reageren?”

Stap 4: Voel het verschil!

Richt u op een andere, alternatieve interpretatie (cognitie) van de situatie en sta stil bij de vraag hoe deze nieuwe interpretatie uw gevoelens en gedrag beïnvloedt.

Zelfreflectie

- Wat heb ik geleerd over mijn onmiddellijke interpretaties?
- Hoe heeft het verkennen van alternatieve perspectieven mijn gevoelens of gedrag veranderd?

Tool 26: Culturele denkkaders verkennen

Doel van de tool

LR 4.2.B – Toelichten hoe verschillende sociale en culturele achtergronden leiden tot uiteenlopende mindsets en waarden, en zo verschillen in attitudes en reacties verklaren.

Deze tool helpt u eerst te reflecteren op uw eigen culturele patronen en communicatieve aannames, en vervolgens een empathische routekaart te ontwikkelen om iemand met een andere culturele achtergrond beter te begrijpen. De tool bevordert intercultureel bewustzijn, perspectiefneming en flexibiliteit in communicatie.

Beschrijving van het gebruik van de tool

De tool bestaat uit twee fasen:

Fase 1: Uw eigen culturele bril herkennen

Deze eerste fase begeleidt u bij het in kaart brengen van uw eigen communicatiepatronen en geïnternaliseerde culturele verwachtingen.

Stap 1: Kies een cultureel focusdomein

Selecteer één van de volgende culturele dimensies. U kunt later terugkeren om ook de andere dimensies te verkennen.

- Expressie van gevoelens
- Omgang met autoriteit en hiërarchie
- Directe versus indirecte communicatiestijlen

Stap 2: Zelfevaluatievragenlijst

Beoordeel uzelf voor elke onderstaande stelling op een schaal van 1 (zelden) tot 5 (altijd).

Stellingen	Score (1–5)
Ik ben mij ervan bewust dat mijn culturele achtergrond invloed heeft op hoe ik communiceer en anderen interpreteer.	
Ik houd er rekening mee dat anderen zorg, respect of emoties anders kunnen uitdrukken dan ik.	
Ik probeer verschillen eerst te begrijpen voordat ik ze beoordeel.	
Ik kan mijn communicatiestijl aanpassen aan de waarden of normen van anderen.	
Zelfs op momenten van ongemak probeer ik verbonden te blijven wanneer culturele verschillen zichtbaar worden.	

Stap 3: Reflectievragen

Beantwoord minstens twee van de volgende vragen:

- Welke culturele waarden beïnvloeden het meest hoe ik communiceer en verbinding maak?
- Wanneer ben ik geneigd iets als “fout” of “vreemd” te bestempelen?
- Welke persoonlijke behoeften of waarden kunnen achter die oordelen schuilgaan?

Fase 2: Een empathische reis naar een andere cultuur in kaart brengen

In deze tweede fase ontwikkelt u een plan om iemand met een andere culturele achtergrond met nieuwsgierigheid en zorg te benaderen.

Stap 1: Kies een cultuur om te verkennen

U kunt een groep kiezen op basis van ervaring of interesse, bijvoorbeeld:

- Een ouderprofiel (bijvoorbeeld met migratieachtergrond, landelijk, conservatief);
- Een leerlingprofiel (bijvoorbeeld stedelijk, minderheidsgroep, kritisch tegenover autoriteit);
- Een collega- of teamprofiel (bijvoorbeeld sterk religieus, ouder, traditiegericht).

Stap 2: Ontwerp een empathisch verkenningsplan

Gebruik de volgende reflectiethema’s om de cultuur te verkennen en u bewuster voor te bereiden op verbinding.

Onderwerp voor zelfreflectie	Uw reactie
Wat is de historische of sociale achtergrond van deze groep?	
Hoe worden waarden zoals respect, hulp en grenzen uitgedrukt?	
Hoe wordt met conflicten omgegaan of hoe worden ze vermeden?	
Hoe voel ik mij doorgaans wanneer ik in interactie ga met deze culturele groep?	
Welke aannames of vooroordelen draag ik mogelijk met mij mee?	
Wat kan ik lezen, beluisteren of navragen om deze groep beter te begrijpen?	
Welke van mijn eigen waarden kunnen een betekenisvolle verbinding ondersteunen?	

Stap 3: Formuleer een culturele intentieverklaring

“Om mij dieper te verbinden met deze cultuur, kies ik ervoor om ____ als leidende houding aan te nemen. Dit helpt mij trouw te blijven aan de waarde van ____ en tegelijk tegemoet te komen aan de behoefte aan ____.”

Suggesties voor gebruik en aanpassing

Leerkrachten kunnen deze tool gebruiken als voorbereiding of reflectie-instrument vóór zij in contact treden met gezinnen of gemeenschappen met een andere culturele achtergrond dan hun eigen. De tool kan ook ingezet worden tijdens professionaliseringsmomenten rond inclusieve communicatie en cultuursensitief lesgeven.

Tool 27: Gegronde empathiemapping**Doel van de tool**

LR 4.3B – Communicatiestrategieën toepassen die gebaseerd zijn op wederzijds respect, authenticiteit, onvoorwaardelijke aanvaarding, actief luisteren en empathie, om gezonde, vertrouwensvolle en sterke relaties op te bouwen.

Deze tool bevordert zowel emotionele verbondenheid als lichamelijk bewustzijn, door principes van geweldloze communicatie (NVC) te integreren met fysieke aanwezigheid.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Vorbereiding:

- Zoek een rustige plek waar u comfortabel kunt zitten of staan. Zorg, indien mogelijk, voor zo weinig mogelijk afleiding.
- Voorzie de benodigde materialen: empathievragen en twee blanco bladen (of druk het werkblad voor empathiemapping af indien mogelijk).

Stap 1: Grond oefening (lichamelijk bewustzijn):

- Ga staan of zitten met uw voeten stevig op de grond.
- Sluit uw ogen en neem drie diepe ademhalingen. Voel bij elke ademhaling de verbinding tussen uw lichaam en de grond.
- Richt uw aandacht op lichamelijke gewaarwordingen: spanning, ontspanning, warmte of koelte.

Stap 2: Empathiemapping

- Gebruik de aangereikte vragen om het volgende te verkennen:
 - Wat neem ik waar bij de andere persoon? (Maak een onderscheid tussen observaties en oordelen.)
 - Welke gevoelens zou de ander kunnen ervaren?
 - Welke behoeften zouden onder die gevoelens kunnen liggen?
 - Hoe kan ik mijn begrip op een meelevende manier uitdrukken?

Sta op en 'kruip in hun huid' door fysiek een andere houding aan te nemen of even rond te lopen. Stel je voor hoe het zou voelen om hen te zijn. Gebruik de vragen opnieuw voor de ander.

Stap 3: Persoonlijke reflectie:

- Keer terug naar uw oorspronkelijke positie.
- Reflecteer over uw eigen gevoelens en behoeften tijdens de interactie. Gebruik zelfempathie om uw perspectief te begrijpen, terwijl u verbonden blijft met de beleving van de ander.

Stap 4: Actieplan:

- Noteer één concrete actie die u bij een volgende interactie zult toepassen om meer empathie te tonen.

Zelfreflectie

- " Wat heb ik opgemerkt over de relatie tussen lichamelijke verankering en emotioneel bewustzijn?"
- “Hoe heeft het innemen van het perspectief van de ander mijn begrip veranderd?”
- “Wat zal ik de volgende keer anders doen om empathie in mijn interacties te versterken?”

Benodigd materiaal / middelen

- Werkblad Empathiemapping: met rubrieken voor “Observaties”, “Gevoelens”, “Behoeften” en “Verzoeken”.
- Optioneel: geluidsopname met begeleide grondingsoefeningen.
- Optioneel: een kleine spiegel om tijdens zelfreflectie gelaatsuitdrukkingen te observeren.
- Bijlage

Bijlage tool 27: Gegronde empathiemapping

VANUIT MEZELF				
VERZOEK	Hoe kan ik mijn begrip op een meelevende manier uitdrukken?	Welke behoeften zouden onder deze gevoelens kunnen liggen?	Welke gevoelens zouden zij kunnen ervaren?	Wat neem ik waar bij de andere persoon?
BEHOEFTE				
GEVOEL				
OBSERVATIE				

VANUIT DE ANDER				
VERZOEK	Wat neem ik waar bij de andere persoon?	Welke gevoelens zouden zij kunnen ervaren?	Welke behoeften zouden onder deze gevoelens kunnen liggen?	Hoe kan ik mijn begrip op een meelevende manier uitdrukken?
BEHOEFTE				
GEVOEL				
OBSERVATIE				

Tool 28: De dialoog gaande houden

Doel van de tool

LR 5.1B – Openheid (verbondenheid) en eerlijke interacties verwoorden om authentieke dialoog te bevorderen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Inleiding

We ervaren allemaal dat bepaalde uitspraken van anderen ons kunnen raken. Een collega, een ouder, een leerling ... kan iets zeggen dat moeilijk is om te horen. Op zo'n moment is het niet altijd eenvoudig om actief en empathisch te blijven luisteren. U kunt de boodschap te persoonlijk opnemen, impulsief of defensief reageren en zo weinig ruimte laten voor de ander om eerlijk te spreken vanuit zijn of haar gevoelens en behoeften. Het wordt dan moeilijk om de dialoog gaande te houden en elkaar werkelijk te begrijpen.

Het doel van deze tool is u in dergelijke situaties te ondersteunen, zodat de dialoog kan blijven voortbestaan. De tool helpt u om een zelfcheck te doen en bewust te worden van hoe u naar de boodschap luistert en hoe die boodschap u beïnvloedt. Hij ondersteunt u bij het ervaren en begrijpen van uw eigen gevoelens en behoeften (zelfempathie). Dit innerlijke proces helpt u om uw reacties beter te reguleren en impulsieve of defensieve reacties te vermijden. Het stimuleert u om even te pauzeren en te reflecteren vóór u reageert, zodat u doordachter kunt antwoorden. Daarnaast helpt de tool u om de ander uit te nodigen om eerlijk te spreken vanuit zijn of haar gevoelens en behoeften, zodat u hen werkelijk kunt begrijpen (empathie).

Beschrijving van het gebruik van de tool

Gebruik deze tool als zelfreflectie-instrument. Denk terug aan een situatie waarin iemand iets zei dat moeilijk was om te horen en waarin het lastig was om de dialoog voort te zetten. Volg de stappen op de poster om de situatie te analyseren. Houd bij het gebruik van de poster rekening met het volgende:

- We gebruiken de beelden van de jakhals en de giraf als metafoor voor de manier waarop we communiceren.

- De jakhals communiceert oordelend, kritisch, defensief en impulsief. De giraf

communiceert vanuit het hart en heeft de intentie om verbinding te maken.

- Deze oefening helpt u om zich bewust te worden van de vier mogelijke manieren om een boodschap te horen: van jakhals-taal – waarbij u zichzelf en/of de ander verwijt – naar giraf-taal – waarbij u kiest voor zelfempathie en empathie. Zelfempathie is een belangrijke eerste stap om uw reacties beter te reguleren. Bewegen richting (zelf)empathie betekent dat u de intentie heeft om verbinding te maken en zowel uw eigen gevoelens en behoeften als die van de ander wilt begrijpen, zodat de dialoog kan blijven voortgaan.

- Houd er rekening mee dat het helpend kan zijn om uzelf eerst toe te laten de ander of uzelf te “beschuldigen”, zodat u die energie kunt loslaten en uit uw systeem kunt laten gaan, vóór u de stap zet naar (zelf)empathie.

- Wanneer u in een gelijkaardige situatie reageert, kunt u proberen de drie elementen – observaties, nieuwsgierigheid naar gevoelens en empathie voor de behoeften van de ander – in uw antwoord te integreren, zoals voorgesteld in de vierde manier van horen (empathie). Zo nodigt u de ander uit om eerlijk te spreken vanuit zijn of haar gevoelens en behoeften.

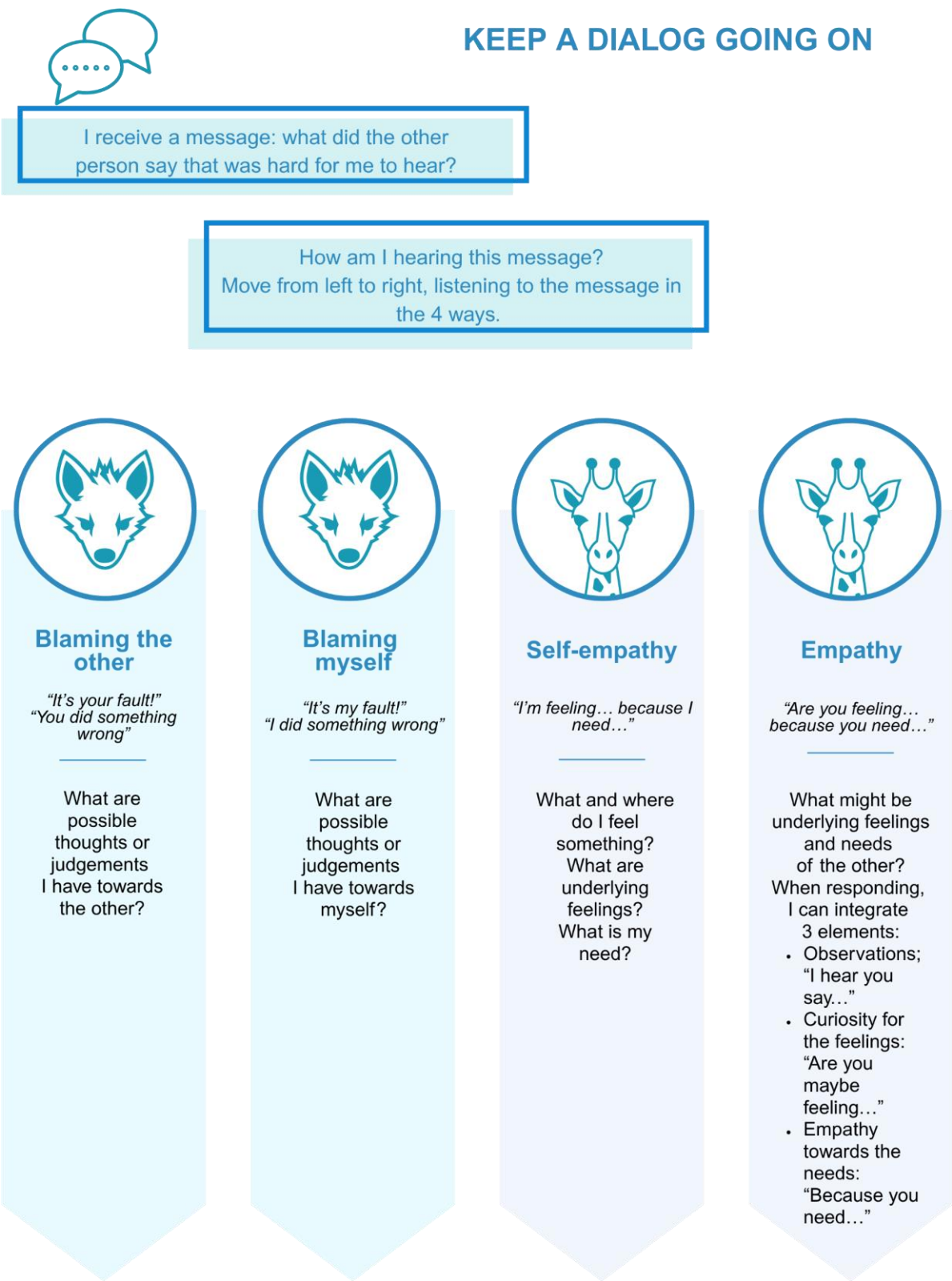
Benodigd materiaal / middelen

Poster 'houd een dialoog gaande'. U kunt de poster afdrukken en ophangen in uw schoolomgeving.

Zelfreflectie (ideeën om verdere persoonlijke groei en verbetering te ondersteunen).

- Groeit mijn bewustzijn van hoe ik boodschappen hoor en hoe ik reageer in situaties?
- Groeit mijn bewustzijn van mijn eigen gevoelens en behoeften in verschillende situaties?
- Op welke manier beïnvloedt dit de manier waarop ik reageer?
- Hoe groei ik in empathie voor mezelf en voor de ander? In het werkelijk begrijpen van gevoelens en behoeften?
- Hoe groei ik in het gaande houden van een dialoog waarin ik de ander uitnodig om eerlijk te spreken vanuit zijn of haar gevoelens en behoeften?

Bijlage tool 28: De dialoog gaande houden

Tool 29: De zes denkhoeden voor het stellen van grenzen

Doel van de tool

LR 5.3B – Het waarderen en meenemen van ieders noden in besluitvorming bevorderen om samenwerking en het samen leven/werken te waarborgen.

U zult in staat zijn om uw persoonlijke grenzen te identificeren, strategieën te ontwikkelen om uw grenzen assertief te communiceren, een beter inzicht te verwerven in de impact van grenzen op relaties en de tool “Zes denkhoeden” toe te passen op uiteenlopende dubbelzinnige of conflictuele situaties.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Inleiding

De tool “Zes denkhoeden” helpt om alle aspecten van een kwestie te verkennen, zodat er niets belangrijks over het hoofd wordt gezien. Door elke denkhoed te gebruiken, kunt u:

- **Vooringenomenheid vermijden** door het probleem vanuit verschillende invalshoeken te bekijken;
- **Betere beslissingen nemen** omdat u niet alleen feiten, maar ook emoties, risico's en creatieve oplossingen meeweegt;
- **De communicatie verbeteren** omdat de tool gestructureerd denken stimuleert en u helpt ideeën helder te verwoorden, zeker in groepsgesprekken.

De Zes denkhoeden stap voor stap gebruiken

1. Bepaal de grens: formuleer duidelijk welke grens u wilt stellen. Wees zo concreet mogelijk over wat u wel en niet aanvaardbaar vindt.

2. Zet de denkhoeden in: koppel elke denkhoed aan een ander aspect van het grensstellingsproces:

* **Witte hoed:** focus op de feiten die bij de situatie horen. Welke concrete gedragingen of acties bezorgen mij een ongemakkelijk gevoel?

* **Rode hoed:** verken mijn emoties en gevoelens bij de situatie. Wat doet het met mij wanneer deze grens overschreden wordt?

* **Zwarte hoed:** breng mogelijke negatieve gevolgen in kaart van het wel of niet stellen van deze grens. Welke risico's zijn er?

* **Gele hoed:** bekijk de positieve effecten van het stellen van deze grens. Hoe zal dit mijn welzijn verbeteren?

* **Groene hoed:** bedenk creatieve manieren om mijn grens te communiceren en te bewaken.

Welke alternatieve aanpakken zijn mogelijk?

Wat zijn enkele alternatieve benaderingen?

* **Blauwe hoed:** vat het geheel samen en maak een actieplan. Welke concrete stappen zal ik zetten om deze grens effectief toe te passen?

3. Begeleid een gestructureerde gesprek: stuur het gesprek door vragen te stellen die passen bij elke denkhoed.

4. Ideeën noteren: Houd de ideeën die die tijdens het gesprek naar voren komen bij. Dit helpt u om patronen te herkennen en een doordacht actieplan te ontwikkelen.

5. Stel een actieplan op: Werk een concreet plan uit voor hoe u uw grens aan anderen zult communiceren en hoe u die zult bewaken.

Voorbeeldscenario: Een grens stellen tegenover ene collega

Probleem: Een collega vraagt u regelmatig om extra taken op te nemen, ook wanneer u al druk bezig bent met uw eigen werk.

Dialogo:

Collega: “Ik weet dat u het druk hebt, maar kunt u mij helpen met deze taak? Het moet vandaag echt af.”

U (White Hat): "Je hebt me de afgelopen twee weken vijf keer gevraagd om te helpen met extra taken, en ik heb mijn best gedaan om je te helpen."

U (Rode Hoed): "Maar eerlijk gezegd voel ik mij overweldigd en gestrest wanneer ik bovenop mijn eigen werk extra taken blijf aannemen.”

U (Zwarte Hoed): "Als ik telkens ja blijf zeggen, loop ik achter met mijn eigen werk. U zou kunnen denken dat ik niet ondersteunend ben, en dat kan onze samenwerking beïnvloeden.”

U (Gele Hoed): "Door hier duidelijke grenzen te stellen, kan ik mij beter concentreren op mijn eigen werk, mijn stress verminderen en toch een betrokken teamlid blijven.”

U (Groene Hoed): "Misschien kunnen we duidelijke afspraken maken over wanneer u hulp nodig hebt. Als u mij op voorhand verwittigt, kan ik bekijken of het past. We kunnen ook iemand anders aanspreken als ik niet beschikbaar ben.”

U (Blauwe Hoed): "Vanaf nu zal ik duidelijk aangeven wanneer ik kan helpen en wanneer mijn werklast dat niet toelaat. Zo weet u beter wanneer ik beschikbaar ben.”

Collega: "Oké, ik begrijp het. Dank u om dat te zeggen. Ik zal de volgende keer proberen vroeger te vragen.”

U: "Prima, laten we samen bekijken hoe we dit goed kunnen afstemmen.”

Suggesties voor gebruik in de klas

- **Groepsgesprekken:** gebruik de denkhoeden om leerlingen op een gestructureerde en speelse manier te begeleiden bij het stellen en respecteren van grenzen. Wijs elke leerling een hoed toe om participatie en verschillende perspectieven te stimuleren.

- **Conflicten oplossen:** pas de tool toe bij meningsverschillen of uitdagingen in de klas om leerlingen samen naar oplossingen te laten zoeken.
- **Reflecteren via schrijven:** laat collega's of leerlingen na het gebruik van de tool reflecteren over wat zij geleerd hebben en hoe zij deze strategieën in het dagelijks leven kunnen toepassen.

Voor professionele samenwerking of oudercontacten

- **Teamgerichte probleemoplossing:** gebruik de denkhoeden tijdens teamvergaderingen om vraagstukken te analyseren of om manieren te bedenken om leerlingen beter te ondersteunen.
- **Gesprekken met ouders:** pas de techniek aan om grenzen of verwachtingen op een duidelijke, respectvolle en oplossingsgerichte manier te bespreken.

Benodigde materialen / middelen

Een kleurenposter (liggend formaat) van de zes denkhoeden (zie bijlage). U kunt de poster afdrukken en ophangen in uw schoolomgeving.

Bibliografie

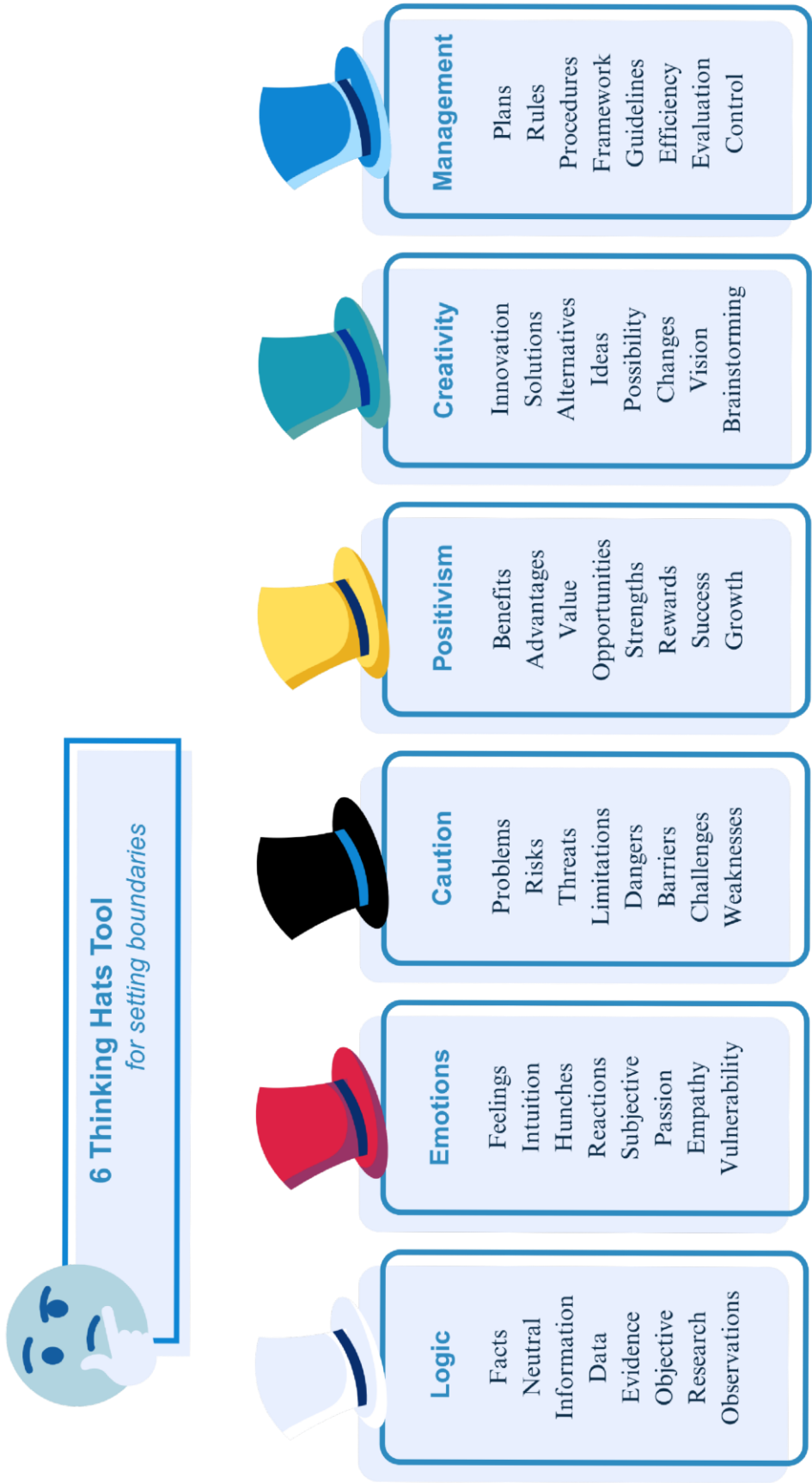
- de Bono, Edward. Six Thinking Hats. Little, Brown and Company, 1985.
- MindTools. "Six Thinking Hats: A Tool for Group Discussion and Individual Thinking." https://www.mindtools.com/pages/article/newCT_07.htm

The Six Thinking Hats door Edward de Bono voor het verzamelen van feedback https://youtu.be/5Yi7G2-UgIM?si=FbSFBYaioD6m_8_j

Zelfreflectie

1. Hoe heeft het gebruik van de zes denkhoeden-techniek mij geholpen om duidelijker na te denken over het stellen van mijn grenzen?
2. Welke 'hoed' vond ik het moeilijkst om te gebruiken, en waarom?
3. Welke acties ga ik ondernemen om mijn plan voor het stellen van grenzen in praktijk te brengen?

Bijlage tool 29: De zes denkhoeden voor het stellen van grenzen

Tool 30: Model voor besluitvorming op basis van consent

Doel van de tool

LR 5.3B – Het waarderen en meenemen van ieders noden in besluitvorming bevorderen om samenwerking en het samen leven/werken te waarborgen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool introduceert het Consent-Based Decision-Making Model (CDMM) om inclusieve en efficiënte groepsbesluitvorming te bevorderen. Door de nadruk te leggen op consent in plaats van consensus, leren cursisten hoe zij bezwaren constructief kunnen behandelen en effectief kunnen samenwerken om oplossingen te vinden die rekening houden met diverse behoeften.

Hoe gebruikt u de tool?

Stap 1: Verduidelijk het voorstel

Presenteer een voorstel of vraagstuk aan de groep.

Zorg ervoor dat alle cursisten het voorstel begrijpen door verduidelijkende vragen te stellen.

Stap 2: Verzamel reacties

Vraag de cursisten om hun eerste gedachten of emotionele reacties te delen.

Deze stap is gericht op het begrijpen van perspectieven, niet op discussiëren of evalueren.

Stap 3: Verfijn het voorstel

Gebruik de ontvangen feedback om het voorstel gezamenlijk bij te sturen.

Moedig cursisten aan om verbeteringen voor te stellen die tegemoetkomen aan uiteenlopende bezorgdheden.

Stap 4: Houd een consentrone

Ga de groep rond en vraag of iemand “zwaarwegende bezwaren” heeft tegen het aangepaste voorstel.

Leg uit dat het doel niet perfectie is, maar een oplossing waar iedereen mee kan leven. Stel de vraag: “Is het voor u oké om met deze beslissing verder te gaan?”

Stap 5: Behandel bezwaren

Wanneer bezwaren worden geuit, werk dan samen om deze aan te pakken.

Beschouw bezwaren als kansen om het voorstel verder te verfijnen.

Stap 6: Rond de beslissing af

Wanneer bezwaren zijn behandeld, wordt de beslissing definitief gemaakt.

Bevestig dat de groep het resultaat aanvaardt als een werkbare oplossing, ook al is het niet voor iedereen ideaal.

Suggesties voor aanpassing

- **Gebruik in de klas:** pas de taal aan en vereenvoudig de stappen voor leerlingen. Werk met herkenbare scenario's, bijvoorbeeld het plannen van een klasproject.
- **Professionele samenwerking:** pas het CDMM toe tijdens teamvergaderingen om gezamenlijke beslissingen te nemen. Richt u op het afstemmen van diverse perspectieven in functie van de organisatiedoelstellingen.
- **Oudercontacten:** gebruik deze tool om kwesties op een collaboratieve manier te bespreken en op te lossen, waarbij zowel het perspectief van de leerkracht als dat van de ouders wordt gewaardeerd.

Zelfreflectie

- In welke mate heb ik rekening gehouden met diverse behoeften?
- Wat heb ik geleerd over het constructief omgaan met bezwaren? Hoe heeft dit proces de groepsdynamiek en het onderlinge vertrouwen beïnvloed?

Benodigd materiaal / middelen

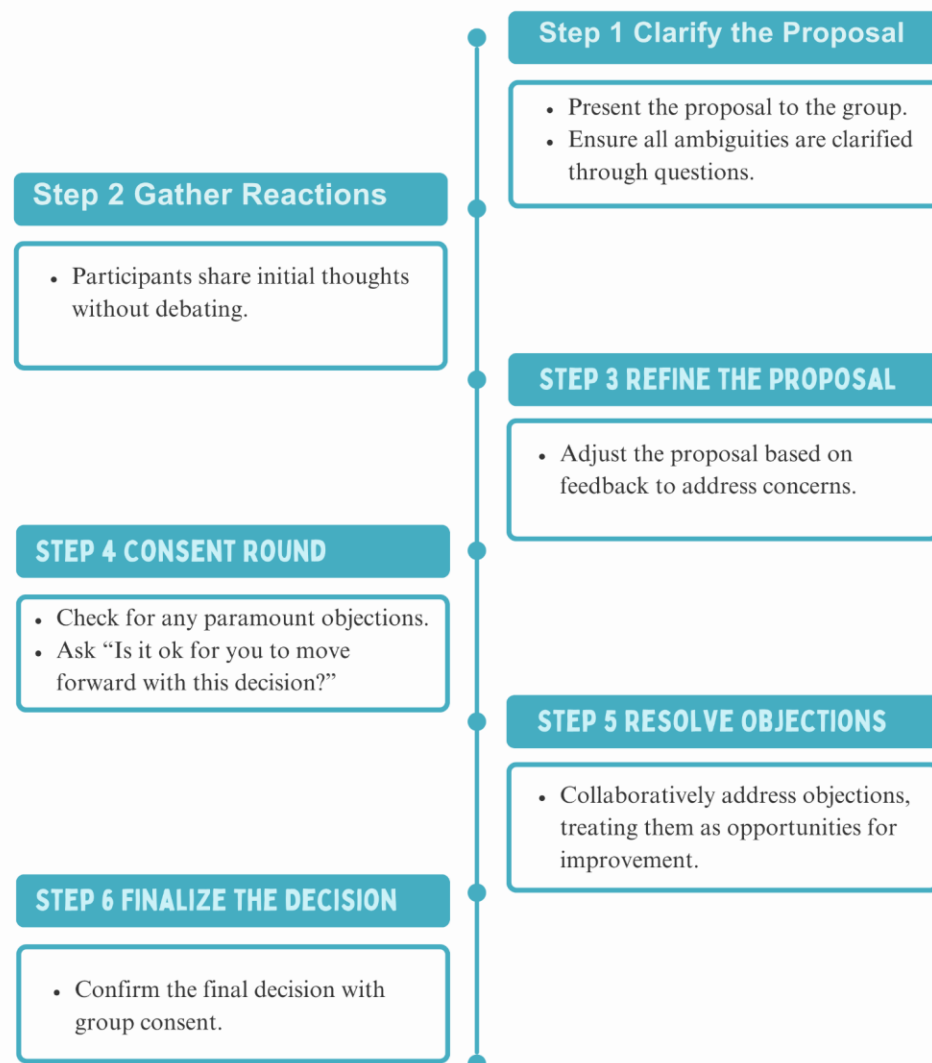
- Poster “Stap voor stap beslissen met het consent-based model (CDMM)” voor groeps gesprekken. U kunt de poster afdrukken en ophangen in uw schoolomgeving wanneer u met CDMM werkt. U kunt deze ook digitaal projecteren of bundelen in een boekje.

Whiteboard of flip-over om feedback en bijsturingen visueel weer te geven.

Bijlage tool 30: Model voor besluitvorming op basis van consent

6 Step Decision-Making

Consent-Based Model (CDMM)

Inleiding tot graad C

Graad C stimuleert de strategische en transformatieve betrokkenheid van cursisten en markeert het hoogste niveau van professionalisering. Dit niveau gaat over strategisch denken, innovatie en leiderschap. Leerkrachten passen kennis toe en ontwerpen, promoten en pleiten voor nieuwe oplossingen op basis van kritische (zelf)reflectie, inclusieve praktijken en systemische verandering, waardoor ze visionaire leiders worden in hun vakgebied met vaardigheden op expertniveau en leiderschapskwaliteiten.

Module 1 Universele mensenrechten en waarden	Tool 31 "Het RESET Protocol"	Tool 32 "De vijf lenzen van inclusie"	Tool 33 "Digitale dialogkaart"
Module 2 Europese waarden en identiteit	Tool 34 "Identiteitsconflicten in de klas"	Tool 35 "Inclusief lesgeven verzekeren met Brookfields vier lenzen"	Tool 36 "Inclusiviteits- checklist"
Module 3 Non-discriminatie en gelijkwaardigheid	Tool 37 "Verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten"	Tool 38 "Stappen van kritisch denken en criteria voor betrouwbare bronnen"	Tool 39 "Nominale groepstechniek"
Module 4 Onszelf en anderen begrijpen	Tool 40 "Wat als ik van mening verander?"	Tool 41 ""Verbinden & reflecteren: hoe stel ik mij op in mijn relaties?"	Tool 42 "Relationele houdingskaart"
Module 5 Dialoog	Tool 43 "Samenwerkings kompas"	Tool 44 "De kunst van het vragen stellen"	Tool 45 "Een driestappenaanpak voor het geven van feedback"

Figuur 11. Leerkrachtentoolkit – graad C – overzicht van tools 31 - 45

Tool 31: Het RESET protocol

Doel van de tool

LR 1.1C – Kansen identificeren om mensenrechten te integreren in onderwijscontexten, inclusieve beleidsmaatregelen en praktijken doeltreffend te bepleiten en omgevingen te bevorderen die de rechten van iedereen respecteren en waarborgen, en zo bij te dragen aan inclusieve en gelijkwaardige onderwijsomgevingen.

LR 1.3C – Een holistische, inclusieve en mensenrechtensensitieve onderwijsomgeving bevorderen en creëren, gebaseerd op communicatiestrategieën die universele menselijke waarden integreren.

- U versterken om met bewustzijn, empathie en zelfbeheersing te reageren op conflicten of stressvolle situaties.
- Een reflectieve mindset ontwikkelen, zodat u beter in staat bent om waarden-gedreven beslissingen te nemen.
- Inclusieve en niet-discriminerende communicatie bevorderen, ook in momenten van hoge spanning of sterke emoties.
- Het welzijn van leerkrachten ondersteunen, burn-out helpen voorkomen en emotionele veerkracht versterken.
- Respectvolle en coöperatieve strategieën voor conflictoplossing modelleren voor leerlingen, collega's en gezinnen.
- Bijdragen aan een mensenrechtengebaseerd schoolklimaat.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Het RESET-protocol is een kort, zelftoepasbaar mentaal en emotioneel kader dat u in real time of kort na een uitdagende interactie kunt gebruiken. Deze methode is bijzonder effectief in emotioneel geladen situaties waarin reacties anders impulsief, defensief of niet in overeenstemming met uw waarden en professionele intenties zouden kunnen zijn.

Gebruik deze tool als dagelijkse oefening, als onmiddellijke interventie op het moment zelf, of als reflectieroutine om uw emotioneel bewustzijn, professionele rust en waarden-gedreven besluitvorming verder te ontwikkelen.

Wanneer is het aan te raden en nuttig om RESET te gebruiken:

Tool 31: Het RESET protocol

- Op het moment van een conflict (bijvoorbeeld bij een uitbarsting van een leerling, een meningsverschil met een collega of een confronterend oudercontact);
- Voordat u reageert op een stressvolle e-mail of boodschap;
- Na een moeilijke les, om te ontladen en opnieuw te focussen;
- Als vaste check-in bij het begin of einde van de dag;
- Tijdens teamvergaderingen of coachingsmomenten, om kalm leiderschap te modelleren.

Stappen van het RESET-protocol

1. R – Recognize (Herkennen)

- Pauzeer en merk op wat u voelt. Benoem de emotie. ("Ik voel mij angstig/geïrriteerd/overweldigd.")

Deze stap creëert emotionele afstand en bewustzijn.

2. E – Exhale (Uitademen)

- Pas een korte ademhalingstechniek toe om uw zenuwstelsel tot rust te brengen.
- Probeer box breathing: adem in (4 sec) → houd vast (4 sec) → adem uit (4 sec) → houd vast (4 sec).
- Herhaal dit 2 à 3 keer om rust en aanwezigheid te herstellen.

3. S – Scan (Scannen)

- Observeer objectief wat er gebeurt. Focus op feiten, niet op aannames. ("Wat zei de leerling precies? Welk gedrag stelde zich? Wat is de context?")

4. E – Evaluate (Evalueren)

- Reflecteer: wat zijn mijn opties? Welke reactie sluit aan bij mijn waarden en bij wat deze situatie vraagt? ("Hoe kan ik respectvol en constructief reageren?")
- Gebruik uw professionele kompas als leidraad.

5. T – Take Action (Handelen)

- Handel met helderheid, zelfvertrouwen en empathie. Communiceer rustig en oplossingsgericht. (Bijvoorbeeld: "Ik begrijp dat u boos bent. Laten we samen zoeken naar een manier om dit aan te pakken.")

Tool 32: De vijf lenzen van inclusie

Doel van de tool

LR 1.2C – De impact van digitale technologieën op kernprincipes van mensenrechten analyseren, mogelijke ethische dilemma's identificeren en doeltreffende strategieën ontwikkelen om deze aan te pakken, en zo bij te dragen aan ethisch en rechtenrespecterend handelen.

Deze tool heeft als doel:

- Het bewustzijn vergroten van hoe mensenrechtenprincipes de toegang tot en de beleving van onderwijs door leerlingen beïnvloeden.
- Zichtbare en verborgen barrières te identificeren die gelijkwaardigheid, participatie of respect binnen onderwijscontexten beperken.
- De ontwikkeling van inclusieve beleidsmaatregelen, didactische strategieën en klaspraktijken te begeleiden.
- Leerkrachten te versterken in hun rol als pleitbezorgers voor onderwijsgelijkheid en sociale inclusie.
- Reflectie en verantwoordelijkheid te bevorderen bij het creëren en behouden van inclusieve, mensenrechtengebaseerde leeromgevingen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool wordt bij voorkeur gebruikt als reflectieve schrijfoefening, als kader voor teamgesprekken of als planningsinstrument voor inclusieve praktijk.

De tool volgt een vijfstappenproces van onderzoek en reflectie. Elke stap vertrekt vanuit een specifieke invalshoek waarmee u uw onderwijspraktijk en context onderzoekt.

Stap 1: I – Identity awareness (Identiteitsbewustzijn)

- Breng in kaart wie in uw leeromgeving zichtbaar, gehoord en gewaardeerd wordt — en wie mogelijk niet. Reflectievragen:
Wie zijn mijn leerlingen? Welke diverse identiteiten dragen zij (bijvoorbeeld cultuur, taal, gender, mogelijkheden, sociaaleconomische achtergrond)?

Stap 2: N – Needs recognition (Behoeften herkennen)

- Reflecteer over systemische en individuele barrières die toegang, participatie of welzijn kunnen beïnvloeden. *Wat zijn de specifieke noden en uitdagingen van gemarginaliseerde of ondervertegenwoordigde groepen in mijn klas of school??*

Stap 3: C – Curriculum and content (Curriculum- en inhoudsanalyse)

- Ga na of uw curriculum mensenrechtenthema's ondersteunt of net verwaarloost (bijvoorbeeld waardigheid, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid, vrijheid, participatie). *Weerspiegelt mijn lesinhoud diverse stemmen, geschiedenissen en ervaringen?*

Stap 4: L – Learning environment (Evaluatie van de leeromgeving)

- Denk na over taalgebruik, zitopstelling, visueel materiaal, tuchtpraktijken, groepsindelingen, routines en klasafspraken.
Bevordert mijn klas een inclusieve omgeving met psychologische veiligheid en een gevoel van verbondenheid voor alle leerlingen?

Stap 5: U – Uplifting action (Versterkend actieplan)

- Plan kleine, haalbare en duurzame veranderingen in beleid, taalgebruik, didactiek of samenwerkingen.
Voorbeelden: de leeslijst diversifiëren, klasregels samen opstellen, evaluatie-instrumenten herontwerpen, een vorming rond gelijkwaardigheid voorstellen aan het team. *Wat is één concrete actie die ik kan ondernemen om mijn praktijk inclusiever en meer mensenrechtengebaseerd te maken?*

Zelfreflectie

- Welk mensenrechtenprincipe is het meest zichtbaar in mijn klas? Welk principe komt het minst aan bod?
- Welke groep leerlingen profiteert het meest van mijn huidige aanpak? Wie dreigt minder bereikt of ondersteund te worden?
- Welke bewuste of onbewuste vooroordelen kunnen mijn verwachtingen of gedrag beïnvloeden?
- Hoe kan ik gezinnen, leerlingen of collega's betrekken bij het gezamenlijk creëren van een inclusievere leeromgeving?

Tool 33: Digitale dialoogkaart

Doel van de tool

LR 1.3C – Een holistische, inclusieve en mensenrechtensensitieve onderwijsomgeving bevorderen en creëren, gebaseerd op communicatiestrategieën die universele menselijke waarden integreren.

Deze tool heeft als doel:

- Het bewustzijn te vergroten rond ethische en mensenrechtenkwesties in digitale communicatie.
- Heldere, empathische en inclusieve communicatie in digitale omgevingen te bevorderen.
- De ontwikkeling van coöperatieve strategieën te ondersteunen bij het omgaan met gevoelige of controversiële thema's online.
- Leerkrachten te helpen een voorbeeld te stellen in respectvolle digitale dialoog voor leerlingen en de bredere schoolgemeenschap.
- Het risico op miscommunicatie, uitsluiting of schade in online interacties met collega's, leerlingen en ouders te verminderen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Gebruik deze tool om een communicatiesituatie te analyseren waarbij digitale middelen worden ingezet (bijvoorbeeld schoolplatformen, e-mail, chattoepassingen, leerplatformen, sociale media), vooral wanneer:

- Gevoelige thema's worden besproken (zoals pesten, diversiteit, conflicten, mensenrechten);
- Gedrag, feedback of bezorgdheden met leerlingen of gezinnen worden besproken;
- Spanningen of meningsverschillen online moeten worden aangepakt;
- U klasgesprekken voorbereidt rond online ethiek of digitale rechten.

Stap 1: Identificeer de context

- Wat is de situatie? Wie zijn betrokken? Welk platform wordt gebruikt?

(Bijvoorbeeld: reageren op een boze e-mail van een ouder over evaluatie, een controversiële post van een leerling in een forum, of een publieke online opmerking van een collega.)

Stap 2: Beoordeel de impact op mensenrechten

Tool 33: Digitale dialoogkaart

- Kan deze communicatie iemands waardigheid, privacy of vrijheid van meningsuiting, inclusie of veiligheid beïnvloeden? (Stel uzelf de vraag: staan hier mensenrechten onder druk? Wie zou zich uitgesloten, gekwetst of het zwijgen opgelegd kunnen voelen?)

Stap 3: Herken ethische dilemma's

- Welke spanningen bestaan er tussen waarden?
- (Bijvoorbeeld: de bescherming van de privacy van een leerling versus het aanpakken van publiek gedrag; vrije meningsuiting versus haatspraak; transparantie versus vertrouwelijkheid.)

Stap 4: Plan uw communicatiestrategie

- Gebruik de volgende leidende principes:
 - Duidelijkheid: gebruik duidelijke, respectvolle en niet-escalerende taal.
 - Empathie: denk na over hoe uw boodschap zal worden ontvangen en toon begrip.
 - Samenwerking: nodig uit tot dialoog in plaats van confrontatie.
 - Grenzen: weet wanneer gevoelige onderwerpen beter naar een privé- of gepaste context worden verplaatst.

Stap 5: Herlees VOOR u verzendt of publiceert

- Voordat u reageert:
 - Heb ik privacy en vertrouwelijkheid beschermd?
 - Kan mijn boodschap verkeerd begrepen worden of schade veroorzaken?
 - Is mijn toon inclusief, constructief en respectvol?
 - Is dit het juiste platform of de juiste vorm voor dit gesprek?

Zelfreflectie

- Hoe heeft digitale communicatie de toon of de uitkomst van deze situatie beïnvloed?
- Heb ik in deze dialoog mensenrechtenprincipes gerespecteerd?
- Hoe kan ik voor mijn leerlingen een beter voorbeeld stellen in digitale communicatie?

Tool 34: Identiteitsconflicten in de klas

Doel van de tool

LR 2.1C –De impact van de implementatie van mensenrechten in onderwijsprocessen onderzoeken door verschillende situaties met elkaar te vergelijken.

Deze tool heeft als doel:

- identiteitsconflicten in de klas te analyseren en manieren te verkennen om ermee om te gaan;
- uw zelfreflectieve vaardigheden te versterken bij het hanteren van identiteitsconflicten.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Identiteitsconflicten in de klas ontstaan wanneer culturele, nationale, religieuze of andere identiteiten van leerlingen botsen met die van medeleerlingen, met schoolnormen of met pedagogische praktijken. Deze conflicten kunnen zich uiten in:

- Culturele misverstanden (bijvoorbeeld leerlingen die gebaren, tradities of communicatiestijlen verkeerd interpreteren);
- Religieuze spanningen (bijvoorbeeld verschillende opvattingen over kledingvoorschriften, voedingsregels of deelname aan schoolactiviteiten);
- Nationale of etnische spanningen (bijvoorbeeld leerlingen met uiteenlopende historische perspectieven of narratieven).

Het doeltreffend omgaan met identiteitsconflicten is essentieel om een veilige, inclusieve en respectvolle leeromgeving te bevorderen. Door over deze situaties te reflecteren, kunt u strategieën ontwikkelen om conflicten te bemiddelen, empathie te stimuleren en ervoor te zorgen dat alle leerlingen zich gewaardeerd voelen.

Deze oefening begeleidt u bij het analyseren van een identiteitsconflict in uw klas aan de hand van een SWOT-kader. U onderzoekt daarbij de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen van uw aanpak in die situatie.

Stap 1: Beschrijf een identiteitsconflict in uw klas

Denk aan een situatie in uw klas waarin een conflict ontstond dat verband hield met identiteit. Dit kan gaan over culturele misverstanden, religieuze verschillen of spanningen rond nationale identiteit.

Voorbeelden:

Tool 34: Identiteitsconflicten in de klas

Twee leerlingen kregen ruzie over een historische gebeurtenis, waarbij elk hun eigen nationale perspectief verdedigde, wat leidde tot verdeeldheid in de klas.

Een leerling weigerde deel te nemen aan een groepsactiviteit omwille van religieuze overtuigingen, waarop klasgenoten reageerden met verwarring of frustratie.

Op dit online platform (<https://forms.gle/gMRKqh8ESrbxdSeR7>) kunt u uw situatie kort beschrijven. Indien u een offline versie van de activiteit verkiest, kunt u uw situatie noteren op papier.

Stap 2: SWOT-analyse van het conflict.

Analyseer het conflict aan de hand van het SWOT-kader. Beantwoord voor elk onderdeel de volgende vragen.

Sterke punten

Wat verliep goed in uw aanpak van de situatie?

- Welke strategieën of acties hebt u ingezet die hielpen om het conflict te de-escaleren?
- Waren er positieve resultaten (bijvoorbeeld meer bewustwording, open gesprekken)?
- Bent u erin geslaagd een ruimte te creëren waarin leerlingen zich gehoord en gerespecteerd voelden?

Wat werkt doorgaans goed in gelijkaardige situaties?

- Open communicatie: ruimte creëren waarin leerlingen hun perspectief kunnen delen.
- Emotieregulatie: het gesprek rustig begeleiden om escalatie te voorkomen.
- Empathie stimuleren: leerlingen aanmoedigen om verder te kijken dan hun eigen ervaring.
- Eerlijke bemiddeling: ervoor zorgen dat alle partijen zich gehoord en gerespecteerd voelen.

Indien uw aanpak hielp om spanning te verminderen en het leerproces te bevorderen, dan zijn dit sterktes waarop u in toekomstige conflicten verder kunt bouwen.

Zwakke punten

Welke uitdagingen ondervond u bij het omgaan met het conflict?

- Welke moeilijkheden kwamen naar voren tijdens het aanpakken van de situatie?
- Waren er leerlingen die zich buitengesloten, niet gehoord of verkeerd begrepen voelden?

- Waren er hiaten in uw kennis of voorbereiding met betrekking tot culturele, religieuze of nationale identiteitskwesaties?

Veelvoorkomende uitdagingen in gelijkaardige situaties zijn:

- Gebrek aan voorbereiding: het gevoel niet voldoende voorbereid te zijn om identiteitsgerelateerde thema's aan te pakken.
- Onduidelijke interventie: niet weten wanneer of hoe u doeltreffend moet ingrijpen.
- Onbedoelde uitsluiting: te sterk focussen op één perspectief en andere standpunten onvoldoende ruimte geven.
- Ongemak bij het onderwerp: aarzelen om het gesprek aan te gaan uit angst om iets verkeerd te zeggen.

- Kan dit conflict in de toekomst opnieuw opduiken of escaleren?
- Zijn er systemische of institutionele drempels die het moeilijker maken om identiteitsconflicten duurzaam op te lossen?
- Kunnen andere leerlingen op een minder zichtbare manier door deze situatie beïnvloed zijn?

Mogelijke bedreigingen en risico's zijn:

- Blijvende wreveld: het conflict is niet volledig verwerkt en kan later opnieuw spanningen veroorzaken.
- Groepsvorming of verdeeldheid: de situatie kan sociale barrières hebben gecreëerd of versterkt.
- Structurele factoren: schoolbeleid of leerinhouden kunnen (onbedoeld) bijdragen aan spanningen rond identiteit.
- Vermijdingsgedrag: wanneer het conflict niet wordt besproken of opgevolgd, bestaat de kans dat gelijkaardige situaties zich herhalen.

Volg de klasdynamiek op langere termijn op en overweeg indien nodig vervolggelassen of herstelgerichte praktijken.

Samenvatting.

Identiteitsconflicten kunnen uitdagend zijn, maar bieden ook kansen tot groei, verdiept cultureel begrip en de ontwikkeling van inclusieve didactische strategieën.

Regelmatige zelfreflectie helpt u om met meer vertrouwen dergelijke situaties te begeleiden en zorgt ervoor dat alle leerlingen zich veilig, gewaardeerd en begrepen voelen.

We raden aan uw antwoorden te bewaren en later opnieuw naar dit onderwerp terug te keren om evoluties te zien of om een andere situatie te analyseren.

U kunt hier verdergaan met uw antwoorden:

<https://forms.gle/gMRKqh8ESrbxdSeR7>

Benodigd materiaal / middelen

Voor de online versie van de tool:

- Computer, iPad of smartphone
- internetverbinding

Zelfreflectie

Neem het analyseren van de situatie met het SWOT-kader neemt u even de tijd om te reflecteren:

- Welke kerninzichten hebt u uit deze reflectie gehaald?
- Hoe zou u gelijkaardige situaties in de toekomst anders aanpakken?
- Welke acties kunt u ondernemen om een meer inclusieve en cultuursensitieve klasomgeving te creëren?

Tool 35: Inclusief lesgeven verzekeren met Brookfields vier lenzen**Doel van de tool**

LR 2.2C – Professionele praktijken en communicatie toelichten en beoordelen in het licht van gelijkheid en mensenrechten.

Deze tool helpt u om op regelmatige basis te reflecteren over uw didactische aanpak, de ervaringen van leerlingen en uw eigen besluitvormingsproces in de klas.

Inclusief lesgeven vraagt om voortdurende reflectie op lesmethoden, leerlingbeleving en de keuzes die u maakt in uw klaspraktijk. Een effectieve methode voor zelfreflectie is het **Four Lenses Model** van Stephen Brookfield. Dit model nodigt leerkrachten uit om hun onderwijspraktijk te bekijken vanuit vier verschillende perspectieven:

- Het perspectief van de leerkracht zelf: hoe u uw eigen beslissingen en handelingen waarneemt.
- Het perspectief van de leerling: hoe leerlingen het leerproces ervaren.
- Het perspectief van collega's: hoe collega's de situatie mogelijk interpreteren.
- De theoretische bril: hoe onderzoek, pedagogische theorieën en good practices uw aanpak onderbouwen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Dit model is bijzonder bruikbaar wanneer u geconfronteerd wordt met uitdagingen rond inclusie, zoals een misverstand, een conflict of onzekerheid over hoe u diverse leerlingen optimaal kunt ondersteunen.

Stap 1. Identificeer een uitdagende situatie in de klas.

Denk aan een concrete les waarin u een inclusiegerelateerde uitdaging ervoer. Dit kan een situatie zijn met een leerling met diverse leerbehoeften, een interactie waarin een misverstand ontstond, of een moment waarop u twijfelde hoe u alle leerlingen adequaat kon ondersteunen. Probeer in het bijzonder een situatie voor de geest te halen waarin u te maken kreeg met een leerling met een andere culturele of religieuze achtergrond en waarbij u twijfelde over hoe u het best kon communiceren of handelen.

Voorbeeld van een situatie: “Tijdens een klasgesprek leek een pas aangekomen leerling met een migratieachtergrond aarzelend om deel te nemen. Toen ik een vraag stelde, vond de leerling moeilijk woorden, en andere leerlingen begonnen te fluisteren. Ik twijfelde of ik moest ingrijpen, het gesprek moest vertragen of extra ondersteuning moest bieden. Na de les vroeg ik mij af of ik de leerling onbedoeld een ongemakkelijk gevoel had gegeven of had buitengesloten.”

Stap 2: Beschrijf kort de situatie

Uitdagingen rond inclusie kunnen op verschillende manieren ontstaan, zeker wanneer u rekening houdt met de religieuze en culturele achtergrond van leerlingen. Enkele veelvoorkomende voorbeelden zijn:

- Een leerling die niet deelneemt aan bepaalde activiteiten omwille van religieuze overtuigingen (bijvoorbeeld bepaalde muziek, kunstactiviteiten of sport vermijden)
- Verschillen in communicatiestijl die tot misverstanden leiden (bijvoorbeeld een leerling die bewust geen direct oogcontact maakt als teken van respect).
- Een leerling die zich geïsoleerd voelt door een taalbarrière of doordat klasafspraken en -gewoonten nog onbekend zijn.
- Voedingsvoorschriften die botsen met schoolactiviteiten of vieringen.
- Religieuze kledingvoorschriften die vragen of vooroordelen oproepen bij klasgenoten.

Deze situaties kunnen uitdagend zijn omdat ze vragen om een evenwicht tussen inclusie, respect voor culturele diversiteit en het algemene leerklimaat in de klas. Door te reflecteren over uw reactie ontwikkelt u een scherper bewustzijn van hoe u diverse leerlingen kunt ondersteunen en hoe u een inclusievere klascontext kunt opbouwen.

Stap 3: Reflecteren met behulp van de vier lenzen van Brookfield.

Reflecteer nu over de situatie aan de hand van de vier lenzen. Denk bij elke lens na over hoe die uw begrip van de gebeurtenis beïnvloedt en welke acties u in de toekomst zou kunnen ondernemen.

Lens 1: Zelfreflectie van de leerkracht

- Hoe heb ik de situatie op dat moment ervaren?
- Welke emoties of gedachten hebben mijn reactie beïnvloed?
- Als ik erop terugkijk: sluit mijn reactie aan bij principes van inclusief lesgeven?

Zelfreflectie helpt u bewust te worden van persoonlijke vooroordelen, aannames en emotionele reacties die uw lespraktijk beïnvloeden. Een inclusieve leerkracht blijft bereid om strategieën aan te passen en erkent eigen groeipunten. Indien u zich op het moment zelf onzeker of reactief voelde, kunt u nadenken over alternatieve aanpakken voor de toekomst, zoals flexibel groeperen of proactieve betrokkenheidsstrategieën.

Lens 2: Het perspectief van de leerling

- Hoe hebben de betrokken leerling(en) deze situatie mogelijk ervaren?
- Voelden zij zich ondersteund, begrepen of eerder uitgesloten?
- Welke (verbale of non-verbale) signalen gaven zij, rechtstreeks of onrechtstreeks?

Inclusief lesgeven vertrekt vanuit het perspectief van leerlingen en zorgt ervoor dat alle leerlingen zich gehoord en gewaardeerd voelen. Overweeg om actief feedback te verzamelen om hun noden beter te begrijpen. Door actief te luisteren en in gesprek te gaan over hun ervaringen kunt u uw aanpak bijsturen om betrokkenheid en toegankelijkheid te versterken. Het is essentieel dat elke leerling zich veilig en betrokken voelt in uw klas, ongeacht individuele noden of achtergrond.

Lens 3: Het perspectief van collega-leerkrachten:

- Hoe zou een collega uw reactie in deze situatie interpreteren?
- Welke alternatieve strategieën zouden zij mogelijk voorstellen?
- Hebt u gelijkaardige uitdagingen al besproken met collega's, en welke inzichten leverde dat op?

Feedback van collega's biedt waardevolle inzichten en alternatieve strategieën voor toekomstige situaties. Inclusief lesgeven vaart wel bij samenwerking. Door uitdagingen te bespreken met collega's kunt u uw aanpak verfijnen en goede praktijken ontdekken om een ondersteunender leerklimaat te creëren.

Lens 4: De theoretische bril

- Wat zegt onderzoek of onderwijskundige theorie over gelijkaardige situaties?
- Welke inclusieve didactische strategieën zijn toepasbaar in dit scenario?

- Hoe kunt u uw reactie beter afstemmen op principes van Universal Design for Learning (UDL)?

Onderwijsonderzoek en inclusieve onderwijsmodellen, zoals Universal Design for Learning (UDL), benadrukken het belang van proactieve strategieën zoals flexibele instructie, multimodale betrokkenheid en gepersonaliseerde ondersteuning. Door deze principes toe te passen, vergroot u de kans dat alle leerlingen — ongeacht hun noden — gelijkwaardige toegang krijgen tot leerkanalen.

Samenvatting: Reflectie is een voortdurend proces, en elke uitdaging biedt een kans tot groei. Door Brookfield's Four Lenses toe te passen, ontwikkelt u als leerkracht een dieper inzicht in uw onderwijspraktijk en verfijnt u uw inclusieve aanpak.

We raden aan uw antwoorden in de volgende stap te bewaren en er regelmatig op terug te komen om evoluties op te merken of om nieuwe situaties te analyseren.

U kunt hier verdergaan met uw antwoorden:

<https://forms.gle/QbHJfvLeqGkjK3nh9>

Benodigd materiaal / middelen

Als u de online versie van de tool gebruikt:

- computer, iPad of smartphone;
- internetverbinding

Zelfreflectie:

Na het afronden van deze reflectie kunt u stilstaan bij volgende vragen:

- Wat heb ik geleerd over mijn eigen lesaanpak?
- Wat zou ik de volgende keer anders doen?
- Welke concrete stappen kan ik zetten om mijn klas nog inclusiever te maken?

Tool 36: Inclusiviteitschecklist

Doel van de tool

LR 2.3C –Reflecteren over en onderzoeken hoe doeltreffend een gelijke behandeling van mensen met uiteenlopende culturele en sociale achtergronden is binnen het onderwijsproces.

Deze zelfreflectietool helpt u om te evalueren in welke mate inclusie zichtbaar is in uw leeromgeving, in uw relaties met leerlingen, in uw didactische aanpak en in uw professionele ontwikkeling.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Gebruik deze vragenlijst: <https://forms.gle/bpEJBdUfoAYAuXJS6> of oefen met de tool op papier (zie hieronder).

Beantwoord de vragen eerlijk aan de hand van de onderstaande schaal.

Antwoordschaal:

- 1 – Helemaal niet
- 2 – In beperkte mate
- 3 – Enigszins
- 4 – Grotendeels
- 5 – Volledig aanwezig

Inclusief lesgeven komt alle leerlingen ten goede. Door bewust tijd te nemen om stil te staan bij inclusie krijgt u beter inzicht in de ervaringen van uw leerlingen, ontdekt u groeikansen en erkent u bestaande inclusieve praktijken. Dit proces ondersteunt het creëren van leeromgevingen waarin elke leerling zich veilig, gewaardeerd en bekrachtigd voelt om zich te ontwikkelen.

U wordt uitgenodigd om te reflecteren op vier domeinen van uw onderwijspraktijk:

1. Onderwijsomgeving
2. Relaties met leerlingen
3. Didactische aanpak
4. Professioneel leren en zelfontwikkeling

U kunt deze vragenlijst periodiek opnieuw invullen om evoluties in uw onderwijspraktijk zichtbaar te maken en veranderingen in de tijd op te volgen.

1. Leeromgeving. Denk na over de fysieke, visuele en emotionele aspecten van uw klasomgeving.

Antwoord:

	1 - helemaal niet	2 - in beperkte mate	3 - enigszins	4 - grotendeels	5 - volledig aanwezig
Mijn klasomgeving weerspiegelt culturele, taalkundige en sociale diversiteit.					
De fysieke ruimte in mijn klas is toegankelijk en inclusief voor leerlingen met verschillende fysieke of sensorische noden.					
Visuele materialen en leermiddelen vermijden stereotypen en vieren diverse identiteiten.					
Leerlingen worden aangemoedigd om hun thuistalen te gebruiken als onderdeel van het leerproces.					
Er is een duidelijke en gedeelde set afspraken die respect, veiligheid en inclusie in onze leeromgeving bevorderen.					

2. Relaties met leerlingen. Reflecteer over hoe u verbinding maakt met uw leerlingen en hoe u een gevoel van verbondenheid stimuleert bij alle leerlingen.

Antwoord:

	1 - helemaal niet	2 - in beperkte mate	3 - enigszins	4 - grotendeels	5 - volledig aanwezig
Ik bouw vertrouwensvolle relaties op met leerlingen uit diverse achtergronden.					
Ik toon oprechte interesse in de identiteiten, culturen en levenservaringen van mijn leerlingen.					
Ik spreek discriminerende taal of gedrag onder leerlingen tijdig en respectvol aan.					
Ik zorg ervoor dat alle leerlingen zich gehoord en gezien voelen in mijn klas.					
Ik erken en respecteer verschillende gezinsstructuren en individuele omstandigheden.					

3. Lesmethoden. Reflecteer over hoe uw onderwijsstrategieën inclusie ondersteunen.*Antwoord:*

	1 - helemaal niet	2 - in beperkte mate	3 - enigszins	4 - grotendeels	5 - volledig aanwezig
Ik pas mijn onderwijs aan om leerlingen met verschillende leerbehoeften en leerstijlen te ondersteunen.					
Ik neem diverse perspectieven, culturen en stemmen op in het curriculum.					
Ik gebruik gevarieerde evaluatiemethoden om eerlijke kansen op succes te bieden.					
Ik bevorder samenwerkend leren waarbij de bijdrage van elke leerling wordt gewaardeerd.					
Ik integreer mondiale thema's, sociale rechtvaardigheid en interculturele onderwerpen in klasgesprekken.					

4. Professioneel leren en zelfontwikkeling. Reflecteer over uw eigen groei en leerproces als inclusief leerkracht.

	1 - helemaal niet	2 - in beperkte mate	3 - enigszins	4 - grotendeels	5 - volledig aanwezig
Ik reflecteer regelmatig op mijn eigen vooroordelen en aannames in mijn lespraktijk.					
Ik ga actief op zoek naar professionaliseringskansen rond inclusie en gelijkwaardigheid.					
Ik blijf op de hoogte van actuele goede praktijken binnen inclusief onderwijs.					
Ik werk samen met collega's om inclusieve strategieën en leermiddelen te ontwikkelen.					
Ik werk actief aan het diversifiëren van mijn lesinhoud en didactische aanpak.					

Hier zijn enkele kernpunten om in gedachten te houden bij het evalueren van elk domein van uw lespraktijk:

1. Een inclusieve leeromgeving omvat doorgaans:

- Cultureel en taalkundig diverse visuals en leermiddelen die zichtbaar aanwezig zijn in de klas

- Een fysiek toegankelijke inrichting voor alle leerlingen (mobiliteit, sensorische noden, enz.)
- Leeromgevingen die meerdere identiteiten weerspiegelen en bevestigen
- Leerlingen aanmoedigen om hun thuistalen te gebruiken en te waarderen
- Duidelijk gecommuniceerde, samen opgestelde klasafspraken die inclusie en veiligheid bevorderen

2. Sterke inclusieve leerkracht-leerlingrelaties kenmerken zich door:

- Het waarderen en bevestigen van de identiteit en leefwereld van elke leerling
- Het opbouwen van vertrouwen over culturele, taalkundige en sociale verschillen heen
- Het actief aanpakken en bemiddelen bij discriminatie of uitsluiting
- Ruimte creëren voor inspraak, keuzevrijheid en participatie van leerlingen
- Het erkennen van diverse gezinscontexten zonder oordeel of aannames

3. Inclusieve onderwijspraktijken omvatten vaak:

- Gedifferentieerde instructie om tegemoet te komen aan uiteenlopende leerbehoeften
- Leerinhouden die diverse culturen, geschiedenissen en perspectieven weerspiegelen
- Alternatieve evaluatievormen die leerlingen op verschillende manieren laten slagen
- Het stimuleren van samenwerking met respect voor individuele sterktes
- Integratie van sociale rechtvaardigheid, mondiale bewustwording en anti-vooroordelonderwijs

4. Voortdurende professionele groei in inclusie omvat:

- Regelmatige zelfreflectie over impliciete vooroordelen en groeipunten
- Actief zoeken naar professionalisering rond gelijkwaardigheid, UDL (Universal Design for Learning), antiracisme en diversiteit
- Samenwerking met collega's om inclusieve didactische benaderingen te versterken
- Op de hoogte blijven van inclusieve pedagogiek en ondersteuningsstrategieën voor leerlingen
- Lesmateriaal herzien om eurocentrisme, vooringenomenheid of uitsluitende narratieven in vraag te stellen.

Samenvatting

Inclusief onderwijs is een voortdurend proces en geen eindbestemming. Door zowel uw sterktes als uw groeipunten te identificeren, zet u een belangrijke stap richting een klasomgeving waarin elke leerling zich echt verbonden en erkend voelt.

Wij raden u aan om uw antwoorden te bewaren en later opnieuw naar dit thema terug te keren om te bekijken wat er in de loop van de tijd is veranderd.

U kunt ook hier verdergaan met de antwoorden: <https://forms.gle/bpEJBdUfoAYAuXJS6>

Benodigd materiaal / middelen

Als u de online versie van de tool gebruikt:

- computer, iPad of smartphone.
- internetverbinding

Zelfreflectie

Gelieve één of meerdere van de volgende reflectievragen te beantwoorden:

- Welke concrete acties hebt u dit jaar ondernomen om uw klas inclusiever te maken?
- Zijn er leerlingengroepen waarvan u het gevoel hebt dat hun noden in uw lespraktijk nog onvoldoende worden beantwoord?
- Waarover zou u meer willen leren om een meer inclusieve leerkracht te worden?

Tool 37: Verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten

Doel van de tool

LR 3.1C – De verschillen onderzoeken tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten, met inbegrip van positieve acties, om hun uiteenlopende doelstellingen en gevolgen toe te lichten.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool is ontworpen om u zelfstandig de verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijs te laten verkennen, met bijzondere aandacht voor positieve actie.

Het proces bestaat uit drie fasen:

- **Fase 1: Zelfreflectie en kennisopbouw** (individueel werk – OneNote/Notion);
- **Fase 2: Gezamenlijke kennisdeling** (Padlet/Jamboard);
- **Fase 3: Praktische toepassing en actieplanning** (OneNote/Notion).

U zal reflecteren, onderzoeken, bespreken en strategieën ontwikkelen om praktijken met focus op gelijkwaardigheid te integreren in uw onderwijspraktijk of in het beleid van uw instelling.

Stap 1: Eerste gedachten en aannames

- Schrijf een korte reflectie over uw huidige begrip van gelijkheid versus gelijkwaardigheid.
- Noteer drie onderwijsmaatregelen of -praktijken die gelijkheid of gelijkwaardigheid bevorderen.
- Voorspel mogelijke gevolgen (zowel positief als negatief) van een eenzijdige focus op enkel gelijkheid versus enkel gelijkwaardigheid.

Stap 2: Lezen en onderzoek

- Verzamel minstens drie bronnen (artikelen, rapporten, video's) over gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijs.
- Vat de belangrijkste inzichten samen in een aparte sectie in OneNote/Notion.
- Analyseer één maatregel rond positieve actie, met aandacht voor:
 - Het probleem dat ermee wordt aangepakt
 - Of de maatregel uitgaat van gelijkheid of gelijkwaardigheid
 - Kritiek of uitdagingen

Stap 3: Kritisch bevragen

- Beantwoord prikkelende vragen:
 - Geeft mijn school/systeem prioriteit aan gelijkheid of aan gelijkwaardigheid? Waarom?
 - Welke drempels belemmeren echte onderwijsgelijkwaardigheid?
 - Welk bewijs toont de impact van beleid dat inzet op gelijkwaardigheid?

Stap 4: Gebruik de zelfevaluatie rubriek op het einde (zie Appendix tool 37:

Zelfevaluatievragenlijst: Onderzoek naar gelijkheid versus gelijkwaardigheid in onderwijs).

Alternatieve toepassing

Ga in gesprek met collega's om perspectieven te bespreken, casussen te analyseren en aannames in vraag te stellen.

Stap 5: Casusbespreking

- Deel reële of hypothetische casussen rond gelijkheid versus gelijkwaardigheid in onderwijs.
- Bespreek met collega's:
 - Is deze casus een voorbeeld van gelijkheid of van gelijkwaardigheid?
 - Wat zijn de korte- en langetermijngevolgen?
 - Hoe verhoudt dit zich tot praktijken in verschillende scholen of landen?

Stap 6: Visuele voorstelling

- Plaats of maak infografieken, schema's of memes die gelijkheid versus gelijkwaardigheid illustreren.
- Bespreek: Geven deze visuele voorstellingen een correct beeld van onderwijssystemen in de praktijk?

Stap 7: Peer-debat

- Debatstelling: Moeten scholen voorrang geven aan gelijkwaardigheid boven gelijkheid? Waarom wel of niet?
- Neem deel aan gestructureerde discussies en formuleer argumenten op basis van bewijs.

Tool 37: Verschillen tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijscontexten

Praktische toepassing & actieplanning (OneNote/Notion)

- Ontwikkel strategieën om praktijken met focus op gelijkwaardigheid in het onderwijs te implementeren.

Stap 8: Persoonlijk actieplan

- Identificeer drie concrete veranderingen om gelijkwaardigheid te bevorderen in uw lespraktijk of school.
- Breng mogelijke uitdagingen en oplossingen voor de implementatie in kaart.

Stap 9: Verantwoordelijkheid en opvolging

- Stel een tijdslijn op om een praktijk gericht op gelijkwaardigheid te implementeren.
- Reflecteer maandelijks: Wat werkte? Wat werkte niet? Hoe reageerden de leerlingen?
- Neem deel aan een opvolgesprek met collega's om uw vooruitgang te delen.

Zelfreflectie (na scoring)

1. Wat verraste mij het meest in mijn leerproces?
2. Welke concrete actie zal ik ondernemen in mijn klas of instelling op basis van wat ik geleerd heb?
3. Welke drempels kunnen mij verhinderen om gelijkwaardige praktijken te implementeren, hoe kan ik die aanpakken?
4. Hoe zal ik de impact meten van veranderingen gericht op gelijkwaardigheid in mijn lespraktijk of school?

Benodigd materiaal / middelen

Digitale tools voor reflectie en samenwerking

- OneNote/Notion – Voor zelfreflectie en het structureren van kennis
- Padlet/Jamboard – Voor collegiale uitwisseling en samenwerkend leren

Onderzoek en casusanalyse

- Minstens drie artikelen, rapporten of video's over gelijkheid, gelijkwaardigheid en positieve actie in onderwijs;

- Infografieken, schema's of visuele voorstellingen die gelijkheid versus gelijkwaardigheid vergelijken;
- Praktijkvoorbeelden of hypothetische casestudy's ter discussie.

Interactieve en optionele uitbreidingen

- Google Docs/Trello – Om leerproces op te volgen en bronnen te verzamelen
- Mentimeter/Slido-peilingen – Voor interactieve feedback van collega's
- Flip (videoreflectie) – Om inzichten over praktijken gericht op gelijkwaardigheid op te nemen en te delen

Bijlage tool 37: Zelfevaluatievragenlijst: Onderzoek naar gelijkheid versus gelijkwaardigheid in onderwijs

Criteria	Beginner (1)	In ontwikkeling (2)	Vaardig (3)	Gevorderd (4)	Zelf evaluatie score
Begrip van gelijkheid versus gelijkwaardigheid	Heeft moeite om een onderscheid te maken tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid in onderwijs.	Kan beide begrippen definiëren, maar heeft moeite om ze toe te passen in reële contexten.	Toont een duidelijk begrip en legt het verschil tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid uit aan de hand van relevante voorbeelden.	Toont een diepgaand begrip, analyseert beleid kritisch en verduidelijkt genuanceerde verschillen.	
Casusanalyse	Heeft moeite om te bepalen of een maatregel of actie gelijkheid of gelijkwaardigheid bevordert.	Herkent de basisverschillen, maar mist een kritische analyse van de gevolgen.	Analyseert casussen doeltreffend en houdt rekening met zowel positieve als negatieve impact.	Biedt een diepgaande, kritische analyse en legt verbanden met bredere onderwijsbeleidscontexten.	
Gebruik van onderzoek en bewijs	Gebruikt beperkte of geen externe bronnen om het begrip te ondersteunen.	Verwijst naar enkele bronnen, maar integreert kerninzichten uit onderzoek onvoldoende in de reflectie.	Gebruikt meerdere geloofwaardige bronnen en verwerkt inzichten uit onderzoek in de reflectie.	Gaat in dialoog met een brede waaier aan onderzoek, evalueert bronnen en argumenten kritisch.	
Betrokkenheid bij collegiale discussies (Padlet/Jamboard)	Neemt minimaal deel, met beperkte reacties of onduidelijke argumentatie.	Neemt deel, maar reacties missen diepgang of kritisch denken.	Neemt op een betekenisvolle manier deel en brengt doordachte perspectieven en onderbouwde argumenten in.	Neemt het voortouw in discussies, daagt perspectieven uit en stimuleert diepgaande betrokkenheid.	
Toepassing op onderwijspraktijken of beleidsbeïnvloeding	Heeft moeite om haalbare veranderingen in de praktijk te identificeren.	Identificeert mogelijke acties, maar mist concrete implementatiestappen.	Ontwikkelt een duidelijk actieplan met haalbare stappen.	Implementeert strategieën, reflecteert over de effectiviteit en zet zich in voor structurele verandering.	
Kritische reflectie en groei	Reflecteert minimaal of heeft moeite om belangrijke inzichten te verwoorden.	Identificeert kerninzichten, maar de reflectie mist diepgang.	Toont een duidelijke reflectie over het leerproces en de implicaties voor de toekomst.	Gaat in op een diepgaande, transformerende reflectie en verbindt inzichten aan professionele groei op lange termijn..	

Scores en interpretatie

- **6-10 punten** → Verdere betrokkenheid en diepgaandere reflectie zijn nodig.
- **11-16 punten** → Begrip is in ontwikkeling, maar verdere toepassing in de praktijk is nodig.
- **17-22 punten** → Sterke betrokkenheid, klaar om inzichten toe te passen in de praktijk.
- **23-24 punten** → Uitzonderlijk begrip en toepassing – mogelijk een voortrekker in onderwijs met focus op gelijkwaardigheid!

Tool 38: Stappen van kritisch denken en criteria voor betrouwbare bronnen

Doel van de tool

LR 3.2C – Een actieplan ontwerpen en uitvoeren op basis van kritisch denken en betrouwbare informatiebronnen, ter bevordering van inclusie en gelijkwaardigheid.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool is ontworpen om cursisten zelfstandig de stappen van kritisch denken te laten verkennen en begrijpen, evenals de criteria om de betrouwbaarheid van informatiebronnen te beoordelen.

Alternatieve toepassing

De tool kan ook gebruikt worden tijdens het lesgeven en in communicatie met uw leerlingen.

Om interventiestrategieën te overwegen die kritisch denken bevorderen, kunnen verschillende stappen worden gevolgd, zoals hieronder beschreven.

Stap 1: Het probleem of de vraag identificeren

De eerste stap in kritisch denken is het herkennen of definiëren van een probleem – een kwestie met een globale of lokale focus die relevant is om aan te pakken.

Stap 2: Informatie verzamelen en evalueren

Zodra het probleem is geïdentificeerd of gedefinieerd, moet relevante informatie worden verzameld en kritisch beoordeeld.

Stap 3: Gegevens analyseren en interpreteren

Analyse houdt in dat gegevens worden verfijnd om ze beter begrijpelijk te maken, bijvoorbeeld door ze op te splitsen in hun meest eenvoudige componenten. Vervolgens moeten de gegevens geïnterpreteerd worden, zodat ze betekenis krijgen en inzichtelijk worden.

Stap 4: Verschillende perspectieven overwegen

Vooraleer beslissingen te nemen of conclusies te trekken, is het essentieel om verschillende perspectieven in overweging te nemen en ervoor te zorgen dat discussies deze beslissingen onderbouwen.

Stap 5: Argumenten ontwikkelen en onderbouwen

Om kritisch denken te bevorderen, dient u aangemoedigd te worden om goed onderbouwde, geïnformeerde en onpartijdige argumenten te formuleren die als basis dienen voor uw beslissingen of conclusies.

Stap 6: Reflecteren en het eigen denken bijsturen

Reflectie speelt een cruciale rol in het verfijnen van uw denkproces, het handelen in overeenstemming met diepgewortelde waarden of een sociaal geweten, en het op gepaste wijze uitdrukken van uzelf.

Stap 7: Bevindingen toepassen en communiceren

De laatste stap bestaat erin de getrokken conclusies toe te passen in de praktijk en deze op een doeltreffende manier te communiceren.

Benodigd materiaal / middelen

Bijgevoegd overzicht

Zelfreflectie

- Lees de stappen en/of criteria
- Denk na over uw huidige begrip en de manier waarop u de stappen en/of criteria toepast.

CRITERIA VOOR HET BEOORDELEN VAN DE BETROUWBAARHEID VAN INFORMATIEBRONNEN

Het waarborgen dat informatiebronnen betrouwbaar zijn en vrij van desinformatie is essentieel in de huidige samenleving, waar nieuws en gegevens via verschillende kanalen worden verspreid, waaronder gedrukte media (boeken, folders, kranten), visuele media (tv-journaals, films, documentaires), digitale en sociale media, en door AI gegenereerde inhoud. De onderstaande algemene criteria helpen om de geloofwaardigheid en nauwkeurigheid te beoordelen.

1. Autoriteit en geloofwaardigheid

Controleer de kwalificaties, expertise en reputatie van de auteur of uitgever binnen het betreffende domein.

2. Nauwkeurigheid en factchecking

Ga na of de informatie ondersteund wordt door bewijs, referenties of bronvermeldingen uit betrouwbare bronnen.

3. Objectiviteit en vooringenomenheid

Identificeer mogelijke vooringenomenheid in de inhoud. Betrouwbare bronnen presenteren evenwichtige standpunten in plaats van een bepaalde agenda te promoten.

4. Actualiteit en relevantie

Controleer of de informatie actueel is en relevant voor het onderzochte onderwerp.

5. Consistentie tussen bronnen

Vergelijk de informatie met andere geloofwaardige bronnen om de juistheid te bevestigen.

6. Doel en intentie

Ga na of de bron als doel heeft te informeren, te onderwijzen, te overtuigen of te entertainen. Wees voorzichtig met bronnen die bedoeld zijn om meningen te manipuleren.

7. Transparantie en verantwoordingsplicht

Betrouwbare bronnen vermelden duidelijk hun databronnen, financiering en redactioneel beleid.

Tool 39: Nominale groepstechniek

Doel van de tool

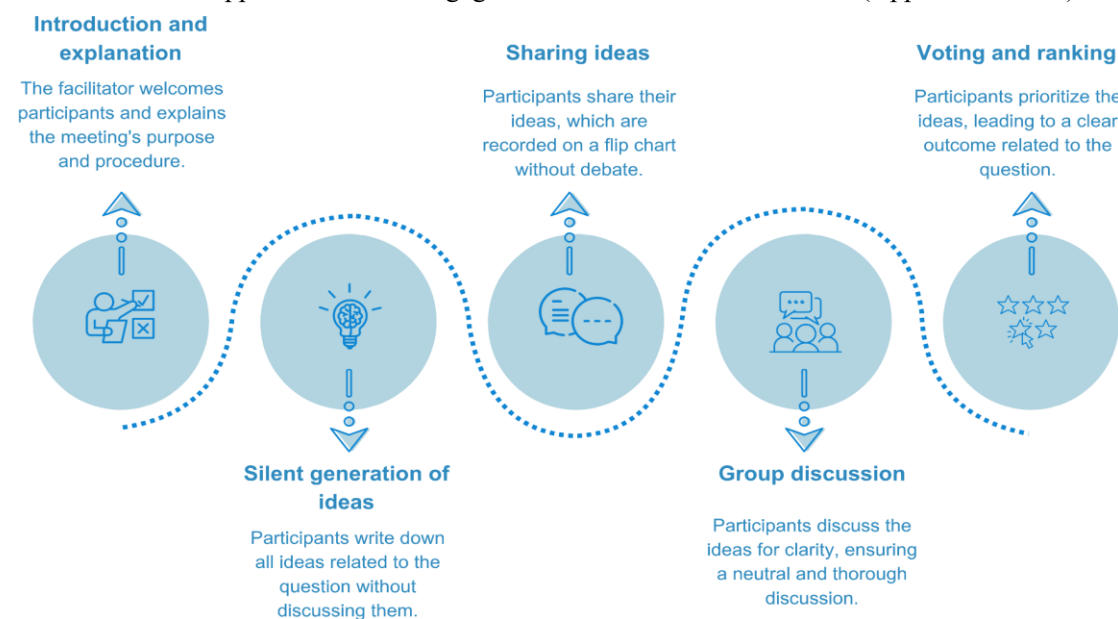
LR 3.3C – Een samenwerkingsplan ontwerpen voor het creëren van een diverse onderwijscontext.

Het doel is te leren hoe u de nominale groepstechniek (NGT) kan toepassen in een onderwijscontext om tot consensus te komen. NGT is een groepstechniek, maar deze tool kan ook individueel door een leerling gebruikt worden om de basisstappen te leren bij het komen tot een oplossing (Varga-Atkins, Bunyan, Fewtrell, & McIsaac, 2011).

Beschrijving van het gebruik van de tool

Selecteer een onderwerp (bijvoorbeeld: strategieën om de stem van leerlingen te versterken in curriculumontwikkeling, strategieën om inclusieve dialoog in de klas te bevorderen, strategieën om burgerbetrokkenheid bij leerlingen in het secundair onderwijs te vergroten).

Pas de stappen toe zoals weergegeven in het onderstaande schema (Appendix tool 39).

Figuur 39.1: Nominaal focusgroepproces

Stappen

Stap 1: Bepaal het onderwerp.

Stap 2: Brainstorm en noteer zoveel mogelijk ideeën. Streef naar 10 oplossingen.

Stap 3: Noteer alle ideeën op afzonderlijke bladen.

Stap 4: Bekijk de ideeën. Schrijf bij elk idee een korte toelichting en verdere uitwerking, waarbij u mogelijke vragen en opmerkingen vooraf inschat.

Stap 5: Selecteer 5 ideeën die volgens u het meest effectief of bruikbaar zijn. Rangschik deze 5 volgens prioriteit (1 is hoogste prioriteit, 5 is laagste prioriteit). Ken aan elke stem een gewicht toe. Tel vervolgens de punten op.

Stap 6: Bekijk de gerangschikte lijst. Schrijf een korte reflectie over waarom u het hoogst gerangschikte idee hebt gekozen en hoe het geïmplementeerd kan worden. Houd rekening met mogelijke uitdagingen.

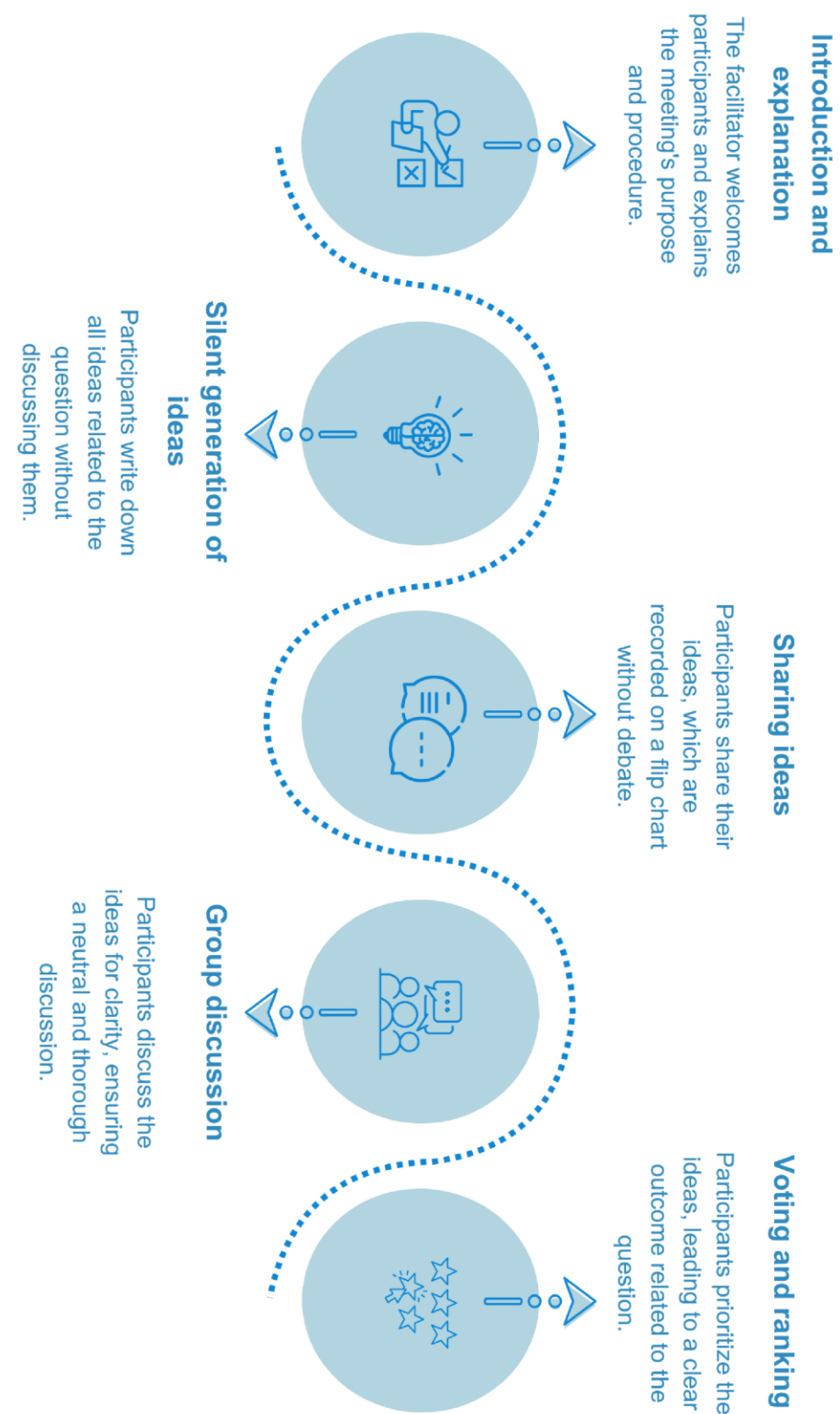
Zelfreflecties

- Reflecteer over het gekozen onderwerp. Waarom hebt u dit geselecteerd? Wat maakte het relevant of betekenisvol?
- Hoe grondig hebt u elk idee uitgewerkt? Kon u mogelijke vragen en opmerkingen voldoende inschatten?
- Beschrijf uw proces voor het selecteren en rangschikken van de top 5 ideeën. Welke criteria gebruikte u om effectiviteit of bruikbaarheid te bepalen? Hoe zeker bent u van uw rangschikking?
- Reflecteer over uw hoogst gerangschikte idee. Waarom sprong dit eruit in vergelijking met de andere ideeën? Welke specifieke kwaliteiten maakten het het meest veelbelovend? Welke mogelijke uitdagingen hebt u geïdentificeerd bij de implementatie? Hoe kan u deze uitdagingen aanpakken? Merkte u dat u op een bepaalde manier bevooroordeeld was ten opzichte van dit idee?
- Wat hebt u over uw probleemoplossend en besluitvormingsproces geleerd door deze oefening? Waren er aspecten van het proces die u bijzonder uitdagend of net verhelderend vond? Als u deze oefening opnieuw zou doen, wat zou u anders aanpakken en waarom?
- Hoe kan u de vaardigheden en inzichten die u tijdens deze oefening hebt opgedaan toepassen in toekomstige projecten of beslissingen?

Referenties:

Varga-Atkins, T., Bunyan, N., Fewtrell, R., & McIsaac, J. (2011). De nominale groepstechniek – een praktische gids voor facilitators. Universiteit van Liverpool. https://www.liverpool.ac.uk/media/livacuk/cell/eddev-files/iteach/pdf/guide_for_ELESIG_v1.pdf

Bijlage tool 39: Nominaal focusgroepproces

Tool 40: Wat als ik van mening verander?

Doel van de tool

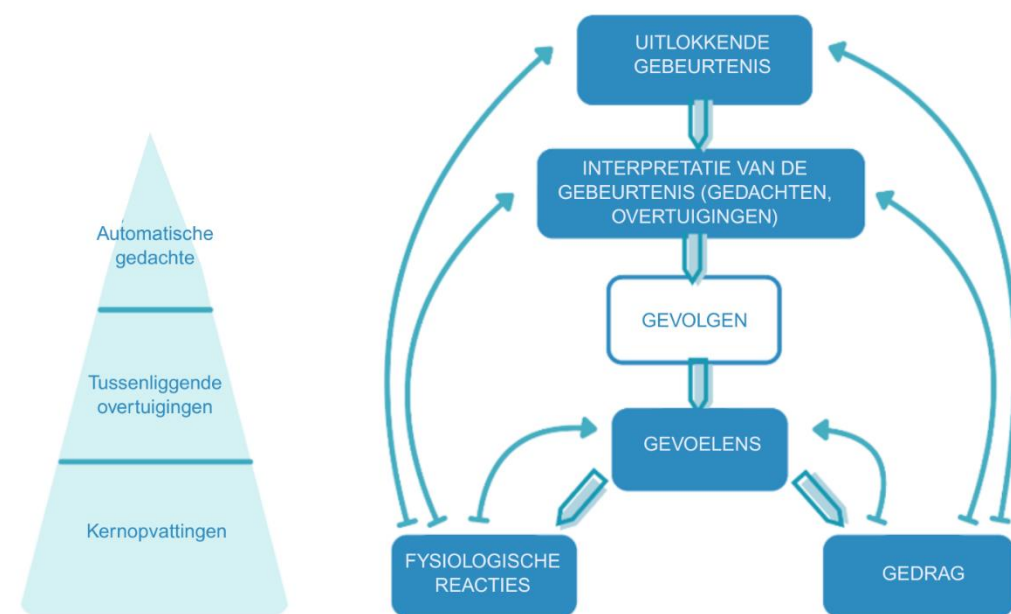
LR 4.1C – De impact onderzoeken van veranderende mindsets en perspectieven op emoties, gedrag, attitudes en keuzes, met het oog op het ontwikkelen van alternatieve reacties op situaties.

Emotionele en gedragsmatige reacties hangen af van specifieke interpretaties (gedachten) van een kritische/uitlokkende situatie of gebeurtenis. Die interpretaties (automatische gedachten) worden op hun beurt beïnvloed door ons geheel van overtuigingen. Door deze onderlinge samenhang — gedachte – emotie – gedrag — kunnen we cognitieve flexibiliteit en herstructurering oefenen om emotionele en gedragsmatige reacties bij te sturen.

Deze tool leert u hoe u cognitief flexibeler kan worden en uw emotieregulatie en impulscontrole kan versterken. Deze vaardigheden helpen om disfunctionele reactiepatronen te verminderen, vooroordelend denken te reduceren en stereotiepe of impulsieve reacties te voorkomen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Stap 1: Denk terug aan een situatie waarin u zich ongemakkelijk voelde of waarin u minder gepast reageerde. Gebruik het volgende model (Fig. 40.1) om die situatie te analyseren.

Figuur 40.1: Cognitief ABC en de hiërarchie van het geloofssysteem

Stap 2: Richt u op uw eerste indruk/gedachten/interpretaties van de situatie en onderzoek deze aan de hand van enkele van de volgende toetsingsvragen:

- Wat is Welk bewijs ondersteunt deze gedachte? Welk bewijs spreekt deze gedachte tegen?
- Is deze gedachte gebaseerd op feiten of op gevoelens?
- Gaat het om een zwart-witinterpretatie van de situatie, bijvoorbeeld: “Ik faal altijd”, terwijl de realiteit complexer is?
- Zijn er andere mogelijke interpretaties van deze situatie? Welke verschillende perspectieven zijn denkbaar?
- Is het mogelijk dat ik het bewijs verkeerd interpreteer? Heb ik aannames gemaakt die mijn interpretatie beïnvloeden?
- Heb ik al het beschikbare bewijs in overweging genomen, of enkel datgene wat mijn interpretatie bevestigt?
- Heb ik deze overtuiging/gedachte van iemand anders overgenomen? Is deze bron betrouwbaar en geloofwaardig, of moet ik voorzichtiger zijn om dit zomaar te aanvaarden?
- Is deze interpretatie de meest waarschijnlijke verklaring, of denk ik in een worstcasescenario?

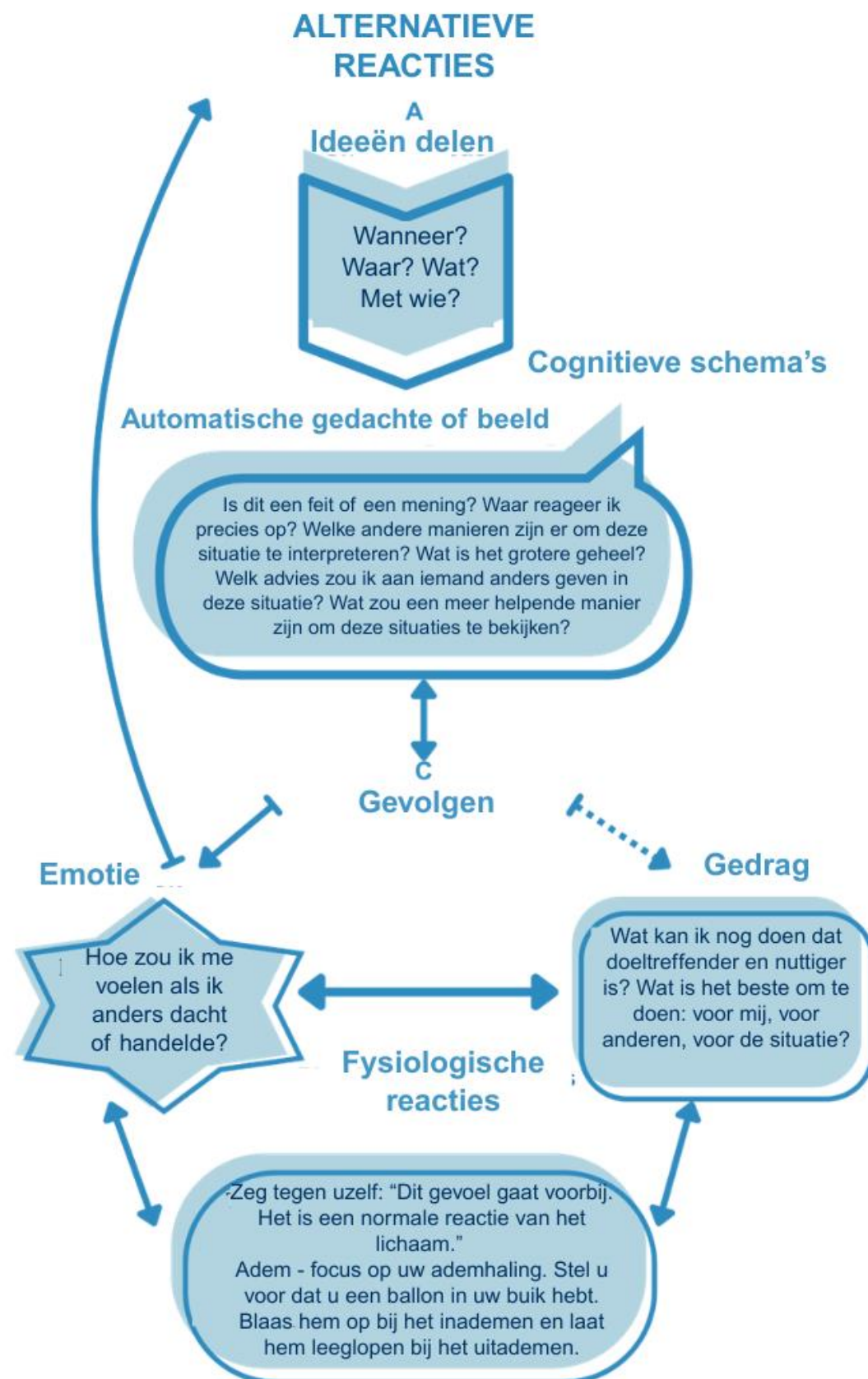
Stap 3: Bekijk de situatie opnieuw. Gebruik Fig. 40.2 om de situatie te herformuleren. Werd uw oorspronkelijke interpretatie bijgesteld? Zo ja, op welke manier beïnvloeden deze nieuwe interpretaties vervolgens uw emotionele en gedragsmatige reacties?

Zelfreflectie

Zijn mijn emoties veranderd? Waarom?

Welke invloed had dit op mijn gedrag?

Figuur 40.2. Het cognitieve herstructureringsproces

Tool 41: Verbinden en reflecteren: hoe stel ik mij op in mijn relaties?

Doel van de tool

LR 4.2C – Humanistische en empathische principes en methoden verwoorden en toepassen in de interactie met anderen, met het oog op een dieper begrip van de ander.

"Relate & Reflect: Hoe ben ik aanwezig in mijn relaties?" is een reflectieve zelfevaluatietool om respectvolle, empathische en authentieke communicatie in professionele relaties te versterken.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze tool nodigt u uit om uw communicatiegewoonten te verkennen en te evalueren binnen drie belangrijke professionele relatiecontexten:

- Leerkracht & leerling
- Leerkracht & ouder
- Leerkracht & collega('s)

Elke relatiecontext wordt verkend aan de hand van dezelfde reflectiestructuur.

Stap 1: Kies uw relatiecontext

Start met het selecteren van één van de bovenstaande relatiecontexten. U kan de reflectie op verschillende momenten uitvoeren voor alle drie de contexten.

Stap 2: Reflectieve communicatierubriek (1: Nooit – 5: Altijd)

Communicatiestrategie	STUDENT	OUDER	COLLEGA
Ik luister actief zonder te onderbreken.			
Ik druk mij op een oprechte en duidelijke manier uit.			
Ik reageer met empathie, niet enkel met oplossingen of advies.			
Ik erken de emoties en behoeften van de andere persoon.			
Ik vermijd veroordelende, minimaliserende of sturende taal.			
Ik respecteer grenzen en verschillen in perspectief.			
Ik volg op of neem opnieuw contact wanneer dat nodig is.			

Stap 3: Reflectievragen

Neem enkele minuten de tijd om voor elke relatiecontext die u verkent de volgende vragen te beantwoorden:

- Wanneer voel ik mij het meest aanwezig en effectief in mijn communicatie?
- Welke sterktes merk ik op in mijn communicatiestijl?
- Welke aspecten ervaar ik als uitdagend? Waarom zou dat zo kunnen zijn?
- Wat is één kleine stap die ik kan zetten om meer vertrouwen op te bouwen in deze relatie?

Stap 4: Actieplan

Op basis van uw reflectie formuleert u een kort communicatiedoel voor elke relatiecontext.

Voorbeelden:

- “Ik zal tijdens oudercontacten meer open vragen stellen.”
- “Ik zal vaker mijn waardering uitspreken naar mijn collega’s.”
- “Ik zal leerlingen meer tijd geven om hun gedachten af te maken voor ik reageer.”

Suggesties voor gebruik en aanpassing

- Deze tool kan gebruikt worden in lerarenopleidingen, workshops of individuele coaching.
- De tool kan aangepast worden voor gebruik met ouders of vereenvoudigd worden voor reflectie door leerlingen.
- Overweeg om deze tool op regelmatige tijdstippen te gebruiken om uw communicatieve groei doorheen de tijd op te volgen.

Tool 42: Relationele houdingskaart

Doel van de tool

LR 4.3C –Verbindingsgerichte benaderingen verwoorden en inzetten die aansluiten bij verschillende persoonlijkheden en diverse sociale en culturele achtergronden, om flexibel en sensitief te reageren op uiteenlopende situaties en contexten.

Deze tool begeleidt u bij het ontwerpen van een flexibel, waardegedreven intern systeem dat u helpt uw “houding aan te passen” — mentaal, emotioneel en relationeel — in verschillende interpersoonlijke situaties. De tool ondersteunt zowel introspectie als verbindende afstemming.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Prompt:

“Als ik een tool had die ik in elke relatie kon meenemen — een tool die mijn zelfbewustzijn versterkt, flexibiliteit aanmoedigt en mij helpt om met aanwezigheid in plaats van weerstand te reageren — hoe zou die eruitzien?”

Deze tool nodigt u uit om uw relationele houding te visualiseren, te benoemen en te belichamen — de innerlijke positie die u bewust wil innemen wanneer u zich verhoudt tot anderen in situaties van verschil, spanning of onzekerheid.

Stap 1: Uw automatische houdingen identificeren

- Reflecteer over situaties waarin u zich: getriggerd of weerstandbiedend voelt;
- niet verbonden of onbegrepen voelt;
- star of overdreven controlerend opstelt.

Welke innerlijke houdingen neemt u doorgaans aan op zulke momenten? (bijvoorbeeld: Verdediger, Pleaser, Terugtrekker, Oplosser, Controleur)

Noteer deze als uw houdingsgewoonten.

Stap 2: Uw intentionele houding kiezen

Stel uzelf de volgende vragen:

- Welke relationele houding helpt mij om gegrond en open te blijven?
- Welke houding stelt mij in staat om zowel mijzelf als de ander met waardigheid te benaderen?

Tool 42: Relationele houdingskaart

- Definieer uw ankerhouding – een woord, metafoor of gebaar dat uitdrukt hoe u aanwezig wil zijn.

Voorbeelden:

- De brug (open naar beide kanten)
- De boom (geworteld én flexibel)
- De spiegel (reflecteren zonder te absorberen)
- De schelp (beschermend maar niet afgesloten)

Stap 3: Breng de beweging in kaart

Maak een tabel zoals hieronder om de verschuiving van een reactieve/impulsieve houding naar een bewuste houding in kaart te brengen:

Situatie	Standaardreactie	Nieuwe houding	Ondersteunende praktijk
Ouder stelt mijn autoriteit in vraag	Verdedigend	De boom	Ademhalen + gedeelde intentie benoemen
Leerling trekt zich emotioneel terug	Oplossen	De brug	Nieuwsgierig blijven, niet te snel ingrijpen
Collega geeft scherpe feedback	Zich afsluiten	De spiegel	Eerst reflecteren, daarna reageren

Stap 4: Voorzie een herinnering

Ontwerp een kleine dagelijkse herinnering om toegang te krijgen tot uw relationele houding:

- Een visueel symbol
- Een fysiek gebaar (bijvoorbeeld hand op het hart)
- Een zelfreflectievraag: "Welke houding dient dit moment het best?"

Suggesties voor alternatief gebruik en aanpassing

Deze tool kan:

- gebruikt worden als een dagelijkse check-in voor emotieregulatie en relationeel bewustzijn;
- geïntegreerd worden in coaching of in sessies rond teamcommunicatie;

Herbekijk uw houdingsschema regelmatig om uw interne flexibiliteit verder te verfijnen en uit te breiden.

Tool 43: Samenwerkingskompas

Doel van de tool

LR 5.1.C – Op een natuurlijke manier een evenwicht bewaren tussen zelfverbinding, zelfexpressie en empathische vaardigheden om oprecht verbinding te maken met anderen.

Dit is een zelfevaluatie- en reflectietool die ontwikkeld werd om geweldloze communicatie en samenwerking in interculturele situaties te versterken.

De tool is opgebouwd rond vier kerngebieden die je helpen om sterktes en zwaktes in je interacties te identificeren. De tool wordt gebruikt na samenwerkingsactiviteiten om communicatie en inclusie verder te ontwikkelen.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Het samenwerkingskompas is een aanpassing van de Spider Web Tool (een zelfevaluatie- en planningsinstrument ontwikkeld door Clare Feinstein en Claire O'Kane, later aangepast door Save the Children) Spider Tool Web link: [Spider Tool Weblink](#)

Gebruik het samenwerkingskompas nadat je hebt deelgenomen aan een samenwerkingsactiviteit waarbij interculturele communicatie een rol speelt. Evalueer jezelf op basis van de volgende vier kerngebieden:

1. Effectieve communicatie (noord)
2. Actief luisteren (zuid)
3. Conflicthantering (oost)
4. Inclusie en empathie (west)

Beoordeel uw functioneren op een schaal van 1 tot 5, waarbij u reflecteert over uw sterktes en zwaktes. Ontwikkel vervolgens strategieën voor persoonlijke groei en deel uw reflecties in een groepsgesprek.

Stap 1: Zelfevaluatie:

Na de activiteit reflecteert u over uw ervaring, waarbij u de vier windrichtingen van het kompas gebruikt als leidraad om persoonlijke sterktes en werkpunten te identificeren.

Geef uzelf per domein een score van 1 tot 5, waarbij 1 (Heeft verbetering nodig) en 5 (Uitstekend) betekent, voor elk van de volgende gebieden: Effectieve communicatie (Noord), Actief luisteren (Zuid), Conflicthantering (Oost) en Inclusie & empathie (West).

Stap 2. Ontwikkelen van strategieën:

Tool 43: Samenwerkingskompas

Ontwikkel een kort actieplan met strategieën om uw zwakkere punten in toekomstige interacties te versterken:

1. Identificeer uw zwakste punt(en).
2. Reflecteer over welke specifieke gedragingen of gewoonten verbetering vragen.
3. Ontwikkel drie concrete strategieën om uw zwakkere punten te versterken.
4. Stel een doel vast voor het toepassen van deze strategieën in toekomstige interacties.

Stap 3: Reflectie en opvolging van vooruitgang:

Na het toepassen van je strategieën, reflecteer je over je vooruitgang. Herbekijk regelmatig je score op het samenwerkingskompas en noteer eventuele verbeteringen, uitdagingen of noodzakelijke bijstellingen.

Suggesties voor aanpassing aan verschillende contexten

- **Voor leerkrachten:** pas het kompas aan voor gebruik in de klas, om de communicatie tussen leerlingen met diverse achtergronden te verbeteren.
- **In ouderavonden:** gebruik het kompas als tool om de communicatie en empathie met ouders uit verschillende culturele achtergronden te versterken.
- **In professionele teams:** pas het kompas toe in bedrijfscontexten of in multiculturele teamactiviteiten om samenwerking en conflictoplossing te verbeteren.
- **Voor verschillende groepen leerlingen:** stem het kompas af op de leeftijd of het ervaringsniveau van de leerlingen. Gebruik bij jongere leerlingen eenvoudigere taal of groepsgesprekken.

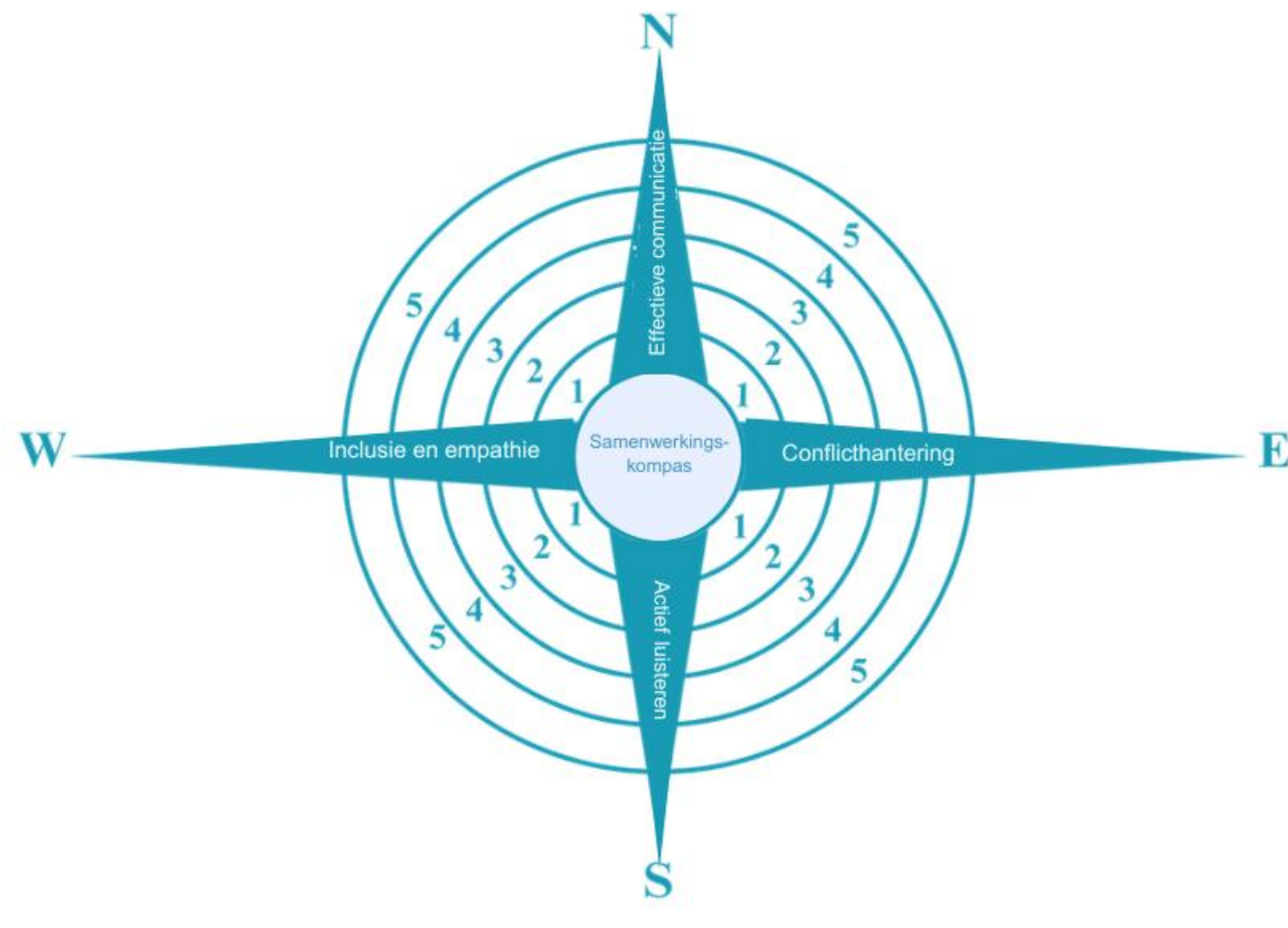
Zelfreflectie

- Reflecteer over je communicatiestrategieën en je aanpak van conflictoplossing.
- Hoe kan je beter luisteren en meer empathie tonen tegenover mensen uit andere culturen?
- Welke stappen zal je ondernemen om blijvend te groeien in interculturele samenwerking?
- Neem het samenwerkingskompas regelmatig opnieuw door om je vooruitgang te evalueren en nieuwe persoonlijke doelen te formuleren.

Benodigd materiaal / middelen

- Samenwerkingskompas-sjabloon [Spider Tool Weblink](#)

Bijlage tool 43: Het samenwerkingskompas

Noord – Effectieve Communicatie:

Druk ik mijn ideeën duidelijk en respectvol uit, zodat mijn boodschap begrepen wordt?

Zuid – Actief luisteren:

Luister ik volledig naar anderen, erken ik hun perspectieven en laat ik hen zich gehoord voelen?

Oost – Conflicthantering:

Hoe reageer ik op meningsverschillen? Zoek ik naar constructieve oplossingen in plaats van conflicten te laten escaleren?

West – Inclusie en empathie:

Stimuleer ik een inclusieve omgeving waarin diverse stemmen zich gewaardeerd en gerespecteerd voelen?

Tool 44: De kunst van het vragen stellen**Doel van de tool:**

LR 5.2.C – Sociale interactie vormgeven met behulp van dialoogvaardigheden om bij te dragen aan probleemoplossing en conflicthantering.

Deze tool heeft als doel duurzame communicatie in onderwijscontexten te versterken door u te helpen uw vermogen te ontwikkelen om doelgerichte vragen te stellen. De oefening ondersteunt cursisten bij het bewust sturen van gesprekken, het creëren van een open en waarderende sfeer en het inzetten van effectieve vraagtechnieken om probleemoplossing te faciliteren. Door verschillende soorten vragen toe te passen, kunnen misverstanden worden verminderd en kan dieper inzicht worden verworven.

Beschrijving van het gebruik van de tool

Deze oefening kan op elk moment en op elke plaats worden uitgevoerd. Ze bestaat uit drie stappen, die individueel of in kleine groepen kunnen worden doorlopen.

Stap 1: Zelfobservatie

- Denk terug aan een recent gesprek uit uw dagelijkse praktijk, bijvoorbeeld met een leerling, collega of ouder.
- Reflecteer: Welke soorten vragen stelde u? Waren het open of gesloten vragen? Droegen uw vragen bij tot verdieping van het gesprek of tot het vinden van een oplossing?

Stap 2: Gericht toepassen van vraagtechnieken

Pas in uw volgende gesprek bewust de volgende vraagtypes toe:

1. Open vragen

- Open vragen stimuleren reflectie en laten ruimte voor uitgebreide antwoorden. Ze beginnen vaak met “Hoe”, “Wat” of “Waarom”.
- Voorbeeld: “Wat vond u het meest interessant aan deze taak?”
- Voordeel: Ze bevorderen dieper nadenken en voorkomen korte “ja”- of “nee”-antwoorden.

2. Verduidelijkende vragen

- Deze vragen helpen misverstanden weg te nemen en het begrip te verdiepen.
- Voorbeeld: “Kunt u dat wat meer toelichten? Wat bedoelt u precies met...?”
- Voordeel: Ze zorgen ervoor dat alle gesprekspartners hetzelfde begrip hebben van het onderwerp.

3. Hypothetische vragen

- Deze vragen openen nieuwe perspectieven en stimuleren creatief denken.
- Voorbeeld: “Wat zou u doen als u niet bang was om een fout te maken?”
- Voordeel: Ze ondersteunen probleemoplossend denken en helpen alternatieve mogelijkheden te verkennen.

4. Schaalvragen

- Deze vragen helpen om subjectieve ervaringen in te schatten en vooruitgang op te volgen.
- Voorbeeld: “Op een schaal van 1 tot 10, hoe zeker voelt u zich over deze taak?”
- Voordeel: Ze maken emoties en vooruitgang concreter en bieden een basis voor gerichte ondersteuning.

5. Reflectieve vragen

- Deze vragen stimuleren zelfstandig denken en persoonlijke groei.
- Voorbeeld: “Wat zou u de volgende keer anders kunnen doen om een beter resultaat te bereiken?”
- Voordeel: Ze bevorderen zelfverantwoordelijkheid en bewuste reflectie op ervaringen.

Stap 3: Reflectie en aanpassing

- Maak na het gesprek notities: Welke vragen werkten goed? Waren er vragen die de gespreksstroom verstoorden?
- Denk na over welke vraagtypes u in toekomstige gesprekken bewuster wilt inzetten.

Zelfreflectie – Persoonlijke ontwikkeling en groei:

- Welke soorten vragen gebruikt u het meest?
- In welke situaties vindt u het moeilijk om de juiste vragen te formuleren?
- Hoe is uw gespreksstijl veranderd door bewust vragen te stellen?
- Zijn er bepaalde vraagtypes die u in de toekomst vaker zou willen gebruiken?

Benodigd materiaal / middelen

- Notitieboek of digitaal document voor reflectie
- 5 kaarten met voorbeeldzinnen voor verschillende vraagtypes (bijlage instrument 44)

Bijlage tool 44: Vijf kaarten met voorbeeldzinnen voor verschillende soorten vragen

Kaart 1: Open vragen

"Hoe voelde u zich in deze situatie?"

"Wat vindt u van deze oplossing?"

"Waarom hebt u voor deze aanpak gekozen?"

Kaart 2: Verduidelijkende vragen

"Kunt u dat in andere woorden uitleggen?"

"Wat bedoelt u precies met...?"

"Heb ik u correct begrepen dat...?"

Kaart 3: Hypothetische vragen

"Wat zou u doen als u onbeperkte mogelijkheden had?"

"Hoe zou de situatie veranderen als...?"

"Wat zou een alternatieve oplossing kunnen zijn?"

Kaart 4: Schaalvragen

"Op een schaal van 1 tot 10, hoe goed voelt u zich voorbereid?"

"Hoe zeker bent u van deze beslissing, van 1 tot 10?"

"Hoe zou u uw vooruitgang beoordelen?"

Kaart 5: Reflectieve vragen

"Wat hebt u uit deze ervaring geleerd?"

"Wat zou u de volgende keer anders doen?"

"Welke belangrijkste inzichten neemt u mee uit deze situatie?"

Communicatiemodellen en vraagtechnieken voor verdere lectuur (optioneel via eigen opzoekwerk)

Tool 45: Een driestappenaanpak voor het geven van feedback

Doel van de tool

LR 5.3.C – Niet-gewelddadige en interculturele communicatieve vaardigheden toepassen om interculturele samenwerking te versterken.

Beschrijving van het gebruik van de tool

De 3-stappenaanpak voor het geven van feedback ondersteunt u in situaties waarin u feedback wilt geven aan een andere persoon. Deze aanpak vindt haar oorsprong in Geweldloze Communicatie (GC).

In eerste instantie kunt u de tool gebruiken als reflectie-instrument: om eerdere situaties waarin u feedback gaf te analyseren. Wanneer u de tool enkele keren als reflectietool hebt gebruikt, kunt u ze ook inzetten als ondersteuning bij het geven van feedback in uw professionele en persoonlijke omgeving.

Feedback geven betekent dat u gerichte en specifieke informatie aan anderen verstrekt met de bedoeling hen te helpen groeien, verbeteren of vooruitgaan. U kunt deze tool gebruiken in situaties waarin uw intentie is om bij te dragen aan het leerproces en de ontwikkeling van de ander.

Een belangrijk aspect van feedback geven is dat de andere persoon de keuze heeft om uw feedback al dan niet te ontvangen. Aangezien de focus ligt op het leren en groeien van de ander, vraagt u altijd of die persoon bereid is om feedback te ontvangen en of hij of zij uw feedback wenst. Als u wilt dat de ander echt luistert naar uw feedback, is het belangrijk om eerst verbinding te maken vóór u corrigeert.

Feedback geven is niet altijd eenvoudig en heeft niet altijd het effect dat u voor ogen had. Soms wordt feedback ervaren als kritiek, of ontbreekt er voldoende concrete informatie om daadwerkelijk te kunnen leren en groeien. De 3-stappenaanpak ondersteunt u om feedback zo te geven en te ontvangen dat ze beantwoordt aan de oorspronkelijke intentie. Hieronder vindt u de toelichting bij de drie stappen.

Toelichting bij de 3-stappenaanpak voor het geven van feedback

Stap 1:

- Waarom wilt u feedback geven? Verduidelijk uw intentie: waarom wilt u deze feedback geven? Dat kan één van de volgende redenen zijn, maar het kan ook een andere motivatie zijn:

- Wederzijds begrip versterken: uw observaties, gevoelens, behoeften en verzoeken helder uitdrukken zodat beide partijen elkaars perspectief beter begrijpen.

- Relaties versterken: vertrouwen en verbondenheid opbouwen door thema's of spanningen aan te kaarten met respect voor de gevoelens en behoeften van beide partijen.
- Persoonlijke en gezamenlijke groei stimuleren: inzichten aanbieden die mensen helpen om over hun handelen na te denken en positieve veranderingen door te voeren.
 - Empathie en mildheid bevorderen: een klimaat creëren waarin mensen zich gehoord en begrepen voelen, waardoor defensiviteit en conflicten verminderen.

Duidelijkheid over de intentie van uw feedback is essentieel voor de mate waarin uw boodschap weerklinkt bij de ander en voor de kwaliteit van uw onderlinge verbinding. Wanneer feedback gegeven wordt met de bedoeling de ander te corrigeren vanuit superioriteit, te manipuleren, te beschuldigen, persoonlijke frustraties te ontladen of uw gelijk te bewijzen, zal ze minder effectief zijn en minder verbindend werken. Ze kan zelfs schadelijk zijn voor de relatie.

- Vraag toestemming. Vraag of de andere persoon bereid is om feedback te ontvangen.

- Besteed aandacht aan het juiste moment. Geef feedback zo snel mogelijk na de gebeurtenis, wanneer die nog vers in het geheugen ligt.

- Zorg voor discretie. Geef feedback in een gepaste en vertrouwelijke setting, bij voorkeur één-op-één.

Stap 2:

- Wat is er gebeurd? Deel concrete observaties, zonder persoonlijke oordelen: wat zei en deed de ander?

- Wat is het effect op mij? Deel uw gevoelens: welke impact had de situatie op u?

- Wat is het effect op de ander? Toon empathie en begrip; wees nieuwsgierig naar de gevoelens van de ander.

- Waarom raakt dit mij? Benoem uw on vervulde behoeften in relatie tot uw observatie.

- Vooruitkijken (feedforward). Vraag naar suggesties om samen verder te gaan. Indien nodig kunt u ook uw eigen voorstellen formuleren. Geef het gesprek terug aan de ander door te vragen: wat denkt u hiervan? Herkent u zich hierin? Kunt u hiermee aan de slag?

Stap 3:

- Opvolging en ondersteuning. Volg de uitvoering van de gemaakte afspraken op en bied waar nodig verdere ondersteuning of feedback.

Benodigd materiaal / middelen en voorbereiding

Druk de visualisatie van de 3-stappenaanpak af en neem ze mee in uw agenda of hang ze op in uw klaslokaal of kantoor. De visualisatie helpt u om de nodige stappen te doorlopen bij het geven van feedback.

Zelfreflectie

- Hoe ondersteunt de 3-stappenaanpak voor het geven van feedback me?
- Is mijn intentie altijd duidelijk?
- Welke stappen zijn voor mij gemakkelijk toe te passen en welke vind ik moeilijk?
- Wat is/zijn mijn leerbehoefte(n)? Wat is mijn doel op langere termijn?
- Hoe wil ik tegemoetkomen aan mijn leerbehoefte(n)? Welke acties formuleer ik om mijn doel te bereiken?

Bijlage tool 45: EEN 3-STAPPENAANPAK VOOR HET GEVEN VAN FEEDBACK - VISUALISATIE

